ATVIRO ŽODŽIO MĖNRAŠTIS

1969 / RUGSĖJIS - SEPTEMBER / 8(12)

V.K. Jonynas
65-52 168th St.
Jamaica, N.Y. 11432

akiračiai

MOKSLO IR KŪRYBOS SIMPOZIUMAS

NEPRISIIMTI JOKIŲ RIBŲ SVARSTYMAMS

Data: 1969 lapkričio 26-30
Vieta: Jaunimo Centras ir Midway House, Čikagoje
Organizuoja: JAV Lietuvių bendruomenė
Tikslas: Suburti aukštąsias mokyklas baigusius specialistus, mokslininkus, nuo lietuviško gyvenimo pradedančią atitrūkti jaunesnės kartos inteligentiją.

Kalbame čia apie aukštąsias mokyklas baigusių ar mokslinį darbą Amerikoje dirbančių lietuvių kilmės žmonių suvažiavimą. Oficialiai jis pavadintas mokslo ir kūrybos simpoziumu. Skelbiama, kad tai bus proga susipažinti patiems ir supažindinti platesnę lietuvių visuomenę su lietuvių išeivių laimėjimais mokslo ir kūrybos srityje.

Neoficiali šio įvykio istorija maždaug tokia. B. Nainys, dabartinis JAV Lietuvių bendruomenės pirmininkas, panašią mintį nešiojosi jau keli metai. Čikagoje rasti talkininkų ir organizatorių jam tačiau nepavyko. Prieš pusantrų metų Clevelande įvykusiame lietuvių inžinierių suvažiavime paskaitas inžinieriams skaitė daugumoje ne inžinieriai. Atrodo, kad taip susiklostę dalykai patiko tiek rengėjams, tiek paskaitininkams. Vėl prasidėjo kalbos apie visose mokslo srityse dirbančių Amerikos lietuvių specialistų suvažiavimą. O taip pat ir apie emigrantinės „mokslų akademijos“ steigimą. Bendruomenė entuziastams pasiūlė talką ir finansinę paramą — taip reikalai ir pajudėjo iš vietos. Pajudėjo, tiesa, labai lėtai. Kalifornijoje (Los Angeles) susibūręs organizacinis komitetas kelis mėnesius svarstė programą ir grafiką, kada kurie organizaciniai darbai turi būti įgyti. Pagaliau, sulaužius visas grafikoje numatytas datas, pradėjo rudeniop lipdytis programa, šlubuodama pajudėjo informacija. Iš kitos pusės, atliktas didelis darbas, sutelkiant žymų skaičių atskirų programos dalių organizatorių. Užmegzti ryšiai su daugeliu paskaitininkų. Atrodo, kad simpoziumui turėtų pavykti sutraukti bent pora šimtų aktyvių ir pasyvių dalyvių.

Mūsų nuomone, tokio profesionalų ir specialistų susibūrimo labai reikia. Ir labai svarbu, kad jis pavyktų. Nes didesnė dalis jaunesnės išeivių kartos pradeda prarasti ryšius su lietuvių visuomene. Priežasčių tokiam pajėgiausios ir daugiausia galimybių turinčios grupės nubyrėjimui daug. Visu pirma, profesiniai motyvai dažnai verčia jaunus specialistus kurtis toli nuo lietuvių gyvenamų vietovių. Iš Europos atsivežtas organizacinis gyvenimas, dominuojamas ideologinio susiskaldymo, Amerikos kultūroje brendusiai kartai dažnai būna nesuprantamas, svetimas, bereikšmis. Bendras kultūrinis darbas šitokios ideologinės ir politinės fragmentacijos dėka irgi dažnai tampa neįmanomas (ką jau kelis kartus įrodė „Kultūros kongresai“). O pagaliau tai nedidelei jaunesnės kartos daliai, kurią dar domintų išeivijos politinė veikla, mandagiai pasiūloma stoti į partijas, kurios mirė dabartinei jaunosios inteligentijos kartai dar negimus... Ir svarbiausia tai, kad per daugelį metų geležinė uždanga sugebėjo atskirti išeiviją nuo kasdieninių savos kartos rūpesčių Lietuvoje.

Simpoziumas čia galėtų daug padėti. Susipažinimas su savos kartos mokslininkų, kūrėjų, profesionalų gyvenimu ne tik išeivijoje, bet ir Lietuvoje, perkeltų lietuvybę iš abstrakčios, iš tėvų paveldėtos sąvokos į konkrečią gyvos, kūrybingos, už savo likimą kovojančios ir daug ką vertingo sukuriančios tautos problemą.

Daug vilčių kelia ir tas faktas, kad simpoziumo organizatorių tarpe randame lietuviškai sąmoningiausius vidurinės išeivijos kartos mokslo ir kūrybos darbo žmones. Įvairiuose kraštuose mokslininkai, menininkai, kūrėjai kaskart garsiau reiškia savo susirūpinimą, protestą ir pozityvias alternatyvas politikos, skurdo, karo, skriaudos ir teisingesnės visuomenės klausimais. Būtų stačiai nemoralu ir nesąžininga, jeigu į mokslo ir kūrybos simpoziumą suvažiavę lietuviai iš griežtųjų ir negriežtųjų mokslų disciplinų liktų abejingi savo bendruomenės kultūrinėms, politinėms, šalpos, socialinėms problemoms ir savo tautos likiminiams klausimams. Mūsų visai nejaudina baimė, kad į „svetimus laukus“ nuėję mokslininkai ir specialistai gali pasakyti ką nors ne taip, kaip to norėtų mūsų išeivijos „įsigalėjusi grupė“ (establishment). Svarbu, kad simpoziumas būtų atviras visoms lietuviškos visuomenės problemoms, ir kad neprisiimtų jokių ribų savo svarstymams ir rūpesčiams, nežiūrint kieno ir kokiais būdais tokios ribos būtų siūlomos.

Ir pagaliau labai natūralu norėti, kad simpoziumas neliktų tik vienkartiniu išsišnekėjimu, bet sukurtų veiklias organizacines formas tolimesniam pozityviam įnašui į savos visuomenės gyvenimą. Šitokios organizacinės formos kelia ir šiokių tokių rūpesčių. Kalbos apie „mokslų akademiją“ rodo tik tai, kad ir mokslo žmonių tarpe pritrūksta kartais realybės pajautimo, ir imama ieškoti pripažinimo emigracinių „akademijų“ forma, neradus asmeniškai tokio pripažinimo savos aplinkos rimtesnėse mokslinėse institucijose. O be to svarbu išvengti, kad pasyviais simpoziumo dalyviais ar tik stebėtojais buvę kolegos nepasijustų nepriimti į tikrųjų mokslininkų tarpą. Rengėjams labai gerai pavyko „mokslininkų“ gradacijos išvengti, į simpoziumą kviečiant visus aukštąsias mokyklas baigusius lietuvius. Reikia tikėtis, kad ir pats simpoziumas visiems, tiek išeivijoje, tiek ir Lietuvoje, mokslo ir kūrybos pažanga besidomintiems paliks atviras duris.

Simpoziumui linkime pasisekimo, kritiškumo ir atvirai visuomenei būdingos nuotaikos.

Z. V. Rekašius

turinyje

TAIP GINAMOS LIETUVOS ATSTOVYBĖS
VLIK Pirmininko Pro-Memoria apie vieną pasikalbėjimą JAV Valstybės Departamente dėl Lietuvos Diplomatinės Tarnybos padėties ir ateities

VOKIEČIŲ SAVIŽUDYBĖ
Vokiečio straipsnis apie prieš trisdešimt metų sudaryto Stalino-Hitlerio pakto pasėkas vokiečių ir kitoms tautoms.

SUSIPAŽINIMUI: JUOZAS GRUŠAS
Vėl atgimusio ir neseniai Ameriką lankiusio, dabar vadovaujančio Lietuvos dramaturgo kūrybos bruožai.

ISTORIJOS KRYPTIS, LIETUVA IR IŠEIVIJA
Svarstymai apie pasaulio išsivystymo kryptį, jos reikšmę Lietuvai ir išeivijos vaidmenį istoriniame procese.

DVI VISUOMENĖS SĄVOKOS
Organinė ir pluralistinė išeivijos visuomenės organizacijos sąvokos — ir jų atstovų pasisakymai.

KOLUMNOS, LAIŠKAI IR ATGARSIAI

Septintasis Amerikos Lietuvių Tarybos Kongresas Detroite parbloškė ant menčių visus Amerikos Lietuvių Bendruomenės suvažiavimus ir net patį Pasaulio Lietuvių Bendruomenės seimą. Kas gi neatsimena, kaip tie suvažiavimai ir seimas skendo netvarkoj, sukeltoj daugybės dalyvių, be atvangos prašiusių balso „dėl tvarkos“ ! Detroito kongrese niekas nė nepyptelėjo „dėl tvarkos“. Argi tai ne „tarybininkų“ triumfas prieš „bendruomeninkus“? (Tai kas, kad ten ir ten dalyvavo nemaža tų pačių veikėjų!).

Keista, kad nė vienas laikraštis, net ir ALT oficiozo pareigas eiti pasišovusios *Naujienos*, į tokią akivaizdžią ir taip „nepalyginamai svarbią“ pergalę neatkreipė dėmesio ir nepranešė apie ją nuo įtampos dėl tarybininkų-bendruomenininkų dvikovės virpantiesiems visuomenės sluogsniams...

Žinoma, tvarka, kaip sveikata: kai normali, tai jos ir nepastebi. Kai po visam kongreso pirmininkas (V. Abraitis) klusterėjo „Na, kaip atrodė?“, ir kai pastebėjau jam, kad pasigedau tokiuose „klumpių sunešimuose“ taip įprastų šaukimųsi „prašau žodžio dėl tvarkos!“, tasai susigriebė: „Teisybę sakai! Nė nepagalvojau!“. Ženklas, kad tvarka buvo normali. Ir ko jai nebūti normaliai, kai kongreso programoj jokių valdžios rinkimų, jokių kitų „arba-arba“ problemų, ir jokios opozicijos.

ALT KONGRESAS

PERGALĖ DETROITE

240 YRA 240

Anot ALT statuto 16 straipsnio, „Amerikos lietuvių kongreso tikslas — pademonstruoti Amerikos lietuvių vieningumą kovoje už Lietuvos išlaisvinimą“. Straipsnis, tačiau, nesako, kam demonstruoti: „pasauliui“, „Amerikai“, ar pakanka tik sau?

Kai teorijoj kas neaišku, tai žiūrim, kaip tas dalykas vykdomas praktikoj. O praktikoj septintasis toks kongresas, maždaug taip pat, kaip ir visi šeši kiti, paaiškino, jog nei „pasauliui“, nei „Amerikos visuomenei“ tokiais susirinkimais, kad ir kongresais pavadintais, nieko ypatinga nepademonstruosi. Net vietinė Detroito spauda apie šią demonstraciją nė žodžio neprasitarė, nors buvo ir komisija spaudai įtaigoti, buvo ir kambarys su „bariuku“ laikraštininkams vaišinti, buvo ir interview su pačiu Eugenijum Bartkum, Tarybos pirmininku. Tik, matyt, nebuvo ko nors tokio, kas amerikinę spaudą imponuotų...

(Informacijos komisijos vadovas išplūdo vieną redakciją už tokio svarbaus įvykio ignoravimą ir tą išsiplūdimą net *Naujienose* paskelbė. Galimas dalykas, kad tuo narsumu ilgam laikui užtikrino lietuviams bent jau to Detroito laikraščio neprieinamumą).

Taigi praktikoje paaiškėjo, kad čia demonstruojama *tik sau*, — kiek tos demonstracijos iš viso tokio masto susirinkime galėjo būti.

Dalyvių skaičium tai nebuvo itin imponuojanti demonstracija. Daugiausia dalyvavo pokylyje (bankete), per 300. Užsiregistravusių atstovų, sako, buvę 253, plius „15 garbingų svečių ir 60, ė, svečių“ (negarbingų?), iš viso... 290. (Aritmetikos galai su galais nesusiėjo, turbūt, todėl, kad vadinamieji atstovai kaikurie, turėjo raštelių ne iš vienos draugijos ir buvo įregistruoti ne po vieną kartą). Kiekvienu atveju, 290 salėj niekad nebuvo: 262 kėdės (įskaitant ir prezidiumo su sekretoriatu) niekad nebuvo visos užimtos. Vidutiniškai tuo ar kitu metu posėdžių salėje buvo apie 180 žmonių, nė vienu metu nebuvo daugiau kaip 240. O 240 yra 240, ir net patys savęs neįtikinsim, kad tai 240-ties ar bent 24-ių *tūkstančių* demonstracija.

ABUOJAS PAUKŠTIS

„Abuojas paukštis — antis“, skundėsi mėgėjas gausiai pavalgyt ir aiškino, kad

(nukelta į 13 p.)

Pu 236-245
Lietuvos TSR
VALSTYBINĖ
BIBLIOTEKA

ciniko užrašai

VASAROS GĖRYBĖS...

Visada su dideliu atidumu skaitau **Draugo** šeštadienio priedo „Kertinę paraštę“ — mūsų kultūrinio gyvenimo analizės ir komentarų aruodą, iš kurio visada galima pasisemti dosniai pažertų minčių, sugestijų ir ypač pamokymų. Galima drąsiai teigti, kad kas anksčiau Lietuvos gaspadoriui buvo **Ūkininko patarėjas,** taip „Kertinė paraštė“ dabar jau išprususiam tautiečiui yra tarsi **Kultūrininko patarėjas.** Tad skaitau, stebiuosi minčių brandumu, viską giliai deduosi į širdį ir stengiuosi, kiek jėgos leidžia, laikytis ten nusmaigstytų gairių.

Šitaip nusiteikęs, vos tik prasidėjus vasarai, perskaičiau paraštę vardu „Ar būtinas kultūrinis apsnūdimas vasarą?“ Jos autorius k. br. (atrodo, pats redaktorius, tad jo žodžiai įgyja dar didesnio svarumo) rašo: „Visi laukiam vasaros, laukiam atostogų, laukiam tikro, o gal tik įsivaizduoto, tegu ir trumpo poilsio. Bet kas yra tas poilsis? Ir ne vieno mūsuose anas yra suprantamas kaip nieko neveikimas, visko užmiršimas, beveik nugrimzdimas budiškojon nirvanon. Ar iš tikrųjų visur ir visų vasaros sezonas šitaip yra suprantamas ir tokiam nuliniam reikalui aukojamas?“ Ir tvirtai atsako: „Kur jau kur, bet kultūriniame gyvenime jokio siūlo nukirpimo čia negali būti. Kultūrinio gyvenimo tęstinumas turi neišblėsti ir vasaros mėnesiais.“ Toliau k. br. konkrečiai nurodo: „Juk mes jau turime gražią tradiciją vasaros mėnesiais ir čia, ir Europoj rengti įvairias studijų savaites, įvairių organizacijų bei jaunimo stovyklas, kurių darbotvarkėse netrūksta kultūrinių temų, simpoziumų, koncertų, literatūros vakarų, nuotaikingų laužo programų ir pan. Reikia iš paskutiniųjų ir toliau palaikyti šią tradiciją ir žiūrėti, kad ji metai po metų nepradėtų blėsti.“

Kaip paprastai, taip ir šį kartą, perskaitęs paraštę, tariau „amen“ ir pasiryžau vykdyti visa tai, kas pasakyta. Tačiau, dideliam mano nustebimui, kažkoks balsas ėmė šnabždėti į ausį: „Nebūk žioplas — neklausyk. Reikia bent kartą pailsėti.“ Bandžiau nekreipti dėmesio, tačiau balsas (tartum kažkoks subversyvinis gaivalas) dar įkyriau įtikinėjo: „Šitiek dienų, šitiek naktų pašventei kultūrinei veiklai, — negi tikrai nenusipelnei poilsio? Žmogau, trūkį gausi!“ Juo toliau, tuo daugiau teko pripažinti, kad balsas tiesą šneka. Daug mano darbuotasi ir plušėta Tėvynės labui, o kada ilsėtasi? Reikia juk vis dėlto patausot jėgas, nes kokia bus tautai iš manęs nauda, jeigu, ko gero, persiplėšiu? Šis klausimas buvo per daug realus, kad būčiau galėjęs į jį ranka numoti. Tad ėmiau ir pirmą kartą nepaklausiau paraštės: pasitraukiau ištisai vasarai nuo kultūrinės veiklos ir tiesiog begėdiškai puoliau gamtai į glėbį.

Šių atostogų esmė, aišku, ne mano atrastuose savo hedonistiniuose polinkiuose. Paaiškėjo žymiai didesnis dalykas: pasirodo, nuo mano ištisos vasaros atostogų mūsų kultūrinė veikla nei kiek nesumenkėjo. Priešingai — tapo dar solidesnė. Tad ir kilo klausimas: jeigu man, menkam kultūrinio krutėjimo šapui, visai trumpam išstojus iš rikiuotės, taip nutiko, tai kas būtų, jeigu tokias atostogas paimtų mūsų veiklos tūzai? Pagaliau — o kodėl ne visi? Prancūzai, — jie, atrodo, bent ne kvailesni už mus, — iš savo kalendoriaus išplėšia rugpiūčio mėnesį. Tad kodėl mums, linkusiems į žymiai grandioziškesnius užmojus, neišplėšti ištisų metų?

...IR TYLOS METAI

Turėjome Laisvės kovos bei kitokius šaunių intencijų metus, dar tebeturime Švietimo ir šeimos metus... Tad, laikydamiesi šios gražios tradicijos, paskelbkime dabar Tylos metus. Pakabinkime visi ant gembės savo veiklos įnagius, išeikime iš salių ir posėdžių ir — eime į gamtą: veizėkime į vabalą, paukštį ir gyvį, įsitikinkime lietaus šlapumu bei stebėkimės kitais gamtos dyvais. (Tačiau patartina nekreipti dėmesio į skruzdėlę, nes chroniškas jos darbštumas sukels šiuo atveju netikusias mintis). O kas gamtos nemėgsta, tetūno sau pas kakalį ir nieko neveikia. Sunku net įsivaizduoti, kokie puikūs bus rezultatai!

Aprims mus apsėdęs furor scribendi: nutrūks literatūros ir kritikos balasto produkcija, pvz., J. Gliauda „nepadovanos“ skaitytojui romano, **Draugui** nereikės jam skirti premijos, o dr. J. Grinius neparašys apie tą „veikalą“ liaupsinančio traktato, — visa tai gal bent kiek priartins laureatą prie mirtingųjų luomo; sumažės šūsnys atsiminimų, kuriuose kiekvienas pasikapstymas ant privataus mėšlyno tampa tautinės dirvos purenimu, o pats besikapstantysis — veikėju, be kurio pastangų tauta seniai būtų grįžusi į akmens amžių; žurnalistai, parbėgę iš darbo, nelakstys sušilę veiklos laukais ir nerašys iki paryčių savo epochinių kronikų, kurias daugiausia tik jie patys skaito ir tie, kurių pavardės paminėtos; žiogriakalniai, girnakaliai ir, žinoma, visokie cinikai negadins sau ir kitiems nervų; nebus koncertų, kur kiekviena varna yra dainininkė, o rėksnys — operos solistas, kur tarsi su pirštinėm po klaviatūrą besigraibaliojąs muzikantas yra virtuozas; Čikagos Lietuvių operai nereikės ruošti balių ir ištisus metus spaudoje koncertuoti apie būsimąjį spektaklį (Dievo bausmė, kad G. Verdi prirašė tiek daug operų), tad ir spauda, to paties šišo nepagauta, unisonu neįrodinės, kad šis balinių suknių ir frakų suėjimas — mūsų kultūrinio gyvenimo zenitas; „dailininkėmis“ virtusios gaspadinės nustos tėpliojusios bei ruošusios savo „kūrybos“ parodas ir pasikakins, kaip pridera, šeimos židinio kūrenimu; nutils radijo valandėlės: visos polkos ir šabaniauskai juk jau vis tiek seniai išgrota, nereikės redaktoriams aiškintis dėl Lietuvoje išleistų plokštelių; nebus labai dokiriems tikslams rengiamų madų parodų, kuriose modeliuotojos daugiau demonstruoja save, negu vilkimus balachonus... Neposėdžiaus veiksniai, nekaišios vieni kitiems kojos, nerašinės tuščiavidurių rezoliucijų; L. Valiukas išvis užmirš, kas yra rezoliucija; Bendruomenės Tarybos nariams nereikės viešai kompromituotis savo miknojimu, minties logikos stoka ir nesugebėjimu suregzti doro lietuviško sakinio; lengvai išsispręs ryšių su Lietuva problema, nes vienumoje teįmanoma bendradarbiauti tik su savimi pačiu; pagaliau visuotinėje tyloje bus savaime pasiekta ir tobula vienybė. Ir taip toliau, ir taip toliau: mūsų visuomeninis ir kultūrinis gyvenimas toks įvairus ir turtingas, kad kas čia ir suvaikys visas Tylos metų gėrybes. Beje, jeigu kas bijo rizikos, iš anksto galima drąsiai užtikrinti: tos gėrybės lengvai atsvers visus tikrus — negausius — laimėjimus, kurių būtų buvę pasiekta tais metais. Žodžiu, visa tai bus neabejotinai didelis įnašas į mūsų visuomeninį-kultūrinį lobyną. Ateities kartos mums tikrai padėkos.

Savaime suprantama, vos tik prasidėjus Tylos metams, visa mūsų spauda (neišskiriant, aišku, ir **Akiračių)** neteks bet kokios medžiagos ir turės užsidaryti. Gaila, nežinosim, kuris tautos galiūnas atšventė savo garbingą trigubą jubiliejų, kas vedė bei kas už ko ištekėjo ir pagaliau kas amžinybėn iškeliavo (nekrologai ir užuojautos paprastai sukelia didelį pasitenkinimą, nes akivaizdžiai matai, kad tu vis dėlto dar esi gyvas). Bet negi tai iš tiesų svarbu? Smalsumas — visų pletkų ir erzelio užuomazga. Tačiau bene didžiausia Tylos metų gėrybė bus ta, kad kiekvienas visuotinėje tyloje galės medituoti savo didybę ir stebėtis, kaip tauta be jo išsiverčia.

Tad visu rimtumu siūlau: skelbkime Tylos metus. O gal penkmetį?

akiračiai

The Lithuanian Monthly — Published monthly, except August and December, by Viewpoint Press, Inc., 6821 South Maplewood Avenue, Chicago, Ill. 60629. Subscription rates: $5.00 annually in the US, $6.00 in foreign countries; $0.50 per copy. — Application to mail at second-class postage rates is pending at Chicago, Ill. ● Šio numerio redakcija: D. Bielskus, K. Drunga, R. Mieželis, L. Mockūnas, dr. T. Remeikis, dr. Z. Rekašius, dr. R. Šliažas; spaudos grafika A. Kurausko; administratorius K. Avižienis. ● Redakcija atsako už nepasirašytus straipsnius. Straipsniai, su kurių turiniu redakcija nesutinka, spausdinami tik pasirašyti. Slapyvardžiais pasirašyti straipsniai nepageidaujami. Skaitytojų laiškai turi būti pasirašyti ir laiškų skyriuje jie spausdinami, jei jų turinys liečia AKIRAČIUOSE svarstytus dalykus. Laiškai kitomis temomis gali būti spausdinami kaip straipsniai. ● Metinė 10 numerių prenumerata JAV-se — $5.00; kituose kraštuose — $6.00; atskiro nr. kaina — $0.50. Prenumeratas ir aukas čekiais ar piniginėmis perlaidomis prašome išrašyti AKIRAČIŲ vardu ir pasiųsti aukščiau nurodytu adresu.

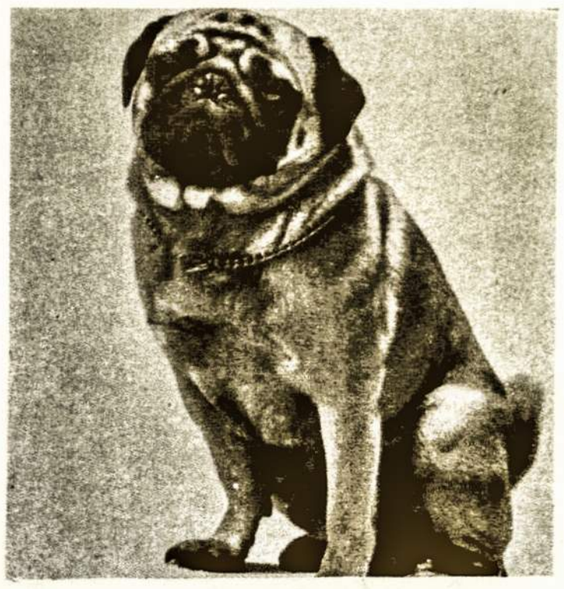

Drausmės sargyboje

ALT KONGRESAS

PINIGAI TIK VALDŽIAI

ALTos kongresas rugpiūtyje Detroite priėmė dėl pinigėlio tokią rezoliuciją:

„Kongresas su didžia padėka plačiajai patriotinei lietuvių visuomenei vertina gausias ligšiolines pinigines aukas ir kviečia, kaip iki šiol, kiekvienais metais Vasario 16 — Tautos šventės — minėjimo progomis aukas rinkti išimtinai tik tautos laisvinimo reikalams ir, nepaisant kieno iniciatyva šie minėjimai būtų rengiami, visos piniginės aukos įnešamos į Amerikos Lietuvių Tarybos iždą.“

Džiaugiuos. Puiku. Drausmė atstatyta. Niekad nepritariau ligšiolinei liberališkai ALTos laikysenai, pasitenkinusiai aukų prašymų ir dėkavojimu. Jau seniai buvo sukakęs laikas baigti tokį intelektualizmą. Tik guminės profesorių galvos tegali prileisti, jog tautiečiui leistina savo pinigus skirstyti savo nuožiūra. Nešti monetą į ALTos iždą — tai, bravo, deklaracija, triuškinanti subversyvinį mitą, jog lietuvių visuomenė yra kokia tai „free enterprise“. Nė velnia. Baigt su amerikonizmu!

O idant nesusidarytų, kaip praeityje, bereikalingų neaiškumų, kaip ir kur sueina 30,000 ar daugiau žaliukų, neįrodinėkite nieko. Karūnuota valdžia nėra pašaukta aiškintis su mužikais. Kas nesupranta giliosios į Vašingtoną važinėjimo prasmės, — nepriklauso tautai.

Ypatingai gi kieti likite prieš visokias Bendruomenes, Batunus, Lituanus, Rezoliucijų komitetus ir t. t. (Neišmanėliai juos vadina gyvais organizmais). Nepasiduokite iliuzijai, kad jie nuveikia daugiau, nors pikti liežuviai taip ir kalba. Ir nebandyk, o, valdžia, su jais derėtis, nes tai būtų nusileidimas piktajai dvasiai, kurios nežino mano gentis, — išminčiai.

VLIK IR LDT

TAIP GINAMOS LIETUVOS ATSTOVYBĖS

„Kaip lietuvių tautos politinės valios reiškėjas ir vykdytojas, Vyriausias Lietuvos Išlaisvinimo Komitetas, ypatingai vertindamas Lietuvos diplomatinių misijų veiklą laisvės kovoje, įpareigoja Vliko Valdybą dėti visas pastangas talkinti tų misijų veikimui ir aktyviai pasipriešinti bet kokioms pastangoms jų egzistenciją ar veiklą trukdyti"...

Tokia rezoliucija buvo priimta Vliko 1968 metų seime. Maža kam iš „nepašvęstųjų" buvo aišku, kodėl tokia rezoliucija tada buvo priimta, ir kam jos reikia. Gal kaikas bus pamanęs, kad tai ilgai trukusio „karo" tarp Vliko ir Diplomatinės tarnybos ar atskirų jos pareigūnų galutinio užbaigimo ženklas. Tokiam spėjimui davė pakankamai pagrindo rezoliucijos turinys. Tik iš užkulisių galėjai suuosti, kad tai buvo savotiškas Tonkino rezoliucijos (JAV senate) variantas, tos rezoliucijos, kuria remdamasis prezidentas Johnsonas išplėtė karą Vietname ir ėmė bombarduoti šiaurinį Vietnamą... Vliko 1968 m. gruodžio 8 dienos rezoliucija irgi buvo reikalinga, kaip atrama ir priedanga sankcionuoti ir tęsti Vliko ir LLK pirmininkų (J. Valiūno ir V. Sidzikausko) jau pradėtai *intervencijai* į Lietuvos Diplomatinės tarnybos negražiai susiklosčiusius vidujinius santykius. Iš lūpų į lūpas sklido aliarmuojanti žinia: Lozoraitis (LDŠ), sumobilizavęs Amerikoj esančių Dipl. tarnybos pareigūnų pritarimą, „likviduoja Lietuvos diplomatinę misiją" (ar stačiai „pasiuntinybę") Paryžiuje. Čia ir buvo „pastangos sutrukdyti misijos veiklą ir egzistenciją". Vliko ir LLK pirmininkai jau buvo pradėję toms pastangoms energingai priešintis, ir tam konkrečiam atvejui jiems buvo reikalingas salomoniškai išreikštas pritarimas ir net įpareigojimas.

Žinia apie diplomatų bei konsulų pasitarime Vašingtone sutartą pareiškimą, kad prof. J. Baltrušaičio ir A. Liutkaus jie nelaiko Lietuvos Diplomatinės tarnybos nariais, iš esmės buvo teisinga: toks pareiškimas buvo, ir buvo sutarta painformuoti, kad buvo, Valst. Departamentą Vašingtone. Ar tas nutarimas buvo pagrįstas ir geras, — tai kitas klausimas, tik, mūsų pašaliečių nuomone, dr. Valiūnas su V. Sidzikausku (ar atvirkščiai), net ir viso Vliko seimo rezoliucija apsišarvoję, nebuvo ir netapo kompetentingi tą klausimą spręsti ir nei turėjo, nei įgijo priemonių kaip nors tą reikalą „tvarkyti". Intervencijos iš viso nepopuliarus dalykas, o intervencijos be kompetencijos ir be priemonių dažniausia baigiasi intervento kompromitacija. Paskiriems asmenims valia ir kompromituotis, jei neiškenčia, bet čia į kompromitacijos riziką tapo įtrauktas ir visas Vlikas, nes jo seimas, vadovaudamasis tik šališkų informacijų nuotrupomis, davė tai intervencijai savo sankciją.

Girdime, kad V. Sidzikauskas iš tos akcijos jau kaip ir pasitraukęs, bet dr. Valiūnas dar „ištikimai vykdo Vliko seimo įpareigojimą"... Viešos kompromitacijos dar neįvyko, bet miglos į akis Vliko valdybai, tarybai ir visai visuomenei protarpiais papučia.

Rugpiūčio gale laikraščiuose pasirodė *Eltos* pasirašytas pranešimas, anot kurio *„Vliko pirmininkas dr. J. K. Valiūnas 1969 m. rugpiūčio 5 - 7 d. Paryžiuje konstatavo, kad Lietuvos diplomatinės Atstovybės paskutinių mėnesių veikla po Prancūzijoje naujo Resp. Prezidento išrinkimo ir naujos vyriausybės sudarymo labai pozityvi. Vliko pirmininkas patyrė, kad Lietuvos Atstovo prof. Jurgio Baltrušaičio santykiai su nauja Vyriausybės galva ir Užsienio Reikalų Ministeriu yra artimi ir asmeniška pažintis bei draugiškumas juos riša daugelį metų. Lietuvos Atstovas Paryžiuje prof. Baltrušaitis buvo užtikrintas asmeniškais laiškais, kad naujoji Prancūzijos Vyriausybė ir toliau santykiaus su juo draugiškoje ir mūsų laisvės kovos bylą remiančioje dvasioje"*.

Būtų maloni naujiena, jei tai nebūtų naiviems lengvatikiams į akis papūsta migla. Vliko pirmininkas čia ne savo miglą papūtė, o tik Liutkaus jam Paryžiuje įpūstą perpūtė. Mums teko matyti kopiją bent vieno iš tų laiškų (užs. reikalų min. M. Schumanno), kuriuo „prof. Baltrušaitis buvo užtikrintas,... kad naujoji Prancūzijos Vyriautybė ir toliau santykiaus su juo" ir t.t. Tai *multiplikuota* kortelė, kurioje yra ministro vardas ir pavardė, o po to įrašas—„Iš gilumos širdies ačiū!" (padėka už pasveikinimą, kai buvo paskirtas ministru). *Lygiai tokią pačią* padėkos kortelę turi ir min. S. Lozoraitis Romoj, kuris irgi M. Schumanną ta pačia proga buvo pasveikinęs... Žinoma, tokį susirašinėjimą irgi galima vadinti „asmenišku", bet padaryti iš to *Prancūzijos vyriausybės pažadą* "ir toliau santykiauti... laisvės kovos bylą remiančioje dvasioje" — tai jau reikia labai lakios fantazijos.

Šį kartą nebrisdami į šio atvejo detales, kurios, deja, klampios, žvilgterėkime į vieną ankstesnį Eltos paskelbtą pranešimą, skaitytą laikraščiuose birželio vidury:

„Vliko pirmininkas dr. J. K. Valiūnas birželio 4 d., lydimas Lietuvos atstovo J. Kajecko, lankėsi Valstybės Departamente, Vašingtone, ir matėsi su Baltijos skyriaus viršininku Barclay Ward. Pakartotinai kalbėtasi apie sovietinių muitų dovaniniams siuntiniams klausimą. Su ypatingu dėmesiu buvo priimta Vliko pirmininko pateiktoji informacija, liečianti padėtį Lietuvoje".

Pranešimas, rodos, niekuo nesusijęs su atstovybių problemomis... Bet birželio 19 d. Vliko pirmininkas paskleidė *pro memoria apie tą patį pasimatymą*, kuris, pasirodo visiškai nebuvo oficialus, įvyko ne birželio 4, o 3 d., ne Valst. departamente, o restorane, kur dr. Valiūnas buvo pasikvietęs p. Kajecką ir p. Wardą pietų, kurie trukę daugiau kaip dvi valandas, ir kur tarp kita ko buvę kalbėta ir apie atstovybes. Būtent, dr. Valiūno paklaustas, kaip būtų galima sustiprinti Londono atstovybės personalą, kur beliko vienas asmuo, p. Ward atsakęs, kad „sunkiai bus įmanoma ką nors kitą paskirti Londono Atstovybei sustiprinti, nes Jungtinės Amerikos Valstybės, taip pat, kaip ir Anglija, pripažįsta tik tuos diplomatus, kurie buvo paskutinės Lietuvos vyriausybės akredituoti diplomatinei tarnybai".

(Pilnas pro-memoria tekstas rėmuose.)

Kas šio *pro-memoria* pradžioj papasakota (apie atstovybes Londone ir Vatikane), jei teisybė, tai yra kalba apie JAV vyriausybės planą „sutrukdyti tų diplomatinių misijų egzistenciją". Vliko seimas yra įpareigojęs (pradžioj cituotoj rezoliucijoj) Vliko valdybą, taigi ir pirmininką, *aktyviai pasipriešinti betkokioms pastangoms* Lietuvos diplomatinių misijų egzistenciją ar veiklą trukdyti. Jei betkokioms, tai net ir Valstybės departamento, ar ne? Dabar Vliko pirmininkui sako, kad departamentas tik laukia atitinkamų asmenų mirties, ir sustabdys misijoms kreditus, o Vliko pirmininkas ramiausiai klausosi ir niekur nieko... Mums atrodo, gelbės negelbės, o Vlikui privalu daryti visų įmanomiausių žygių, kad toks V. D. nusistatymas būtų pakeistas. Žinoma, reikėjo ir Vlikui, ir A. L. Tarybai ir ypač patiems diplomatams *jau prieš 20 metų derėtis* su V. D., kad jis neprisileistų tokio nusistatymo, kokį dabar tas p. Ward prie pietų stalo dėsto jau kaip dogmą. Visi leido tam reikalui nuriedėti nepageidaujama kryptim, bet tai dar nereiškia, kad išgirdus tokį pareiškimą, Vliko pirmininkui nieko nebelieka, kaip tik ramiai nutylėti. Nuo birželio 3 iki 19-tos priderėjo ne tą *pro memoria* parašyti, o sukelti aliarmą ir suorganizuoti išsamų memorandumą tuo klausimu vyriausybei. Jei ir negelbėtų, tai būtų bent istorijai dokumentas... Na, ir Vliko seimui susirinkus, pirmininkas turėtų ką pasakyt: štai, pavedėt ginti diplomatines misijas, ir gyniau, net gi nuo paties Valstybės Departamento! O dabar?..

Bet antrojoj *pro-memoria* pusėj papasakoti dalykai (apie Paryžiaus atstovybės svarbumą, ir apie pamokslą diplomatams) daro šį dokumentą visiškai neįtikėtiną. Čia jau visiškai nebeaišku, kur čia katras kalba, arba — ar čia iš viso bent kiek kalba Ward, ar tik vienas Valiūnas?

Galima dar patikėt, kad p. Ward pareiškė, jog jam kištis į LDT vidaus reikalus nedera. Tai būtų ir p. Valiūnui sektinas pavyzdys! Bet kaip tai galėjo būti, kad, ką tik pasakęs, jog nedera, ėmė tokį pamokslą sakyt, ir tai ne vien p. Valiūnui, o ir čia pat prie stalo sėdinčiam *vienam iš vadovaujančių diplomatų* — p. Kajeckui! Ar tas p. Ward toks nenuoseklus, ar čia pats p. Valiūnas, anot rusų, „otsebiatinos" (nuo savęs) pridėjo?

Dar keisčiau skamba p. Ward nesiorientavimas apie Lietuvos atstovybes. Jis, anot dr. Valiūno atpasakojimo, teigęs, kad pripažintų Lietuvos atstovybių nedaug, ir kaip tik todėl reikia išsaugoti *Paryžiaus atstovavimą*, nes likvidavimas būtų „fatališkas ir katastrofiškas". Betgi, rodos, visiems trims ten sėdėjusiems turėjo būti žinoma, kad kaip tik Paryžiuje pripažintos atstovybės ir nėra nuo pat 1940 metų vasaros... Kas ten yra, tai tik trys lietuviai dar su diplomatinėmis kortelėmis, iš kurių tik du yra buvę Lietuvos vyriausybės paskirti, o vyriausias, prof. Baltrušaitis net nėra buvęs Lietuvos vyriausybės paskirtas, vadinasi, toks, kokių p. Ward nebesutinka pripažinti diplomatais... Jeigu p. Ward, kurs tose pareigose dar naujokas, to nežino, tai jis iš viso joks autoritetas apie tokius dalykus kalbėti, ir be reikalo dr. Valiūnas jo nuomonę perdavinėja Vliko valdybai ir diplomatinės tarnybos nariams maždaug kaip kokį „vox Dei". O jeigu p. Ward žino, kokia iš tikrųjų Lietuvos atstovybė Paryžiuje yra, tai jis negalėjo tokių dalykų sakyt, kaip dr. Valiūnas rašo. Nes argi nekeista, kad, prieš trisdešimt metų jau likviduotos atstovybės dabar kažkoks „likvidavimas" (faktiškai tai tik A. Liutkui poros ar trejeto šimtų dolerių per mėnesį siuntinėjimo sustabdymas) būtų „fatališkas, katastrofiškas" įvykis, kai tuo tarpu dar tikrai esamų, tegu ir ribotai, bet visgi dar pripažintų atstovybių veikimo (bent finansavimo) sustabdymas ir ponui Ward, ir ponui Valiūnui, taip pat, turbūt, ir ponui Kajeckui — nieko daugiau, kaip tik „fact of life"...

Tarp ko kita, pradžioj p. Wardo papasakotasis nusistatymas apsiriboti tik senstančiais ir anksčiau ar vėliau mirsiančiais Lietuvos vyriausybės paskirtaisiais pareigūnais, ir nusistatymas nebeįsileisti (nebepripažinti) naujų, kaip Londono, kaip Vatikano, taip gresia ir Montevideo pasiuntinybei.

Taigi tikrai nedaug tų *pripažintų* pasiuntinybių, bet visgi, neskaitant Vašingtono, dar trys. Ir jas visas tris Vliko pirmininkas Valst. departamento pareigūno lūpomis ramiausiai nurašo į neišvengiamus nuostolius, o tik labai energingai daro išimtį pripažinimo seniai netekusiai neva atstovybei. Aiškus, paslėpti nebeįmanomas šališkumas. Dabar lieka tik klausimas, ar tai šališkumas iš asmeninių, ar iš dar kokių sumetimų?

LDT tarnyboje, beje, priimta *pro-memoria* apie įvykį rašyti tą pačią ar rytojaus dieną. Kad „memoria" būtų ko arčiau prie faktų... O šis pro-memoria datuotas 16 dienų po įvykio (pasikalbėjimo). Ir pažymėta, kad „Šią pro-memoriją surašiau p. Kajecko prašomas, kuris yra užsiėmęs". Iš tikrųjų?

V. R.

PRO - MEMORIA

State Departmento pakviestas apsilankyti Washingtone pasiūliau Pabaltijo Skyriaus Viršininkui p. Barkley Ward papietauti kartu su p. Kajecku ir su manim birželio 3 d. Pietūs užtruko virš dviejų valandų, tad buvo progos išsikalbėti įvairiais mums svarbiais klausimais.

Tarp kitko, padėkojau p. Ward už State Departamento vedamą tvirtą Lietuvos de jure klausimu politiką ir pareiškiau, kad Vlikas remia mūsų diplomatinę tarnybą. Kadangi Londone po p. Balučio mirties yra likęs vienas p. Balickas, aš principe pasiteiravau, ką mes iš savo pusės galėtume padaryti tokioms pozicijoms sustiprinti. Ponas Ward pareiškė, kad jo nuomone sunkiai bus įmanoma ką nors kitą paskirti Londono Atstovybei sustiprinti, nes Jungtinės Amerikos Valstybės, taip pat ir Anglija, pripažįsta tik tuos diplomatus, kurie buvo paskutinės Lietuvos vyriausybės akredituoti diplomatinei tarnybai. Jis toliau, pareiškė, kad Vatikane esanti tokia pat padėtis, kaip Londone, nes jie poną Stasį Lozoraitį skaito tarnautoju, o ne diplomatu. Todėl mūsų atstovui prie Vatikano mirus, būtų sustabdyti ten siunčiami kreditai.

Toliau tęsdamas, p. Ward pareiškė, kad mes turime nedaug oficialiai pripažintų atstovybių. Paryžius, jo nuomone esąs labai svarbus postas ir todėl Paryžiaus atstovavimo likvidavimas būtų: „fatališkas ir katastrofiškas".

Jis pareiškė, kad kištis į Lietuvos diplomatinės tarnybos vidaus reikalus jam nepridera, bet jis jaučiąs pareigą mane perspėti, kad nesantaika mūsų diplomatinės tarnybos viduje kenkianti visai mūsų diplomatinei tarnybai. Jis pareiškė, jog mūsų vadovaujantieji diplomatai turėt žiūrėti į Lietuvos reikalus iš aukštesnio požiūrio taško ir nedaryti sprendimo vadovaujantis asmeniškumais.

Jis mane kvietė, kai tik grįšiu iš Europos, pirma proga apsilankyti State Departamente, nes jie norėtų su manim pasidalinti mano kelionės įspūdžiais.

Šią pro memorią surašiau p. Kajecko prašomas, kuris yra užsiėmęs.
New York, N.Y. 1969 m. birželio mėn. 19 d.

J. K. Valiūnas

TRISDEŠIMT METŲ PO KARO

VOKIEČIŲ SAVIŽUDYBĖ

PAUL WILHELM WENGER

„Prieš trisdešimt metų — lygiai prieš vienos generacijos amžių — prasidėjo nelemtoji diena, kada Adolfas Hitleris be oficialaus karo paskelbimo įsakė savo armijai pradėti „Blitzkrieg" prieš Lenkiją ir pravėrė kelią prarajon, kurioje apie 50 milionų žmonių, nuo Atlanto iki Uralo, prarado savo gyvybę dėl „Didžiojo vokiečių reicho" beprotystės.

Šešis metus po Lenkijos užpuolimo, karo laimėtojai sudarė niūrų balansą Potsdame: Vokietija padalinta į keturias okupacines zonas, sritys į rytus nuo Oderio atplėštos. Visa Rytų Europa ir pusė Vidurio Europos pateko po Kremliaus botagu...."

Šiais žodžiais pradedamas straipsnis, kurį š.m. rugpiūčio 29 dieną atspausdino RHEINISCHER MERKUR, CDU partijai artimas dienraštis, ir kurį parašė vienas iš pagrindinių šio žymaus Vokietijos laikraščio žmonių. Pateikiame didesnės šio straipsnio dalies vertimą drauge su žemėlapinėmis jo iliustracijomis. Komentarus ar palyginimus su savomis koncepcijomis pasidaryti lieka patiems AKIRAČIŲ skaitytojams. Iš savo pusės norėtumėm paryškinti tik vieną bruožą.

Būtent, kaltė už grobuonišką Lenkijos bei kitų kaimyninių valstybių pasidalinimus su visomis iš to kilusiomis katastrofomis tiek pačiai Vokietijai, tiek aukoms, užrašoma Prūsijos ar vėlesnių Reichų valdžių ar „juodojo Wehrmachto" sąskaiton. Jau tikrai pernelyg lengvai praeinama pro klausimą, o kiek gi pati vokiečių tauta ar žymesnioji jos dalis yra pritarusi ar nepritarusi savo vadovų per kelis šimtmečius darytiems biznams su caristine Rusija ar Sov. Rusija? Ar imperialistinė padalinimų politika vokiečio širdyje yra smerkiama po 1945 metų iš esmės ar tik atvejais, kai ji baigiasi katastrofa pačiai Vokietijai? Šis klausimas, gyviesiems svarbesnis už visą istoriją, pateikiamame straipsnyje atsakymo neranda, bent teigiama prasme.

O tuo tarpu neigiama prasme, kad ir tik niuanso pavidale, užuominų galima rasti. Būtent, atydžiai įsižiūrėjus į talpinamus žemėlapius, pamatysime, jog 1937 metų, t.y. prieškariniame, žemėlapyje Klaipėdos kraštas, kad ir labai diskrečia linijėle išskirtas iš Lietuvos teritorijos. (Kad beveik pačiame Lietuvos viduryje esantis Kaunas pavadintas „Wilna", spėliojame, kaltas nemokytas braižytojas). Po žemėlapiais esančiame prieraše, kurį išvertėme pažodžiui, sakoma, jog Klaipėdos kraštą iš Vokietijos sau pasiglemžė Kremlius. (Jau tikroje vietoje esantis Vilniaus taškas dėl, matyt, to paties braižytojo kaltės pavadintas „Wilnjus"). O tuo tarpu 1947-1955 metų laikotarpyje Federalinės Vokietijos respublikos valdžia yra pakartotinai deklaravusi, jog Vokietija yra Vokietija 1937 metų sienose. Ir pridėti dar reikia, jog Klaipėdos krašte dėl nacių persekiojimo turto netekę asmenys negauna jokios kompensacijos pagal atitinkamus Vokietijos įstatymus, nes tie įstatymai numato, jog teisę į atsilyginimą turi tik tie, kurie gyveno teritorijoje, priklausiusioje Vokietijai 1937 metais. Atseit, Klaipėdas kraštas buvęs tik nacių Reicho okupuota teritorija. Jei jau dabartinės Vokietijos valdžia yra bent formališkai pastačiusi po praeitimi aiškų tašką, kodėl RHEINISCHER MERKUR, taigi, viešosios opinijos atstovas, reikalus ir faktus vis dar maišo? Ar tai tik atsitiktinė ignorancija, ar vokiečio širdyje vis užsilikusi atgyvena, linkusi Rytų Europos neskaityti subjektu, o tik objektu, vis dar tinkamu pasidalinti prie laimingesnės progos?

Straipsnis toliau tęsiamas taip:

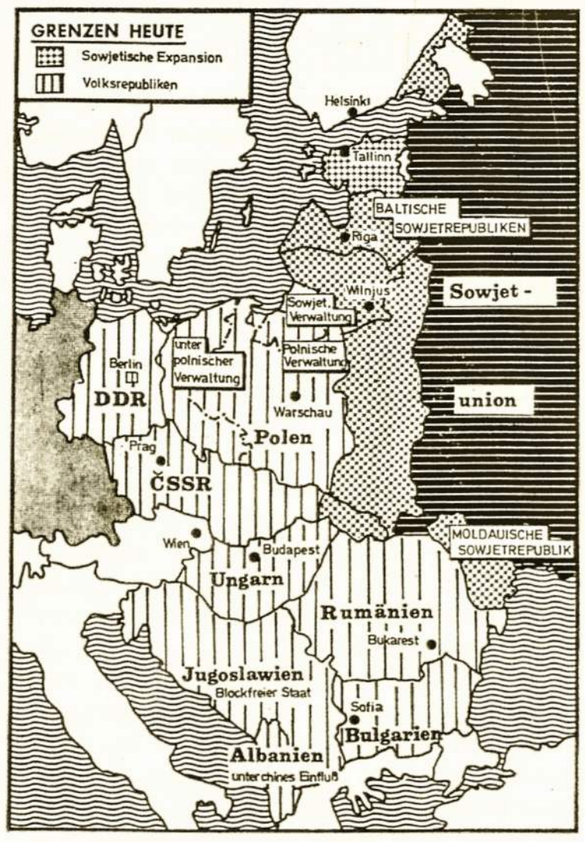

II-jam Pasauliniam karui tebevykstant ar jau pasibaigus, Sov. Rusija aneksavo šias sritis: 1940.III.2 iš Suomijos Kareliją su 45,688 kv. km plotu; rytinę Lenkiją su 201,000 kv. km plotu; 1940.VIII.5 — Estiją su 47,549, Latviją su 65,791 ir Lietuvą su 55,670 kv. km plotu; 1944 — Besarabiją ir Bukoviną (Anksčiau rumunų) su 47,664 kv. km; šiaurinius Rytprūsius su Karaliaučiumi bei Klaipėdos kraštą su 15,100 kv. km ir kaip vartus išpuoliams į Dunojaus erdvę — Čekoslovakams priklausiusią Karpatų Ukrainą su 12,700 kv. km plotu. Europinis Sov. Sąjungos karo grobis siekia 491,162 kv. km, grobis Azijoje gi — Japonijos sąskaiton — 316,304 kv. km.

Brėžinio aut.: Brezina

NUO SEECKTO IKI HITLERIO

...Milžiniška rusų ekspansija įvyko dviem etapais, kurių kiekviename Vakarai dėl savo apjakimo atliko Kremliui kelio apvalytojo vaidmenį: 1919 m. Austro-Vengrijos monarchija buvo išdalinta ir jos plotas paskirstytas tarp septynių įpėdinystę parėmusių valstybių. Sistema sąjungų tarp didžiosios Vakarų ir mažosios, „balkanizuotos" Rytų Europos antantės turėjo, kaip kadaise ir Vienos apglėbta Vidurio bei Rytų Europa, saugoti tą erdvę tiek nuo vokiečių, tiek nuo sovietinių rusų aneksijos. Vienok, tokia sistema pasirodė visiškai silpna tuo pat momentu, kai tik Berlynas ir Maskva vėl susisėbravo ant nelemtų, naujo Lenkijos pasidalinimo vieškelių, kuriuose pirmiausia būdavo grobiu pasidalinama, o vėliau bandoma viens iš kito grobį atplėšti.

Tokį, jau nuo 1768 m. egzistuojantį prūsiškai-rusiško sąmokslo receptą, nukreiptą prieš stiprios Lenkijos buvimą, veimarinei Vokietijos respublikai paveldėjo jos kariuomenės (Wehrmachto - red.) šefas generolas Hans von Seeckt. Jau 1922 m. jis pateikė Reicho kancleriui dr. Wirth memorandumą su vyraujančia gaida — „Lenkijos egzistencija yra mums nepakenčiama", ir pareikalavo sąjungos su Sov. Sąjunga, kad Lenkija būtų vėl pasidalinta ir „prieškarinės 1914-tų m. sienos" Vokietijai atgautos. Jo planas buvo vykdomas „juodojo Reichswehro" ir Raudonosios armijos bendradarbiavimu. Tuo būdu buvo sugadinta galimybė europinei Berlyno ir Varšuvos sąjungos alternatyvai, kurios Pilsudskis po 1920 m. pergalės prieš Raud. armiją siekė, tikėdamasis Dancigo klausimą išspręsti vokiečių, lenkų ir pabaltiečių bendradarbiavimu.

HITLERIO IR STALINO SĄMOKSLAS

Tuo būdu jau anksčiau prasidėjusio vyksmo pasėkoje velnio grandinė buvo galutinai sulydyta rugpiūčio 23-čios (1939-red.), Ribbentropo ir Molotovo pasirašytu slaptu paktu, kuris pasaulį apdovanojo viens kito rankutę belaikančiu ruduoju ir raudonuoju diktatoriumi, penktojo Lenkijos pasidalinimo sėbrais. Kai tuo tarpu Vakarai, vardan „tautinio apsisprendimo" davę Hitleriui laisvas rankas prieš Austrija ir Sudetus, vis dar tikėjo, jog „Fuehrer" jau tebesiįdomauja vien Dancigu ir Klaipėda, sukčių paktas buvo jau sudarytas: Hitleris padovanojo Stalinui rytinę Lenkiją, Pabaltijį ir Besarabiją, tikėdamasis po „galutinės pergalės" visa tai vėl iš Kremliaus atsiimti, o tuo tarpu Lenkijos vidurį pasilaikydamas sau kaip patogią išeities bazę Rusijai užimti. Sėbras Stalinas žaidė sukčių paktą su tokiais pat lūkesčiais: po tikėtosi Hitlerio pralaimėjimo Vakaruose pasigriebti ano Rytų Europos grobio dalį.

Šis šetoniškas paktas, tapęs apokaliptiniu raktu durims į prarają, buvo surašytas tokiais žodžiais:

Čia pateikiamos mums jau perdaug gerai ir drauge perdaug skaudžiai pažįstamos citatos iš Hitlerio-Stalino susitarimų. Jų nebekartojame. Straipsnis tęsiamas toliau:

Po „Blitzsieg" prieš Vakarų apleistą ir Stalino drauge paaukotą Lenkiją Hitleris pareiškė Reichstagui Berlyne: „Lenkija kaip valstybė nustojo egzistavusi". Šiais septyniais (vokiečių kalboje — red.) žodžiais jis nutrynė Lenkiją nuo žemėlapio ir tuo būdu pateikė labai gerą modelį Vokietijai padalinti Potsdame 1945 metais. Vėliau „draugiškas susipratimas" su pasidalinimų sėbru Stalinu buvo tęsiamas 1941 m. žygiu į Sov. Sąjungą, kuris 1945 m. pavasarį išvirto į sovietinį Varšuvos, Pragos, Vienos ir Berlyno „išvadavimą", pasibaigusį ant Reicho kanceliarijos griuvėsių.

VOKIETIJOS PADALINIMAS Į SEPTYNIAS DALIS

O dabar sėbras Stalinas pradėjo kerštą už pakto sulaužymą, kurį Hitleris atliko greičiau, negu Stalinas suspėjo. Vakarai neturėjo jėgos Hitlerio dovanas Stalinui Rytų Lenkijoje ir Pabaltijyje atimti. Lenkija, prarasdama rytines sritis, buvo pastūmėta Vokietijos sąskaiton į Vakarus ir, lyginant su 1937 m., sumažinta 73,000 kv kilometrų, maždaug Bavarijai tolygiu plotu. Priešingai pačių lenkų teritoriniams troškimams, pagal kuriuos visi Rytprūsiai, bet tik maža dalis Silezijos turėjo tekti Lenkijai, Stalinas pasiėmė šiaurinę Rytprūsių dalį su Karaliaučiumi kaip ir kitas, greta čia talpinamame žemėlapiniame škice atžymėtas sritis.

1937 m. buvusi Vokietijos teritorija, atskyrus Hitlerio aneksavimus — Austriją, Sudetus, Lenkiją, Elzasą-Lotaringiją ir Liuksemburgą, buvo padalinta į 7-ias dalis Austro-Vengrijos monarchijos 1919-tais metais pavyzdžiu.

Praleidžiame čia kvadratiniais kilometrais pateikiamą padalinimų sąrašą, kuris, faktiškai įjungus Rytų Berlyną į DDR ir 1956 m. Saaro kraštui grįžus į Federalinę Vokietijos Respubliką, sumažėjo iki penkių dalių. Vokietijos katastrofos interpretacija toliau tęsiama taip:

Brutalus Lenkijos ištrynimo aktas, Hitlerio įvykdytas septyniais žodžiais 1939. X. 10, nemažiau šiurkščiai buvo užbaigtas 1947. II. 25 Alijantų Kontrolės Tarybos Berlyne dekretu: „Prūsijos valstija, jos centralinė valdžia ir visos jai pavaldžios įstaigos panaikinamos šiuo dekretu".

SOVIETŲ TAKTIKA

Kremliui Hitlerio ekscesų dėka atitekęs grobis nereiškia nieko kito kaip tik „II-jo Pasaulinio karo išeigos sukurtų realijų pripažinimą", kurį jis gins nagais ir dantimis prieš bet kokią reviziją. Stalinistinė Brežnevo doktrina — „Kartą sovietinė, visad sovietinė" — galioja visam grobiui nuo Erfurto iki Besarabijos. O spaudimas europinei saugumo konferencijai sušaukti yra niekas kita, kaip tik bandymas karo grobio kaip teisėtos nuosavybės pripažinimą išgauti tiek iš Vakarų, tiek iš Federalinės Vokietijos dar prieš kulminacinius sovietų-kinų konflikto įsisiūbavimus.

Tuo būdu Kremliaus buvo labai gerai apskaičiuota pasikviesti SPD (Fed. Vokietijos socialdemokratų partija — red.) delegaciją užpuolimo ant Pragos metinių proga ir tuo metu paskleisti fatališką obalsį apie vokiečių-sovietų bendromis jėgomis statytintą tunelį kaip tam tikrą „Super-Rapallo": per pora pastarųjų metų pradėjęs blukti hitlerinio siaubo prisiminimas būtų pažadintas septintojo Lenkijos padalinimo (su visomis išdavomis) baubu ir Bona vėl pastatyta į Hitlerio šešėlį.

Vakarai, savąją karo pergalę 1945 m. Potsdame Kremliui padovanoję, turi apsiprasti su mintimi, jog sovietinė Rusija stengsis savo grobį Rytų Europoje ne tik išlaikyti, bet dargi praplėsti atskalūnų Jugoslavijoje, Rumunijoje ir Albanijoje teritorijomis, kai tik tam patogi proga pasitaikys. Nereikia jokių pranašystės sugebėjimų pramatyti, jog toks kritiškas momentas šiam raudonajam košmarui ateis su Tito mirtimi. Jei jis nesusilauks jokio tolygaus rango įpėdinio, nuo 1948 metų Belgrade išaugęs pasipriešinimo prieš Maskvos totalinę visvaldystę centras sugrius visai Rytų Europai.

Todėl vien tik savižudiški instinktai gali siūlyti visą europinį grobį pripažinti Kremliui europinėje „nesaugumo" konferencijoje, kai Kremlius tuo tarpu taikstosi palaukti kiniečių vidaus suiručių po Mao mirties

LAISVĖS KOVŲ DOKUMENTAS

TARYBINIAI PILIEČIAI APELIUOJA Į J. T.

Daugumai AKIRAČIŲ skaitytojų yra žinoma iš kitų šaltinių, jog grupė tarybinių piliečių — inteligentijos ir darbininkijos atstovų — prieš porą mėnesių yra įteikę Jungtinių Tautų Žmogaus Teisių komitetui prašymą įsikišti dėl politinių teisių tramdymo Sov. Sąjungoje. Tai vėliausias, bet ne paskutinis, protestas prieš „socializmą be žmogiško veido", prieš tautinę priespaudą Sovietų Sąjungoje. AKIRAČIŲ skaitytojams jau esame pateikę visą eilę ankstyvesnių protestų aprašymų ir dokumentų (žr. 1968, nr. 1(5), psl. 16 ir nr. 2(6), psl. 16). Nors šis protestų judėjimas toli gražu dar nėra pasiekęs sovietinei diktatūrai pavojingos apimties istorinėje perspektyvoje jis tikriausiai turės būti įvertintas kaip pradžia kovos dėl žmogiškesnės ir demokratiškesnės santvarkos. Todėl randame reikalinga paskutinės apeliacijos tekstą paskelbti ištisai. Apeliaciją pasirašiusieji, statydami save į nepaprastą pavojų, liudija dar labiau kylantį laisvės troškimą sovietijoje ir tuo pranašauja dramatinius pasikeitimus vidinėje santvarkoje. To vyksmo mes negalime nematyti, nes čia sprendžiasi ir mūsų tautos likimas.

APELIACIJA Į JUNGTINIŲ TAUTŲ ŽMOGAUS TEISIŲ KOMITETĄ

Mes, šį laišką pasirašiusieji, nesibaigiančių politinių persekiojimų Sovietų Sąjungoje giliai sujaudinti ir įžiūrėdami tame Stalino eros grįžimą, kada visas mūsų kraštas buvo teroro apimtas, apeliuojame į Jungtinių Tautų Žmogaus Teisių komitetą, prašydami ginti žmogaus teises, trypiamas mūsų šalyje.

Apeliuojame į Jungtines Tautas, nes mūsų protestai ir nusiskundimai, per eilę metų kreipti į aukštesnes valstybės ir teismo įstaigas, Sov. Sąjungoje nesusilaukė jokio atgarsio. Viltis, kad mūsų balsas galėtų būti išgirstas, kad valdžia sustabdytų neteisėtus veiksmus, kuriuos mes nuolatos nurodinėjome — ši viltis yra išsekusi.

Todėl apeliuojame į Jungtines Tautas, įsitikinę, kad žmogaus teisių gynimas yra šios organizacijos šventa pareiga.

Šiame dokumente mes kalbėsime apie vienos iš pačių pagrindiniausių žmogaus teisių pažeidimą — (apie) teisę turėti nepriklausomus įsitikinimus ir skleisti juos visais teisėtais būdais.

Politinėse bylose Sov. Sąjungoje galima dažnai išgirsti frazę: „Jūs nesate teisiami dėl savo įsitikinimų".

Tai baisi netiesa! Mes esame aiškiai teisiami už mūsų įsitikinimus. Kai jie sako mums, kad nesame teisiami už savo įsitikinimus, iš tikrųjų jie sako: jūs galite turėti bet kokius įsitikinimus, bet jei jie yra priešingi oficialiai politinei dogmai, neišdrįskite jų skleisti. Ir iš tikrųjų, arešta ir teismai, apie kuriuos mes kalbėsime, įvyksta kiekvieną kartą, kai žmonės su opoziciniais požiūriais pradeda juos propaguoti.

Betgi įsitikinimų skleidimas yra natūrali pačių įsitikinimų išdava. Todėl Visuotinos Žmogaus Teisių deklaracijos 19-je pastraipoje yra pasakyta: „Kiekvienas žmogus turi teisę į įsitikinimų laisvę ir laisvę juos išreikšti; ši teisė apima laisvę savo įsitikinimų laikytis be jokių trukdymų ir laisvai išreikšti, priimti ir skleisti informaciją ir idejas visais būdais, neatsižvelgiant į valstybines sienas".

Todėl, nors formali persekiojimų priežastis yra įsitikinimų propagavimas, iš tikrųjų žmonės yra teisiami už pačius įsitikinimus.

Jie yra teisiami, apkaltinant juos sovietinės valstybės ir socialinės santvarkos šmeižimu, su intencija (pagal RSFSR Kriminalinio kodekso 70 skyrių) arba be intencijos (pagal RSRSR Kriminalinio Kodekso 190-1 skyrių), siekiant sugriauti sovietinę sistemą. Nei vienas iš mums žinomų žmonių, pasmerktų politiniuose teismuose, nesiekė apšmeižti sovietinės sistemos, juo labiau, veikti su intencija ją sužlugdyti. Todėl visose šiose politinėse bylose žmonės buvo nubausti pagal fiktyvinius apkaltinimus.

Nurodome keletą pavyzdžių, kurie buvo plačiai aprašyti tiek Sov. Sąjungoje, tiek užsienyje.

Siniavskij ir Daniel byla, kurioje jie buvo pasmerkti už atspausdinimą užsienyje meninių veikalų, kritiškų sovietinės tikrovės atžvilgiu.

Ginzburg ir Galanskov byla, kur jie buvo nubausti už literatūros žurnalo „Phoenix-67" išleidimą ir už Sinjavskij ir Daniel teismo Baltąją Knygą.

Chaustov ir Bukovskij byla, organizavusių protesto demonstraciją dėl Ginzburg, Galanskov ir kitų suėmimų.

Litvinov, Larisa Daniel ir kitų byla dėl demonstravimo prieš sovietinių kareivių pasiuntimą į Čekoslovakiją; pastarieji du teismai yra svarbūs tuo, kad dalyviai buvo teisiami už šūkių turinį.

Marčenko teismas, formaliai nubaudęs už paso taisyklių pažeidimą, kas, tarp kitko, teisme nebuvo įrodyta; bet faktiškai už knygą „Mano testamentas" apie kalinių sąlygas postalinininiais metais.

I. Belgoradskaja byla dėl bandymo skleisti laiškus, ginančius Marčenko.

Gendler, Kravčevskij ir kitų byla Leningrade, kurie buvo nuteisti už užsienyje spausdintų knygų platinimą.

Bylos žmonių, kurie reikalavo tautinės lygybės ir tautinės kultūros išlaikymo.

Byla Kijeve, Ukrainoje, 1966 m., kurioje buvo nuteista daugiau kaip 10 žmonių; Čornovil teismas Lvove, nuteisęs jį už jo knygą apie politinius teismus; ir daug kitų teismų.

Bylos Krymo totorių, kovojančių dėl sugrąžinimo į savo tėviškę; paskutiniais metais yra įvykę daugiau kaip 20 bylų, kuriose buvo pasmerkta daugiau kaip 100 asmenų; neseniai 10 Krymo totorių atstovų atsidūrė naujausioje ir didžiausioje politinėje byloje Taškente.

Teismai Baltijos respublikose, ypatingai Kalninš ir kitų byla.

Tarybinių žydų, reikalaujančių teisės išvykti į Izraelį, teismai; paskutinėje byloje Kieve inžinierius B. Kočubijevskij buvo pasmerktas trims metams.

Teismai tikinčiųjų, reikalaujančių religinės laisvės teisių.

Visos šios neteisėtos politinės bylos vyko su grubiais procedūrinių normų pažeidimais, itin, kiek tai liečia viešumą, o taip pat teisinės kvotos bešališkumą.

Mes norime taip pat atkreipti jūsų dėmesį į ypatingai nežmonišką persekiojimo formą — siuntimą normalių žmonių į psichiatrines ligonines dėl jų politinių įsitikinimų.

Neseniai įvyko visa eilė naujų suėmimų. 1969 m. balandžio gale buvo suimtas menininkas V. Kuznecov iš Puškino, Maskvos srityje, už „samizdat", t. y., literatūros, neatspausdintos tarybinėse leidyklose, platinimą.

Tuo pačiu metu Rygoje suimtas I. Jakimovič, buvęs kolchozo pirmininkas Latvijoje, už rašymą laiškų, protestuojančių dėl politinių persekiojimų Sov. Sąjungoje.

Gegužės pradžioje buvo suimtas buvęs generolas majoras P. G. Grigorenko, vienas iš labiau žinomų civilinių teisių judėjimo Sov. Sąjungoje narių, kuris buvo nuvykęs į Taškentą, 2,000 Krymo totorių prašomas būti viešu 10-ties Krymo totorių gynėju būsimame teisme.

Galų gale, Ilija Gabaj, rusų literatūros mokytojas, buvo suimtas gegužės 9 d. Maskvoje, keleta dienų po kratos, kurios metu buvo konfiskuoti dokumentai su sovietinių piliečių protestais dėl politinės priespaudos Sov. Sąjungoje. (1967 metų pavasarį I. Gabaj buvo kalinamas 4 mėnesius, tardant dėl dalyvavimo Chaustov ir Bukovskij demonstracijose.)

Šie paskutiniai suėmimai įtikina mus, jog sovietiniai baudžiamieji organai yra pasiryžę galutinai sutramdyti veiksmus žmonių, protestuojančių dėl sauvalės mūsų šalyje.

Mes tikime, jog laisvė turėti ir skleisti nuomones yra atsidūrusi visiškame pavojuje.

Mes tikime, jog viskas, kas surašyta mūsų laiške, sudarys pagrindą žmogaus Teisių komitetui apsiimti peržiūrėti pagrindinių pilietinių teisių pažeidimo Sov. Sąjungoje klausimą.

INICIATYINĖ GRVUPĖ PILIETINĖMS TEISĖMS SSRS-JE GINTI:

G. Altunjan, inžinierius, Charkovas; V. Borisov, darbininkas, Leningradas; T. *Velikanova, matematikė; N. Garbanjevskaja, poetė; M. Džemilev, darbininkas, .Taškentas; S. Kovalev, biologas; V. Krasin, ekonomistas; A. Lavut, biologas; A. Levitin-Krasnov ,religinis rašytojas; J. Maltsev, vertėjas; L. Pliuš, matematikas, Kievas; G. Podjapolskij, mokslinis bendradarbis; T. Chodorovič, lingvistas; P. Jakir, istorikas; A. Jakobson, vertėjas.*

APELIACIJAI PRITARIA:

Bajeva, tarnautoja; S. Brnštein, literatūros darbuotojas; L. Vasiljev, teisininkas; J. Višnevskaja, poetė; A. Volpin, matematikas; O. Vorobjov, darbininkas, Permė; G. Gabaj, pedagogas; E. Egaidukov, matematikas; V. Geršuni, mūrininkas; Z. M. Grigorenko, pensininkas; A. Grigorenko, technikas; R. Džemilev, darbininkas; Krasnojarsko sritis; N. Jemelkina, tarnautoja; L. Zjugikov, darbininkas; A. Kalinovskij, inžinierius, Charkov; A. Kaplan, fizikas; S. Karasik, inžinierius, Charkovas; L. Kac, tarnautojas; J. Kim, mokytojas; J. Kiselov ,menininkas; V. Kožarivov, darbininkas; L. Kornilov, inžinierius; V. Lapin, literatūrinis bendradarbis; A. Levin, inžinierius, Charkovas; T. Levina, inžinierė, Charkovas; D. Lifšic, inžinierius, Charkovas; S. Mauge, biologas; V. Nedobka, inžinierius, Charkovas; L. Petrovskij, istorikas; S. Podolskij, inžinierius, Charkovas; V. Ponomarev, inžinierius, Charkovas; V. Rokitjanskij, fizikas; I. Rudakov; L. Terpovskij, daktaras; J. Štein, filmų režisorius; V. Černovod, žurnalistas, Lvovas; I. Jakir, tarnautojas; S. Vintovskij, studentas.

ARNOLDAS TOYNBEE

APIE CICERONO AMERIKĄ

Britas Arnoldas Toynbee pagarsėjo pasaulyje lygindamas dabartį su praeities civilizacijomis. Žymiausiame savo veikale dvylikos tomų *Istoriniuose tyrinėjimuose*, jis drąsiai lygina šešių tūkstančių metų bėgyje išsivysčiusias kultūras ir civilizacijas su šiandieninėmis valstybėmis.

Toynbee pranašystės dažnai yra kritiškos ir daug kam nepatogios. Šiomis dienomis 80 metų sulaukęs profesorius ruošėsi bene dvidešimtąjį kartą keliauti Amerikon. Šį kartą — paskaitų ciklui Kolumbijos universitete Niujorke. Širdies sunegalavimas kelionę jam sutrukdė, bet jos vietoje jis pabėrė reporteriams eilę kontraversinių minčių. Nors jo mintys Amerikos gyvenimo eigos ir nepakeis, jos yra vertos dėmėsio.

> JAV gyvenimas gretintinas su paskutiniais senosios Romos respublikos metais Cicerono laikais. Abi valstybės pasižymi nepaprasta jėga, kuri žmonijai kelia baimę ir kuri dažnai piktnaudojama. Abejose valstybėse vyksta neramumai ir prasiveržia smurtas. Abi vadovaujasi konstitucijomis, kurių praktikoje nebėra paisoma.
>
> Amerika save laiko tobuliausios santvarkos kraštu. Prezidento J. F. Kenedžio ir jo brolio Roberto nužudymai akivaizdžiai parodė, kad ir idealioje valstybėje yra galimos tragedijos. Tragediją amerikiečiams yra sunku priimti, nes ji neigia Naujajame Pasaulyje įgyvendintą rojaus žemėje tezę. Rojuje negali būti vietos tragedijai. Šie įvykiai žlugdo amerikiečių tobulybės iliuziją.

Amerikiečiai nesugeba suprasti žmogaus individualumo sąvokos. Neamerikiečiai jiems suprantami tik kaip didelio monolitinio junginio dalys. Ir komunizmą jie priima kaip vientisą nedalomą junginį. Nežiūrint tikrove tapusių nesutarimų tarp Rusijos, Kinijos, Čekoslovakijos ir kitų komunistinių kraštų, amerikiečiai tebesilaiko komunizmo vienybės mito ir elgiasi tarsi jie visi būtų vienodi. Tikrumoje Hočiminas yra vietnamietis, Maocetunas.— kinietis. Vietnamiečiai nepasidavė kiniečių kolonializmui per du tūkstančius metų ir nepasiduos nė komunistinei Kinijai. Rusija su Kinija ginčijosi sienų klausimu kelis šimtmečius ir jų teritoriniai ginčai nesiliauja.

Amerikiečiai nuindividualina visus svetimų kraštų gyventojus. Tiek vietnamietis, tiek arabas, tiek ir kitų kraštų gyventojai jiems tik *čiabuviai*, t. y. žmonės be savo identiteto. „Čiabuviai" tampa žmonėmis tik tuomet kai jie yra komunistai, nes ši sąvoka amerikiečių yra priimta ir suprantama, aiški.

Nužmoginimas yra ryškiausia šių dienų pasaulio žymė. Galima net visą dabartinę vakarų kultūrą apibūdinti varžybomis tarp žmogaus prigimties su nužmoginančiu mokslu ir technika. Yra ironiška, kad amerikiečiai nužmogino ne tik kitų kraštų gyventojus, bet ir patys save. Skaičiavimo mašinų kortelėsna suvesti žmonės yra toki pat nužmoginti objektai, „čiabuviai", kaip amerikiečių akyse Vietnamo ar Saudi Arabijos gyventojai.

Abejingumas-indiferencija yra pati ryškiausia ir didžiausia mūsų amžiaus blogybė visame pasaulyje. Šiandien niekas nekreipia dėmėsio į žmogų, jo mintis ar pasiūlymus, nežiūrint kiek jie būtų geri, nežiūrint kiek vykusiai ir įtikinančiai jie yra patiekiami, kol skelbėjas ko nors neužpuola, neužmuša, pats nesusidegina ar minios dėmesio nepatraukia dar kokia kita sensacija.

Amerikos atžvilgiu prof. A. Toynbee visuomet būdavo kritiškas, tačiau ne tiek kritiškas, kad nematytų joje gerų savybių ir gana gražios ateities sekančiuose dešimtmečiuose. XXI amžiaus atžvilgiu Toynbee yra gana liūdnai nusiteikęs. Jis primena, kad 2050 metais du penktadaliai visos žmonijos bus kiniečiai. Kiniečiai yra darbštūs ir inteligentiški. Jie išvystys Kiniją į moderniską vieningą valstybę, kuriai kelio nepastos nei Amerika, nei Rusija, nei jokia kita vakarų pasaulio galybė.

■ Respublikinės mokslo, meno ir literatūros premijos kasmet suteikia progą vilniškei valdžiai atžymėti Lietuvos mokslininkų, menininkų ir propagandistų atsiekimus.

Šių metų respublikinių premijų laureatų tarpe randame skulptorių Robertą Antinį, už bronzos skulptūrą „Eglė žalčių karalienė" (Palangoje) ir eilę kitų darbų, daugiausia tautosakos temomis.

Panevėžio dramos teatro aktorius Donatas Banionis apdovanotas už visą eilę vaidmenų Panevėžio teatre ir filmuose. J. Miltinio teatras Panevėžyje, tai savita teatro mokykla, o D. Banionio vaidyboje atsispindi patys geriausi šios mokyklos bruožai. Tarp kitko D. Banionis vaidino ir V. Žalakevičiaus filme „Niekas nenorėjo mirti", kuris prieš porą metų buvo sukėlęs daug politinio triukšmo išeivijoje.

J. Jurginis, V. Merkys ir A. Tautavičius apdovanoti už Vilniaus Miesto Istorijos monografiją. Monografija premijos tikrai nusipelnė. Gražiai ir rūpestingai paruošta knyga (10,000 egz.) buvo išparduota labai greitai. Surinkta joje daug įdomios ir vertingos istorinės medžiagos, išskyrus kaikuriuos „didžiajam broliui" nemalonius istorinius faktus, kurie nutylėti. Tai, žinoma, dabartinėse sąlygose labai maža nuodėmė. Svarbu, kad istorija neklastojama. O tai jau labai didelis nuopelnas.

Truputį kitaip yra su 4-ių tomų Lietuvių Literatūros Istorija, už kurią premija paskirta K. Doveikai, V. Galiniui, L. Gineičiui, K. Korsakui, V. Kubiliui, J. Lankučiui ir B. Pranskui. Pilnai sutinkame, kad šiame kapitaliniame veikale yra daug svarbios ir naudingos medžiagos. Visdėlto, ypač pirmame tome, protarpiais randame daugiau marksizmo negu literatūros istorijos. Iš kitos pusės, autorių tarpe randame pačius stipriausius literatūros teorijos specialistus Lietuvoje. Deja, kolektyviniame darbe duoklė kompartijai beveik neišvengiama.

Jadvyga Čiurlionytė apdovanota už „Lietuvių liaudies melodikos bruožų" studiją — ilgų metų tyrinėjimų rezultatus.

Juozui Paukšteliui premiją „atnešė" jo romano herojus Valentinas Bernotas, kuris (Tiesa, 1969.7.20) — „aktyvus kolūkinio kaimo kūrėjas pokario metais. Jis praktiškai įgyvendina tuos idealus, už kuriuos jis pats ir tūkstančiai Lietuvos dukrų ir sūnų kovojo pogrindyje ir fašistinės okupacijos metais".

Rašytojas Justinas Marcinkevičius apdovanotas už poemą - dramą „Mindaugas", ir akademinio dramos teatro režisierius H. Vancevičius — už „Mindaugo" pastatymą. Praeitame (1969 m. liepos) *Akiračių* numeryje skaitytojai turėjo progos plačiau susipažinti su autoriumi, režisieriumi bei dabartinio Lietuvos teatro ir dramaturgijos renesansu. Tikimės, kad „Mindaugas" pasieks ir išeivijos žiūrovą.

Griežtųjų mokslų srityje premijos paskirtos J. Baušiui, J. Slavėnui, S. Vasauskui (už darbus medžiagų atsparumo tyrinėjime), prof. K. Baršauskui (mirusiam), V. Ilgūnui, E. Jaroniui (už ultragarsinius skysčių tyrimo interferometrus), R. Makoveckui, A. Malinauskui, J. Šveisčiui (už Lietuvos baltųjų kiaulių veislės išvedimą), gyd. Ch. Kybarskui, prof. L. Laucevičiui, dr. A. Marcinkevičiui (už širdies ir kraujagyslių ligų gydymo metodus). Viena iš įdomiausių griežtųjų mokslų premijų paskirta Broniui Grigelioniui už matematikos - fizikos mokslų doktorato dezertaciją apie masinio aptarnavimo ir valdomų Markovo procesų problemų tyrimus. Šis atvejis įdomus tiek savo techniniais aspektais (pav. markoviškumo kriterijai) tiek ir tuo, kad šių darbų autorius, 33 metų amžiaus, bene pats jauniausias Vilniaus universitete pokario metais apgynęs doktorato disertaciją.

Reikėtų, tiesa, paminėti ir dar vieną „mokslinę" premiją. Ji priklauso tokiai „mokslų" sričiai, kurios darbai negali būti nepremijuojami. Anksčiau premijas gimdydavo fabrikuose gaminta tautosaka (mūs kolūkio pirmininkas vidury ratelio, kaip margasis sakalėlis, blia blia blia blia blia.....), arba studijos apie genialių Josifo Stalino minčių įtaką evoliucijai. Dabar premijas garantuoja monografijos apie „Partizaninį judėjimą Lietuvoje Didžiojo tėvynės karo metais". Taip šį kartą premiją užsidirbo Povilas Štaras, Partijos istorijos instituto vyresnysis mokslinis bendradarbis.

LIETUVOS SPAUDOS APŽVALGA

TIESOJE TIESOS BEIEŠKANT

(IR KITI NUOTYKIAI)

■ Šią vasarą sukako 25 metai, kai sovietų kariuomenė išstūmė vokiečių kariuomenę iš Lietuvos. Kiekvieno miesto „išvadavimo" sukaktis sovietinės Lietuvos spaudoje minima atskirai, o tai propagandistams uždeda nemažai darbo. Standartinė šitokio paminėjimo forma — ilgas straipsnis apie „išvaduotą" miestą, rūpestingai išskaičiuojantis pastatytus naujus namus, fabrikus, primelžto pieno kiekį ir visus kitus laimėjimus. Atskirai tokiu atveju pridedama ir to rajono „vizitinė kortelė". Pavyzdžiui, Marijampolės rajono „vizitinė kortelė" (rugpiūčio 15 d. *Tiesoje*) pateikiama čia spausdinamoje tabelėje.

	1963 m.	1968 m.
Pramonės produkcija (1000-čiais rublių)	33143	88036
Pramonėje dirbančiųjų skaičius	6047	8175
Traktorių skaičius	59	148,4
Pagaminta mėsos 100 ha (centneriais)	592	1058
Kultūros namai	31	36
Bibliotekos	52	59
Gyventojų skaičius Kapsuko mieste	23000	28200
Gydytojų skaičius	96	117
Vidurinės ir aštuoniametės mokyklos	36	38

Nurodyta dar grūdinių pasėlių derlingumas, prekių apyvarta, buitinio aptarnavimo apyvarta ir visa eilė kitų ekonominių davinių. Būdingi šiai propagandai du dalykai:

1. ekonominio augimo persvara prieš visas kitas gyvenimo sritis, ypač kultūrinę. Jei tikėti lentelėje paskelbtais skaičiais, tai pramonės gamyba per penkis metus padaugėjo daugiau kaip du su pusę karto, tuo tarpu per tuos pačius penkis metus iš 38 mokyklų tik dvi naujos.
2. Beveik vaikiškos pastangos pažangą įrodyti skaičiais. Pavyzdžiui, nurodytas Marijampolės (Kapsuko) miesto gyventojų skaičius per penkmetį žymiai padidėjęs. Tačiau nenurodytas bendras rajono gyventojų skaičius. Kodėl? Kaimo gyventojų skaičiui smarkiai mažėjant, o didiesiems miestams smarkiai augant, bendras rajono gyventojų skaičius atrodo nebus padidėjęs.

■ Šitokia tendencija gyvenimą sverti vien rubliais ir centneriais verčia mus į visas šitas pagyras žiūrėti truputį kritiškiau. Pavyzdžiui, toje pačioje Marijampolėje J. Jablonskio vidurinė mokykla dirba net trim pamainom. Ir tai 1969 metais, tai yra 25 metai po „išvadavimo".

Štokia padėtis susidaro todėl, kad Maskva riboja kultūrinių pastatų statybą stambiosios pramonės naudai. Štai kodėl Marijampolės vaikai mokyklą lanko net trim pamainom — Maskvai svarbiau pastatyti Jurbarke naftos teršyklą.

■ Prie 130 specialybių, kurias galima įsigyti Lietuvos aukštosiose mokyklose, nuo rugsėjo pirmosios prisidės dar viena — psichologo. Psichologus ruoš Vilniaus universitetas, turintis senas šios mokslo šakos tradicijas, pastaraisiais dešimtmečiais šiek tiek primirštas.

Naujoji specialybė sudomino stebėtinai daug jaunimo, kas retai esti aukštųjų mokyklų praktikoje. Į 25 vietas, kurios pirmą kartą skiriamos šiai specialybei, pretenduoja daugiau kaip 100 abiturientų.

Kodėl sovietinėje Lietuvoje tik dabar psichologija atgauna pilietines teises, *Tiesa* nepaaiškino.

■ Prienuose, buvusioje pieninėje nesenai pradėjo veikti eksperimentinės sportinės aviacijos dirbtuvės. Jų vadovas Vytautas Čeponis, vyriausias inžinierius Juozas Tamošiūnas, vyriausias konstruktorius Balys Karvelis. Dirbtuvės gamina sklandytuvus. Pirmas užsakymas — BRO -11 M sklandytuvai —, suprojektuoti Br. Oškinio, skirti Maskvos sklandytojų mokyklai. Šiuo metu dirbtuvių pagrindinis uždavinys — suprojektuoti ir pagaminti aukštos kokybės sklandytuvą iš plastmasinės medžiagos (stiklo pluoštų ir t. t.). Dirbtuvių konstruktoriai tikisi tokį sklandytuvą išbandyti ore sekančių metų pabaigoje.

■ Rugpiūčio 13 „komsenimo" *Tiesa* pranešė, kad Palangoje sudegė senas Jūros restoranas. Manoma, kad gaisro priežastis — nesutvarkyti elektros laidai. Ugniagesiams pavyko tik apsaugoti nuo ugnies aplinkinius pastatus.

Restoranai degė, dega ir degs — visame pasaulyje. Tokiomis smulkmenomis neverta gaišinti *AKIRAČIŲ* skaitytojų laiko. Išskyrus tai, kad *Tiesa* apie gaisrus, audras, susisiekimo nelaimes vengia informuoti, lyg marksistinėje santvarkoje nedūžtų automobiliai, nedegtų namai, nežūtų žmonės. Sužinoję apie Jūros restorano gaisrą laukiame ir daugiau „stebūklų". Pavyzdžiui, jei *Tiesa* praneštų kiek žmonių per metus Lietuvoje žūna eismo nelaimėse. Pilnai suprantame, kad tokią valstybinę paslaptį atskleisti labai pavojinga — gali gi dėl to sugriūti visa sovietinė imperija! O visdėlto, gal ir verta surizikuoti...

■ Nemenčinėje, kur pušynais juosiamas plentas tarsi stabteli bėgdamas Pabradėn, Ignalinon, Zarasuosna, gali atsikvėpti ir auto-turistas. Jo paslaugoms čia atvėrė duris nauja kavinė — valgykla „Eglė" ir pramoninių prekių parduotuvė.

Panašūs prekybinių pastangų kompleksai išaugs ir tolimesniuose plento ruožuose. Švenčionių rajone autoturistus pakvies kavinė „Brūknelė", restoranas su viešbučiu bus pastatytas Ignalinos rajone, prekybos centras — Zarasuose.

Pakeliui link Baltijos jūros, Grikiškėse netrukus pradės veikti kavinė ir parduotuvė, Bačkonyse renčiama lietuviška seklyčia, Jurbarko pakrašty — modernus restoranas. 100 vietų valgykla statoma Klaipėdos rajone, Vėžaičiuose.

Dar šią savaitę ruošiasi atšvęsti savo įkurtuves „Paparčio" kavinė Tytuvėnuose. Prie Germanto ežero, Telšių rajone, prie milžino ąžuolo prisišliejusi kavinė, specialistų nuomone, bus vienas geriausių architektūros ir gamtos ištisumo pavyzdžių.

Taip rašo *Tiesa* (rugpiūčio 14). O „nepažangiems" turistams sovietinė valdžia meluoja, kad nebus jiems kur provincijoje pavalgyti ir pernakvoti. Atrodo, kad sovietinė valdžia *Tiesos* neskaito.

Automobilistai iš bet kurios šalies gali savo automobiliais išvažinėti Afriką skersai ir išilgai. Net ir kolonialinę Afriką. O Lietuva visame pasaulyje beliko turbūt vienintėlė šalis, į kurią su automobiliu įvažiuoti nevalia. Turbūt todėl, kad neokupuota...

Taip rugpiūčio 14 *Tiesa* nerašė. O reikėtų, kad parašytų. Ir paaiškintų kodėl!

■ Buvo prieš kokius metus čia į mūsų parapiją užklydęs vilniškis dramaturgas Kazys Saja. Vyrukas jaunas, nuoširdus ir labai įdomus. Ir šnekėjo jis apie kūrybos laisvę, ragino išeivijos rašytojus važiuot namo. Ragino dėt savo įnašą į Lietuvos kultūros aruodus.

Iš *Tiesos* puslapių sužinojome, kad K. Sajos drama — „Mamutų medžioklė" — praeitą sezoną pastatyta Kauno dramos teatre. Bet *Tiesai* drama nepatiko, ir po poros dienų teatre jos nebeliko. Nebemini *Tiesa* Sajos ir sekančio sezono programoje. Įdomu, ką dabar pasakytų Saja apie kūrybos laisvę mūsų parapijiečiams.

■ Savąją istoriją pradeda dvyliktoji Lietuvos aukštoji mokykla — Vilniaus Inžinerinis Statybos Institutas, susikūręs KPI Vilniaus filialo bazėje. Dieniniame jo skyriuje mokosi apie 2000 studentų. Pusę jų bus pirmakursiai. Naujo instituto rektoriumi paskirtas Aleksandras Čyras, 42 metų amžiaus inžinierius, statybininkas, technikos mokslų kandidatas. 1950 metais jis baigė Kauno Universitetą. Prieš tai buvo Kauno Politechnikos Instituto Vilniaus filialo dekanas.

Naujo instituto prorektorius — Romualdas Jonušas, 38 metų, technikos mokslų kandidatas, 1954 metais baigęs Kauno Politechnikos Institutą.

■ Viso nuo rudens Lietuvoje bus 57 tūkstančiai studentų. Pusė jų — 28,800 studijuos Kaune. Likusieji Vilniuje, ir palyginti nedidelis skaičius Šiauliuose (Šiaulių Pedagoginiame Institute).

Z. V. Rekašius

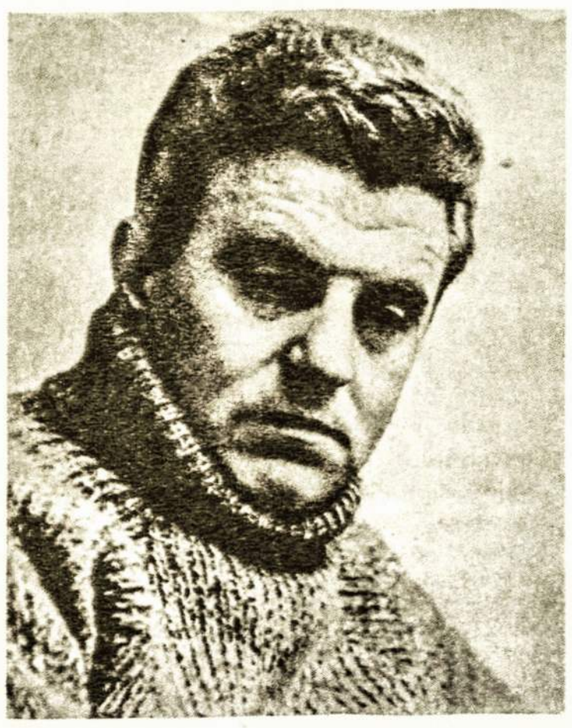

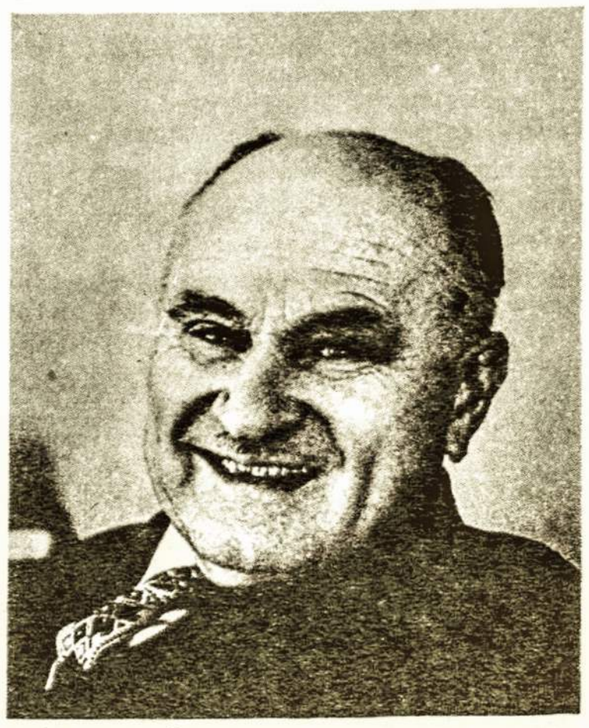

Šių metų respublikinių literatūros premijų laureatai Justinas Marcinkevičius (už dramą „Mindaugas") ir Juozas Paukštelis (už trilogiją „Jaunystė").

VYTAUTAS RADAITIS

LITERATŲ AUKLĖTOJAS

Vytautas Radaitis, gimęs 1927 m. Kaune, neįeina į AKIRAČIUOSE pristatomų talentingų literatų, dailininkų ir kitų kūrybingų asmenybių draugiją. V. Radaičio kūrybą sudaro agitacinio - ideologinio pobūdžio publicistika, trys ateistinės knygelės (Kryžiai lieka šešėly, Kol bent vienas prie altoriaus, Mano Galilėjus) ir literatūrinės kritikos straipsnių rinkinys. Praėjus šešiems metams po minėto kritikos rinkinio pasirodymo, autorius sako, kad „po daugeliu iš tų straipsnių pasirašyti antrą kartą nebepakiltų ranka". Literatūrinio talento stoką V. Radaitis kompensavo ideologiniu užsidegimu ir paklusnumu. Teturėdamas 24 metus amžiaus, 1951 m. Radaitis buvo priimtas į rašytojų sąjungą ir tuoj pat paskirtas LITERATŪROS IR MENO savaitraščio atsakingu sekretoriumi, kiek vėliau — redaktoriaus pavaduotoju. „Užuot pats mokęsis, pradėjau kitus mokyti — kaip reikia rašyti... O mokyti, pasirodė, ne taip jau sunku, ypač jeigu esi sąžiningai iškalęs reikiamą kiekį visiems atvejams tinkamų formulių", prisimena Radaitis. Tai buvo dar „gerais" Stalino laikais. Chruščiovui demistifikavus Stalino mitą, Radaitis iš literatūrinio savaitraščio priežiūros buvo perkeltas „atsakingu darbuotoju" į LKP Centro Komitetą.

Partijoje Radaitis dirbo ideologinį, su ateistiniu auklėjimu susijusį darbą. Po to ir gimė trys ateistinės tematikos knygelės. Postalininis literatūros ir meno išsivystymas Sovietų Sąjungoje per kelius metus pasendino Radaičio atmintinai iškaltas pseudo literatūrines formules. Jo literatūrinė ateitis atrodė labai blanki ir liūdna. Tačiau net ir lėta kūrybinės ir asmens laisvės pažanga ėmė gąsdinti partijos viršūnėse dominuojantį konservatyvųjį elementą. Čekoslovakijoje užgniaužę pradedančią išsivystyti demokratinę socializmo santvarką, Maskvos vanagai ėmė tvarkyti savo nepaklusniuosius. Radaičiui, Stalino laikų auklėtiniui, išaušo naujas rytas. Atsivėrė didelės perspektyvos visagalės partijos vardu auklėti ne į bažnyčią lakstančius berniukus ir mergaites, bet subrendusius literatus, dailininkus, kritikus, dramaturgus ir kitas savo galvą turinčias asmenybes. Šių metų liepos mėnesio pradžioje partija Vytautą Radaitį, antireliginių ir agitacinių straipsnių rašytoją, paskyrė „Lietuvos TSR Kūrybinių Sąjungų" savaitraščio LITERATŪRA IR MENAS vyriausiuoju redaktoriumi. Partijos pasitikėjimas V. Radaičio talentu yra stebinantis. Anksčiau egzistavęs vyriausio redaktoriaus pavaduotojo postas, Radaičiui perėmus vyriausiojo redaktoriaus vietą iš poeto V. Reimerio, buvo panaikintas. Bet leiskime pačiam Vytautui Radaičiui prisistatyti save. Čia spausdinama V. Radaičio autobiografija paimta iš knygos „Tarybų Lietuvos rašytojai" (1967 m., Vilnius). Tikėkimės, kad V. Radaitis redaguodamas LITERATŪRA IR MENAS karts nuo karto, jo žodžiais tariant, „dėl profilaktikos" ir kūrybinio Lietuvos gerbūvio, perskaitys atvirumo valandoje parašytą savo autobiografiją.

RADAITIS APIE SAVE

Iš rašytojo autobiografijos laukiama pasakojimo — kaip jis tapo rašytoju. Aš panašių lūkesčių negalėsiu pateisinti, nes, visų pirma, dar nelaikau savęs rašytoju tikrąja šio žodžio prasme. Ne iš perdėto kuklumo, o todėl, kad, metams bėgant, vis labiau įsitikinu, jog mūsų laikais, kai rašančių ir rašinėjančių atsiranda vis daugiau, rašytojo vardas turėtų būti suteikiamas tik pasiteisinusio talento ir ypatingos dvasinės kultūros žmonėms. Deja, tokio griežto kriterijaus ne visad laikomasi, ir pirmoji pradedančiojo knygelė dažnai tampa tąja vizitine kortele, kurioje oficialiai įrašomas skambus rašytojo, kūrėjo titulas.

Taip pat atsitiko ir man, kai 1951 metais už nedidelę apybraižų knygelę, parašytą drauge su Alfonsu Bieliausku, kelis apsakymėlius bei straipsnelius buvau priimtas į rašytojų sąjungą. Kaip buvo įprasta sakyti — avansu. Šis „avansas" — bent jau mano gyvenime — suvaidino gan neigiamą vaidmenį. Visų pirma, pasijutau „pripažintu" ir, užuot pats mokęsis, pradėjau kitus mokyti — kaip reikia rašyti... O mokyti, pasirodė, ne taip jau sunku, ypač jeigu esi sąžiningai iškalęs reikiamą kiekį visiems atvejams tinkamų formulių. Bet kai pabandžiau pagal šias formules pats rašyti — nieko neišėjo... Ne, formulėmis tuo metu aš nesuabejojau! Aš priėjau kitos išvados: prozininko talento neturiu, liksiu geriau kritiku. Nulėmė gal ir tai, kad esu žmogus gan aikštingo būdo, mėgstu pasiginčyti, o ginčytis su literatūra juk paprasčiau, negu su gyvenimu...

Pirmasis ir, tikiuosi, paskutinis mano kritikos straipsnių rinkinys išėjo 1961 metais. Ir dabar aš jį retkarčiais pavartau, bet ne dėl malonumo, o dėl profilaktikos. Po daugeliu iš tų straipsnių pasirašyti antrą kartą nebepakiltų ranka. Pasirodo, literatūrą vertinti yra nė kiek ne lengviau, negu ją kurti. Tiek čia, tiek ten reikia visu protu ir visa širdimi jausti gyvenimo tiesą. Tik kritiko uždavinys dar sudėtingesnis todėl, kad jis — nori to ar nenori — tampa savotišku literatūros ir gyvenimo santykių arbitru, teisėju. O literatūros ir gyvenimo tiesos byla visad būna labai supainiota, ir koks bebūtų išsamus ir tikslus estetikos „kodeksas", kiekvienu atveju tenka pasikliauti paties teisėjo įžvalgumu ir jo sąžinės balsu.

Ranką ant širdies padėjęs galiu pasakyti, jog niekad nėjau į konfliktus su savo sąžine — rašiau tai, ką tuomet galvojau, kuo buvau įsitikinęs. Bet, pasirodo, prieštaravimų ir konfliktų gemalo tą pačią dieną gali ir neaptikti — jie išryškėja bėgant metams. Niekam neužginta keisti savo požiūrio į gyvenimą, o tuo pačiu ir į literatūros reiškinius. Tai pagaliau visai suprantama ir žmogiška. Tur būt, neklysdamas žmogus negalėtų brėsti. Tačiau tai, kas suprantama ir pateisinama paskiro literato gyvenimo ir darbo kelyje, kur kas griežčiau, kategoriškaiu vertinama bendrame literatūros balanse: paliekama tik tai, kas atlaikė laiko bandymus.

Bijau, kad iš manųjų kritikos darbų šiame balanse jau šiandien galima aptikti tik trupinius. Bet džiaugiuosi, jei bent jie išliko.

Nemaža metų dirbau žurnalistinį ir partinį darbą. Gal tai ir lėmė, kad mano plunksna įjunko į publicistiką. Parašiau pluoštą straipsnių antireligine tema (1964 metais išėjo rinkinėlis „Kol bent vienas prie altoriaus); pastaraisiais metais vis labiau traukia nūdienio jaunimo problemos... Nenorėčiau publicistikos išskirti iš savo nedidelio literatūrinio darbo bagažo, kaip ir aplamai iš „grynosios" literatūros. Man kartais netgi atrodo, kad jeigu kada nors ką rimtesnio nuveiksiu literatūroje, tai tik paskatintas publicistikos, tų aštrių gyvenimo klausimų, kurie ir yra publicistikos kūnas bei kraujas.

Berašinėdamas straipsnius antireligine tema, galima sakyti, „iš netyčių" parašiau nedidelę apysakaitę jaunimui ta pačia tema — „Mano Galilėjus", kuri, mano didelei nuostabai, susilaukė dviejų laidų... Ir vėl atsirado potraukis prozai. O su juo — ir ta nelemta, visą gyvenimą kankinanti abejonė — turi tu talentą ar ne? Be abejo, apie menininko talentą sprendžiama iš jo kūrinių, ir kol jų nėra, kokia begali būti kalba apie jo sugebėjimų laipsnį...

Tačiau prieš kitiems pripažįstant jo talentą, rašytojas pats turi tikėti savo jėga. (Žinoma, aš čia nekalbu apie grafomanus, kurie visada yra fanatiškai įsitikinę savo genialumu.) Teiginys, jog rašytojui reikią tik 1 procento talento ir 99 procento darbo, — bus gerokai sumažinęs talento svorį... Talentas ir yra tas „rožių aliejus", nustelbiantis prakaito kvapą, kurį palieka rašytojo įtemptas triūsas. O kiek mes dar sulaukiame „ištupėtų" knygų, kurios greičiau yra amatininko, o ne kūrėjo darbo rezultatas!

Šai ir norėtųsi bent antroje gyvenimo pusėje parašyti tokią knygą, kuri atskleistų tikruosius sugebėjimus, na ir tuo pačiu atsakytų į tikrai dramatišką klausimą: kas tu — rašytojas ar tik išmokęs rašyti...

„...JAUNIMUI VISUR KELIAI ATVIRI..."?

Nežiūrint vis didėjančio mokyklų ir studentų skaičiaus, kaikurios švietimo problemos Lietuvoje kartais iškyla gana aštriomis formomis. Viena iš tokių problemų iškelta laiške Komjaunimo tiesoje *(1969. VI. 28), kurį persispausdiname ištisai.*

Greta šio laiško išspausdinti ir H. Zabulio (aukštojo ir spec. vidurinio mokslo ministro) ir V. Liutiko (mokyklų valdybos viršininko) motyvuoti atsakymai. Jų, dėl vietos stokos, nepersispausdinsime. Be to nemanome, kad Čikagoje gyvendami pajėgtume dalykiškai spręsti rusų okupuotos Lietuvos kasdieninio gyvenimo problemas. Faktą, kad Komjaunimo tiesa *šį laišką išspausdino, vertiname teigiamai. Deja, tokių išminčių sovietinėje cenzūroje perdaug mažai. Lygiai kaip jų perdaug mažai ir išeivijos spaudoje.*

Puikiai žinau ir visai neabejoju, jog šių mano žodžių nespausdinsite, nes tai padaryti jums neįmanoma. Ir vis tik norėtųsi pasidalyti mintimis ir išgirsti jūsų nuomonę.

Kiekvienais metais aš paskaitau reportažus apie jaunimo stojimą į aukštąsias mokyklas, apie stojamuosius egzaminus ir... man koktu pasidaro.

Kodėl? Kas yra?

Kai prieš 41-erius metus aš baigiau gimnaziją, kai mes tada stojome į universitetą ir kitas aukštąsias mokyklas — niekam nė į galvą neatėjo mintis apie kokius nors stojamuosius egzaminus. Buržuazinėje Lietuvoje tokių dalykų nebuvo. Ir dabar tokių dalykų svetur nėra. Baigusiems gimnazijas (vidurines mokyklas) įstatymai laiduoja teisę stoti į pasirinktą aukštąją mokyklą be jokių stojamųjų egzaminų.

Ir man nesuprantama, kam tokie egzaminai reikalingi, nepaisant to, jog jau 22 metai dirbu vidurinėje mokykloje mokytoju.

Tokie egzaminai — tai nei daugiau, nei mažiau, kaip grubus pasityčiojimas iš vidurinės mokyklos mokomojo darbo! Juo labiau, kad, jūsų tvirtinimu, tik trečdalis stojančiųjų į aukštąsias mokyklas bus laimingi. Vadinasi, du trečdaliai pasiliko „už borto" ir jie linksmai uždainuos:

„...Jaunimui visur keliai atviri..."

Suprantama, seneliai, kurie savo anūkes atlydi į egzaminus ir kurių anūkės, kaip vilnietė Margarita Strazdaitė, gauna penketus, tikrai gali būti laimingi!

Tačiau gėda turėtų būti viešai apie tokius dalykus kalbėti. Niekam ne paslaptis, kas tie seneliai, kas tos anūkės ir kokie tie penketai. Bent jau kuklumo dėlei nereikėtų tokių kvailysčių rašyti.

O jūs išdrįskite ir vieną kartą parašykite, kad dabar dar nesąmonė kalbėti (juo labiau jau įvesti!) apie privalomą visuotinį vidurinį mokymą. Tai niekuo nepateisinamas žingsnis.

Kodėl?

Tik pasižiūrėkite, koks mokinių nubyrėjimas aukštesnėse (ypač 11-ose) klasėse! Ką tai rodo? Aišku: čia būtinos esminės reformos. Kokios?

Nuo 5-os klasės įvesti psichoanalitinę atranką, nes jau 1 - 4 klasėse išryškėja vaikų polinkiai. 5- 8 klasėse galutinai išryškėja jaunimo polinkiai, sugebėjimai ir norai toliau mokytis. Baigus 8 klases, pasiųsti pagal jų polinkius dirbti. Ten jie ir gautų reikalingą vidurinį išsilavinimą. Į aukštesnes klases ietų tik gabieji ir norintieji toliau mokytis. 9 - 11 klasėse mokyti diferencijuotai. Šiose klasėse jaunimą rucšti aukštosioms mokykloms, kurios juos priimtų be jokių stojamųjų egzaminų. Pertekliaus čia jokio nesusidarytų. Nubyrėtų (kaip ir dabar yra) aukštosiose mokyklose tik tie, kurie nepanorėtų mokytis ar pradėtų tingėti.

Stojamieji egzaminai į aukštąsias mokyklas skaudi ir begėdiška ironija, pasityčiojimas iš vidurinės mokyklos mokomojo darbo, iš jaunimo ir to mokytojo, kuris ilgus savo gyvenimo metus nuoširdžiausiai atiduoda mokyklai, tyčiojimasis pačių iš savęs. Atseit, vidurinėse mokyklose išleidžiamieji egzaminai neatspindi tikros žinių kokybės! Tai kam jie tada reikalingi? Kažin kurie egzaminai labiau atspindi žinių kokybę: ar vidurinių mokyklų išleidžiamieji, ar aukštųjų stojamieji? Atsakymas nekelia jokių abejonių.

Ir pagaliau ne apie programuotą mokyklą kalbėkime, o apie diferencijuotą. Lai žmonės tampa gerais savo mėgiamo dalyko žinovais, o ne diletantais!

Kaunas - Yliškės — Juozas Trinkūnas
Mokytojas

SUSIPAŽINIMUI: JUOZAS GRUŠAS

Vienas iš iškilesnių nepriklausomos Lietuvos rašytojų Juozas Grušas (g.1901) paskutiniame dešimtmetyje išaugo pačiu žymiausiu dramaturgu Lietuvoje. Tačiau, nors apie kitus Lietuvoje gyvenančius rašytojus pradeda ir pas mus pasirodyti ilgesni straipsniai, Grušas kažkodėl tebėra užmirštas.

Pokario sovietinė aplinka su „asmenybės kultu" ir absurdiška „bekonfliktiškumo teorija" nebuvo palanki kūrybiniam darbui. Anot Grušo, „sunku buvo susivokti naujai besiformuojančiame socialistiniame pasaulyje. Reikėjo laiko viską permąstyti, išstudijuoti tą nauja, kad vėl pasiruoščiau kūrybai" *(Lit. ir menas,* 1966, No. 36). Neskaitant dramos „Tėvas" (1944) pritaikymo „laiko reikalavimams" ir 1947 m. pastatytos Šiaulių teatre naujo antrašte „Tėvas ir sūnus", tasai pasiruošimas kūrybiniam darbui užsitęsė ištisą dešimtmetį. Tik 1955 m. pasirodė pirmas pajuokiantis miesčionišką gyvenimą vodevilis „Nenuorama žmona" ir 1956 m. aktoriaus gyvenimą vaizduojanti komedija „Dūmai". Šiose pjesėse mažai dabar žinomo „grušiškumo", o tikriau yra bandymai rašyti pagal naujus reikalavimus.

Rimtu kūrybiniu žingsniu laikytina istorinė tragedija „Herkus Mantas" (1947), kurios siužetu paimtas 13 šimtmečio prūsų sukilimas. Tragedija buvo atžymėta respublikine premija ir susilaukė nepaprasto pasisekimo Kauno dramos teatre, nors, pasak vieno kritiko, pradžioje dėl jos tinkamumo „buvo abejota, diplomatiškai kraipyta galva, diskutuota". Dabar jau visiems aišku, kad „Herkus Mantas" yra žymiausias dramos veikalas Lietuvoje, turint omenyje ir J. Marcinkevičiaus dramą „Mindaugas" (1968).

Sekančioje kamerinio pobūdžio pjesėje „Vedybų sukaktis" (1959) Grušas bazuojasi išskirtinai į moralės problemą, kur retrospektyvine įvykių analize atskleidžia sovietinio machinatoriaus dvasinį veidą. Pripažįstant Grušo kompozicines naujoves ir sėkmingai sukurtą moralinio teismo atmosferą, kritikai pasigedo to veidmainio ir sukčiaus „idėjinio-politinio pasmerkimo".

Istorine drama „Zigmantas Sierakauskas", premijuota 1960 m. dramos konkurse, Grušas sugrįžta prie herojinės tematikos; siužetu imami 1863 m. sukilimo įvykiai Lietuvoje. Meniniu atžvilgiu drama neprilygsta „Herkui Mantui", bet pažymėtini aštrūs draminiai konfliktai ir ryškus, tragiškas Sierakausko charakteris. Dėl kažkokių priežasčių ši drama tebuvo išspausdinta po 6 metų ir bene iki šiol neišvydo rampos šviesų.

Dramoje „Profesorius Markas Vidinas" (1962) sprendžiama mokslininko atsakomybės klausimas. Veiksmas vyksta kapitalistiniame krašte. Konflikto pagrinde yra mokslininko Vidino abejonės ir vidiniai prieštaravimai, jo darbdaviams norint jo atradimą branduolinės fizikos srityje panaudoti atominiam karui, o ne taikai. Dramos atomazga išspręsta pagal „visus reikalavimus", t.y. smerkiami imperialistiniai karo kurstytojai, bet, deja, drama turi ryškų publicistinio disputo pobūdį. Mąslūs, bet dažnai sausoki, dialogai stokoja dramatiškumo. Personažų pergyvenimai paviršutiniški ir kartais racionalūs, be gilesnio psichologinio bei emocinio krūvio.

Maloniai nustebino du paskutiniai Grušo dramos veikalai: 1966 m. Panevėžio dramos teatre buvo pastatyta moralinė drama „Adomo Brunzos paslaptis", o sekančiais metais ten pat pjesė „Pražūtingas apsvaigimas", 1967 m. išspausdinta antrašte „Meilė, džiazas ir velnias". Abi dramos buvo palankiai sutiktos kritikų, o dar entuziastiškiau publikos. Meniniu atžvilgiu jas vis dėlto reiktų rikiuoti po „Herkaus Manto"; nors „Pražūtingas apsvaigimas" susilaukė didesnio žiūrovų dėmesio, „Adomo Brunzos paslaptis" temos gilumu ir dramatine jėga yra pranašesnė.

Periodikoje nuo 1964 m. pasirodydavo vienas kitas Grušo apsakymas, o 1969 m. išleistas ištisas apsakymų rinkinys „Rūstybės šviesa". Savitu žmogaus vidinio pasaulio atskleidimu apsakymai išsiskiria iš kitų Lietuvoje pasirodžiusių to žanro knygų. Dėmesio centre yra žmogus su ilgesiu, skausmu, rūpesčiu ir žiaurumu. Apsakymuose dažnai išdilę ribos tarp konkrečios tikrovės ir žmogaus svajonių, sapnų ir fantazijos. Grušo dėka literatūra Lietuvoje įgavo naują ir tokią svarbią gyvenimo dimensiją, kažkodėl taip ilgai užmirštą. Juk rusų sovietinėje literatūroje Jurij Oleša tą vaizduotės ir tikrovės neatskiriamumą taip meistriškai, nors ne visada be trukdymų, puoselėjo.

Nors Grušo kūryboje temos ir charakteriai gana įvairūs, bet galima įžiūrėti bent tris ryškesnes plotmes, į kurias jis ne kartą grįžo: (1) žmonės ir įvykiai istorijos kryžkelėse, (2) praeities nusikaltimai šiandienos šviesoje arba, anot Grušo, „dialogai su praeitimi" ir (3) dabarties žmogaus dvasios labirintai. Imant dėmesin geriausius Grušo veikalus, „Herkų Mantą" priskirtume pirmajai plotmei, „Adomo Brunzos paslaptį" — antrajai ir „Meilę, džiazą ir velnią", „Rūstybės šviesą" — trečiajai.

Grušo žodžiais, „naujų istorijų" beveik nėra ir rašytojui tenka pasakoti senas „nauju būdu". „Ryšytojas, norėdamas suprasti šių dienų žmogų, turi siekti toliau, nes istorijos grandinė niekada nebuvo nutrūkusi, neišsibaigianti žmogaus nostalgija ir nerimas prasidėjo amžių glūdumoje. Jau ne vieną kartą buvo trypiamos tradicijos, protestuojama prieš žmogaus sąvoką, primetamą lemiamų to laikotarpio veiksnių" *(Pergalė,* No. 11, 1966). Tragedijoje „Herkus Mantas" kaip tik akcentuojami „lemiami laikotarpio veiksniai", t.y. naujas tikėjimas, nauja kultūra, nauja karo technika, be to pačių prūsų tarpusavio kivirčai, — visa tai primetė prūsams vergovę ir buvo tautos išnykimo priežastimi. Šiandienos naujų tikėjimų akivaizdoje, kada jau bandoma sulieti tautas į pasaulinio masto utopinę „naciją", „Herkaus Manto" laisvės ir vergovės problematika ir prūsų tautos tragedija yra aktuali ir giliai prasminga. Iš pirmo žvilgsnio atrodo, kad Grušą, kaip dramaturgą, patraukia tragiškieji istorijos kataklizmai, bet tikrumoje jie yra jo savotiški įkvėpimo ir minčių šaltiniai; jis gilinasi į individų didvyriškumą, gimusį ir subrendusį kovoje už laisvę ir tiesą. Ypač tas ryšku tragiškame vado Manto asmenyje. Humanistas, šviesios sielos Mantas puikiai supranta momento lemtingumą ir visomis jėgomis priešinasi. Didvyriškumas ir tragizmas pasiekia pačią viršunę, kada nenugalimų aplinkybių ir vidinių konfliktų momentuose Mantas pralaimi, bet dvasiniai išlieka nenugalėtas. Tvirtu apsisprendimu ir nenugalima valia jo didinga ir herojinė asmenybė tarytum lyg praskaidrina liūdną prūsų tautos likimą.

Autoanalitišku būdu iškeldamas dramoje „Adomo Brunzos paslaptis" skulptoriaus Brunzos praeities nusikaltimus į šiandienos šviesą, Grušas paliečia individo moralės ir atsakomybės sferą. Brunzos sąžinės balsas, scenoje įkūnytas į praeities Brunzos asmenį, prikelia iš pasąmonės nacių okupacijos metu įvykdytą nusikaltimą: kankinamas jis išdavęs savo draugą gestapui, kad išgelbėtų savo gyvybę. Dramatiškų dialogų metu su savo sąžine, antruoju aš, Brunzai ima aiškėti, kad, nežiūrint kokie ir kokiose sąlygose padaryti, kompromisai veda į nusikaltimą, ir todėl jis pats yra atsakingas už tuos veiksmus. Grušas neužima kategoriškai pozicijos, kaip kad pvz., geriau mirtis, negu išdavimas. Jis tiktai atskleidžia tragiškąją žmogaus situaciją ir psichoanalizės būdu išryškina jos baisias pasekmes. Tačiau Grušas netiesioginiai meta kaltinimą smurtui, prievartai, kuri palaužė Brunzos fizinį ir dvasinį ištvermingumą. Tokiu būdu, Brunzos „dialogai su praeitimi" išplečiami į plačius apmąstymus apie tragiškąjį dvidešimto šimtmečio žmogaus, patekusio į smurto dantračius, likimą. Drama pasižymi giliai motyvuota vidinių prieštaravimų intriga ir draminės įtampos vientisumu dabarties ir praeities pergyvenimų epizoduose.

Pjesėje „Meilė, džiazas ir velnias" apsčiau, negu „Adomo Brunzos paslaptyje", naudojama psichoanalitinis metodas. Dramaturgo tikslas — įsiskverbti į šiandienio žmogaus gyvenimo prasmės ir priežasties „giluminius klodus", „atskleisti aistrų prigimtį, atrasti, kur tie prigimties takai, kuriais einama nuo žvėries iki žmogaus ir atvirkščiai" (cit. iš knygos aplanko). Be to, šalia realių, kartais sutirštintų, paryškintų situacijų, Grušas įveda tiesiog absurdiškas ir fantastines. Pastarųjų tikslas, anot jo, esąs „atskleisti pirmųjų vidinį filosofinį tūrį, parodyti tikrovės santykį su žmogaus trokštamu idealu" (knygos aplankas). Šiais dviems matavimais, t.y. psichoanalitiniu ir kontrastiniu, autoriui gana sėkmingai pavyksta per trijų sužvėrėjusių jaunuolių konfliktus ir veiksmus, kurių pasėkoje žūsta pagrindinis pjesės personažas Beatričė — jų „grožio ir gėrio idealas", atverti naują, neregimą tikrovę, šiurpią, šokiruojančią ir tragišką. *Pergalėje,* No. 11, 1966, Grušas charakteringai aiškina kūrėjo sunkumus visapusiškai vaizduoti dabarties gyvenimą, nes „po visų karų, ideologinių ir socialinių perversmų daug kas pasikeitė žmoguje, daug kas buvo sugriauta. Pasikeitė tvarkos, namų, garbės, sąžinės, atsakomybės, meilės, protingumo sąvokos. Aišku, vienu kartu tai buvo per daug. Žmogui sunku pakelti tokį vidinį pertvarkymą". Ir tie šios pjesės jaunuoliai, atmetę senuosius principus, bet neįsisavinę naujųjų, neturi dvasinės užuovėjos nuo aistrų ir gyvuliškų instinktų. „Meilė, džiazas ir velnias", autoriaus pavadintas „tragiška komedija", atveria baisią dvasinę tuštumą ir apnuogintos tikrovės tragediją, o jaunieji pjesės herojai visą tą tikrovę priima kaip beprasmišką komediją.

Aiškindamas tikrovės ir fantazijos santykį kūryboje, Grušas pastebėjo, kad išsibaigus tikrovės įvykiams ir vaizdams, „medžiagą teks semtis iš vaizduotės, iš emocijų, kuriose ta pati tikrovė atrodys nelyginant ištirpusi, įgavusi naujų spalvų, naujų formų, priartėjusi prie trokš-

---

Kažkokio likimo dėka mano gyvenimas iki šiol praėjo, palyginti, labai ramiai, nors laikai, kuriuos gyvename, yra nepaprastai audringi. Taip ramiai slinko mano gyvenimas, kad beveik nėra ką apie jį kalbėti. Ir aš laikau, atvirai kalbant, savo gyvenimo laime, kad visos audros ėjo tarsi pro mane. Žinoma, ne visai tinka sakyti „pro mane". Jos tik nenubloškė manęs kur nors į pasaulio kraštą, neatskyrė nuo tėvynės ir nuo artimųjų, nepastatė į ypatingas gyvenimo ir darbo sąlygas, nepriverte užimti netikrą poziciją santykyje su tiesa, o tat kartais pasitaiko audrų metu, instinktams kovojant su išmintimi. Tačiau visi didieji socialiniai pertvarkymai, karai, materialinių ir dvasinių vertybių perkainojimai, aišku savaime, keitė ir mano galvoseną, mano įsitikinimus, mano pažiūras į gyvenimą.

Visa mūsų karta, stovėjusi ant dviejų pasaulių slenksčio, šiandieną, galima sakyti, išmoko matyti gyvenimą ir pasaulį iš didesnių gilumų, iš tolimesnių perspektyvų, suprasti daiktų ir reiškinių tikrąją vertę,— išmokome matyti gyvenimą nuolatiniame vyksme, kūrybos procese, veržliai tekančiame laike. Mąstymo kryptis įgavo istorizmo pobūdį.

Jei mano gyvenime nebuvo reikšmingų ir įdomių įvykių, kuriuos vertėtų aprašyti „autobiografijoje", gal būt, aš turėčiau papasakoti apie tuos sudėtingus minties kelius, kuriuos nuėjau, daugiau ar mažiau klysdamas, surasdamas ar nesurasdamas ieškomąją tiesą, apie tuos lūžius, svyravimus ir abejones, išaiškinti savo santykį su besikeičiančiu gyvenimu, su žmonėmis, žmonių kolektyvais? Bet juk aš visa tai darau savo literatūrinėje kūryboje. Kiekvienas grožinės literatūros veikalas, nežiūrint žanro ir apimties, yra autoriaus santykio su gyvenimu atspindys, autoriaus minčių istorija.

Parašiau nedaug. Gyvenime teko dirbti nemaža kitokio darbo (pedagogo, žurnalisto), bet likusiąją gyvenimo dalį noriu skirti tik literatūrai.

Apie ką norėčiau rašyti? Kas mane labiausiai domina?

Kaip rašytoją labiausiai mane domina žmogus, jo darbas, jo kova, jo aistros, jo vieta gyvenime, jo likimas. Norėčiau draminės formos veikaluose sukurti keletą ryškesnių žmonių paveikslų — gyvenančių mūsų dienų audringą gyvenimą, kuriančių, kovojančių, nugalinčių kliūtis, nesėkmes ir savo vidinius prieštaravimus. Dar norėčiau parodyti, kad ir praeityje Lietuvos žemė yra davusi nemaža pažangių, taurių, kietai užgrūdintų žmonių. Norėčiau, kiek sugebėdamas, atskleisti tuos gilius naujo ir seno, gėrio ir blogio konfliktus, kurie vyksta sudėtingame, žengiančiame pirmyn gyvenime ir pačiame žmoguje.

Kartu su vaizduojamais žmonėmis ieškoti gyvenimo prasmės, ieškoti ir surasti tuos idealus, dėl kurių verta gyventi — tai yra ir mano gyvenimo prasmė.

J. Grušas

tamos tobulybės, grožio ir susižavėjimo ekstazėje virstanti neregėtais pasauliais. Ir jeigu Pelenės kurpaitės nežinomu būdu apsisagsto perlais, tai būna gryna tiesa". *(Pergalė*, No. 11, 1966). Apysakų rinkinys „Rūstybės šviesa" yra šių Grušo žodžių įsikūnijimas.

Apysakų siužetu imama daugiausia kasdieniško gyvenimo įvykiai. Personažai irgi iš tos pačios aplinkos, be išskirtinių sugebėjimų, ypatingų charakterio bruožų. Tačiau jie nešioja savyje kasdienybės banalių ir kartais šiurpių sąlygų nenustelbiamą troškimą grožio, gėrio, tiesos, laimės. Užtenka mažo nuotykio, smulkios detalės, kad jie pasinertų svajonės, vaizduotės pasaulyje. Vienose apysakose nelaimių, karų tikrovę Grušas praskaidrina pasakiškomis akimirkomis, keistais paradoksais arba užlieja žmogų laimės ir grožio ilgesiu. Kitose kasdienines būsenas pripildo skausmo, žavesio, prasmės. Kitas įvelka į pasakos bei baladės rėmus, kur žmogaus veiksmai įgauna naują prasmę, gilesnę tikrovę.

Įvairios Grušo kūrybos problemos ir temos — didvyriškumo aukštumos, nusikaltimo našta, gyvenimo prasmė, grožio ir gėrio ilgesys, — bet visas jas jungia viena pagrindinė tema — žmogus. Kūrėjo vaizduotės ir emocijų pertransformuotoje tikrovėje jis gyvena savo vidaus dėsniais. Įvykiai, faktai, aplinkos sąlygos tėra fonas, atmosfera, griaučiai.

J. Vėlaikis.

Dailininko Švažo paveikslas „Laivai", nupirktas Paryžiaus „Galerie ABC".

LIETUVIŲ DAILĖ PARYŽIUJE KVEPIA RUSIJA

Šios drobės galingai ir poetiškai išreiškia naują sovietų meno polinkį, jau atpalaiduotą nuo oficialios pompastikos. Toks vakarietiškas optimizmas skirtas 60-čiai tapybos ir grafikos darbų, kuriuos „Galerie ABC" Paryžiuje buvo išstačiusi 1967 metais apžiūrėjimui ir pardavimui. Pirmą kartą po karo prancūzų publika buvo supažindinta su *reprezentatyviausiais sovietų kūriniais, atrinktais Maskvoje,* rašo su ta galerija susijęs, kreidiniame popieriuje spausdinamas, 100,000 tiražą pasiekęs žurnalas, vardu „ABC décor".

Straipsnis „Sovietų dailininkai Paryžiuje" išvardina keturias nuo 1960 metų Paryžiuje vykusias parodas. Nė vienoje nebuvo parodyta *tokia pilna kolekcija* kaip paskutiniojoje tų keturių, rašo straipsnio autorius Jaques de Sugny. *Žinovams ji išliks kaip svarbi data, o mėgėjams prisimins jos atverta drama.*

Pradėjęs Paryžiuje gyvenusiu Falk'u, kurio vienas paveikslų *pasakoja baisią istoriją,* stabteli prie grupės su pavardėmis Chvajas, Valus, Katinas. Šie keisti vardai tai Maskvos prancūzams peršamos, prancūzų kalbos dėsniams svetimos transkripcijos, turinčios reikšti Švažą, Valių:

Toliau, štai, Švažo drobės. Ar nebus šis penkiasdešimtmetis lietuvis pasidavęs Kokoschkos įtakai? Jo „Ežeras slėnyje" yra mėlynų spalvų simfonija, pabrėžta violetinės, jo „medžiai naktį" yra raudoni... Suprastintos formos yra koloristo pažymys. Dalyvauja parodose nuo 1956. Ar maskvietis Valius pajėgia atsikratyti knygų iliustravimo? Jo „Unguriai", suverti vienas prie kito, yra vienas nuostabiausių natiurmortų, kokius begalima matyti. Eltiševo peizažai — laukų sniegas susiliejęs su debesų sniegu, raudoni beržai saulėtekyje — atžymėti dviem ženklais:

- *rusų peisažistų tradicijos / kuri XIX amžiuje davė tiek puikių veikalų / ir*
- *palinkimu į abstrakciją, kuri džiaugsmingai reiškiasi liepsnose, kurias Katinas paleidžia siausti savo miškų tamsiai mėlynoje tyloje.*

Ar, pagaliau, kas nors yra nauja rusų tapyboje? — klausia straipsnio autorius.

Atsakymui argumentuoti šį kartą vietoje „maskviečio" Valiaus ir „ruso" Katino pasikviečia latvį Duškiną, savo Rygos kampeliu primenantį Monet tapytą Rouen katedrą. Nors prieš dešimtį metų tos drobės nebūtų galėjusios viešai pasirodyti, šių modernizmų šaknys glūdi visgi 1917 metų revoliucijoje. Malievič, futuristai — Achtyrko, Viesnin, Lisickij — buvę lygiagretės vakariečių *geometrinių kompozicijų* abstraktininkams, architektams kaip Corbusie ar Bauhaus mokykla ir t.t.

Ždanovas 1934 m. paskelbė oficialią *doktriną, kurią galima trumpai išsakyti dviem formulėmis:*

- *menininkai turi gaminti masėms suprantamus kūrinius,*
- *partijos pareiga nustatyti menininkams produkcijos „liniją".*

Straipsnio autorius įrodinėja, jog per visą Stalino metų „traktoristinio" meno laikotarpį herojai menininkai pusiau pogrindyje puoselėjo kitką, bet ne valdžios skatinamą akademistinį stilių.

Tarp pirmųjų revoliucijos metų dvasią perduodančiųjų darbų yra *Stasiulevičiaus (Stasulevitchus) paveikslas, vaizduojąs senąjį Vilnių — jūrą tamsių stogų, kurioje du apšviesti langai stebi miestą. Peisažas yra truputį šmėkliškas, slepiąs savyje kažkokią iliuziją.*

Vertindamas išstatytuosius kūrinius, juose įžiūri prispausto meno renesansą. *Bandzeladzės raudonas kaimas ir Motiejūno (Matejunas) didžiuliai raudoni bijūnai tamsiai žaliame fone galėtų atstovauti betkuriam kraštui.*

Monsieur de Sugny į tų 1918 metų *proletkulto* paveldėtojus lengva ranka surašo ir tuos visus pabaltiečius, kurie tarp abiejų pasaulinių karų gyveno už Sov. Sąjungos ribų ir modernizmo sėmėsi Vakarų Europoje.

Žinoma, daugelis parodos dalyvių yra lietuviai, teisinasi autorius, *bet visose drobėse atrandama miškų kraštas Rusija, Tolstojaus ir Esenino Rusija. Pagal priežodį, Lietuva yra girių ir poetų kraštas, o poetas gali išreikšti daugiau negu jis mato. Tai žymu išstatytuose kūriniuose, kurie išsako rusų žiemos tylą, blėstančių žarijų spalvas, rudenius su kristaline atmosfera.*

Persisunkimas folkloru dar labiau tikras yra grafikuose. Kadangi raižymo tradicija Rusijoje yra labai sena, nes ten šis menas buvo susilaukęs didesnio iškilimo negu pas mus, XIX amžius ten davė daug garsių kūrinių.

Ar šie grafikai yra Chagall'io įtakoje?.. Arba mūsų naivistų paveikti?.... Ar Rembrandto?..... Ar mūsų kūbistų, kas galima būtų įžvelgti Tarabildos darbuose „Karveliai" ar „Kavinė". Ne, jie yra rusai... — baigiamas straipsnis, iliustruotas 9-iomis (iš 14-os) lietuvių dailininkų iliustracijomis.

Dailininko Tarebildos „Karveliai", atspausdinti „ABC Decor" žurnale.

LTSR Valst. Respublikinė Biblioteka

linkmė

FARIZIEJIZMAS

Fariziejizmas yra sena, didelė nedorybė, kuri galbūt kaip tik dėl to ir buvo paties Kristaus pasmerkta vaizdingu palyginimu apie fariziejų ir muitininką. Deja, toji nedorybė populiari ir šiandien. Kiek daug ir dabar tokių, kurie viešai giriasi esą geri, ne tokie, kaip anie muitininkai. Kiek šiandien net spaudoj rėksnių-pagyrūnų, kurie šaukia: aš patriotas, aš kovotojas, o jūs, kurie man nepritariat, esat kolaborantai, išdavikai ir t.t. Bent kiek atsargesni fariziejai kitaip galvojančius vadina kiek švelnesniu vardu — „nesąmoningais išdavikais".

Šiuo metu fariziejizmas ypač mėgsta reikštis niekinimu visų, kurie turėjo progos išvykti iš Lietuvos į Vakarus aplankyti giminių ar pažįstamų. **Naujienos** net editorialą didelėm raidėm pavadino: „Išleidžia **tik** pasižadėjusius šnipinėti". O pačiame editoriale dar gražiau: „Sovietų valdžios pasitikėjimą įsigijo tiktai tas, kuris apskundė savo tėvą, brolį ar kaimyną... Kas nepradėjo lankstytis kaip paežerės nendrė, kas savo sąžinės nepažeidė ir orumo nesuteršė, tas negauna leidimo išvažiuoti". Panašiai **Naujienose** filosofavo ir jų bendradarbis A. J. Kasulaitis. Nenuostabu, kad tokiems laikraščiams net ir vyskupas Labukas šnipas, nes jis buvo išleistas į Romą. O ką jau bekalbėti apie mažiau reikšmingus asmenis, kurių jau šimtai, jei ne tūkstančiai, yra gavę leidimą aplankyti gimines ar draugus. Tarp jų yra vyrų ir moterų, labai mokytų ir bemokslių, jaunų ir visiškų senelių. Anot fariziejų, visi jie šnipai, agentai.

Kad visos valstybės neišsiverčia be šnipų, tai visiems žinoma. Bet kad okupantas siųstų tūkstančius šnipų, dargi senelių, šnipinėti išeiviams (turbūt ne vien lietuviams), kurie neturi nei raketų, nei atominių bombų ar ko nors panašaus, tai juk daugiau negu naivu. Tai atsiduoda psichopatija. Tačiau ne tas naivumas čia svarbiausias dalykas. Daug svarbesnė moralinė reikalo pusė. Kultūringoj, padorioj visuomenėj joks žmogus nevadinamas įžeidžiančiu šnipo vardu, kol jis nesugaunamas šnipinėjant. Tik sugautas smerkiamas, teisiamas ir baudžiamas ar išvaromas. Bet mūsų fariziejams šnipinėjimo faktų nereikia, jiems užtenka spėliojimų, primityviausių prielaidų. Kas biauriausia šitame reikale, tai faktas, kad lietuviai taip žiauriai niekina kitus lietuvius, pabėgėliai kaltina tėvynėje likusius, kurie ten tiek privargo ir prikentėjo. Čia šiltai įsitaisę ponaičiai tariasi turį teisę kaltinti tuos, kurie liko ginti ir saugoti Lietuvą.

Naujausią tokio fariziejizmo pasireiškimą stebėjome praeitą vasarą, kada Amerikoj lankėsi bene pirmas iš Lietuvos kunigas — Vilniaus Aušros Vartų vikaras Stasys Lidys. Jis buvo apsistojęs Clevelande lietuvių parapijos klebonijoj, tad tame pačiame mieste, kur yra susispietę ir pagarsėję lietuviai konservatoriai. Jie tuoj išvystė prieš tą kunigą akciją, „ištyrė", kad tas kunigas „priimtinas bolševikinei vyriausybei", kad jis čia atvažiavęs išeivių skaldyti, tad yra mūsų priešas ir dėl to, anot **Naujienų,** „klevelandiečiai labai atidžiai seka kiekvieną naujai atsiųsto kunigėlio žingsnį". Pradėjo rašyti visokias istorijas, prasimanymus. Pačios **Naujienos** pranešimą apie tą sekimą pavadino šitaip: „Sovietinis kunigas Clevelande". Panaši „žinovė" Elzbieta Kardelienė tuose pat **Naujienose** dar papildė „nugirdusi", ką tas kunigas su poniom kalbėjęs: kad jis esąs Aušros Vartų klebonas, kad turįs 9 kambarius, labai gerai gyvenąs, kad visos amerikoniškos mados paimtos iš Lietuvos ir t.t.

Be abejo, kunigas svečias nustebęs tokiu sutikimu ir skundėsi Evangelijos žodžiais: atėjau pas savuosius, bet savieji manęs nepriėmė. Buvo viešai puolamas, bet niekas viešai negynė, išskyrus P. Stravinską, kuris **Naujienose** pareiškė: „Na, kaip sau norite, tokios svečių sekimo ir šnipinėjimo sistemos tai dar nei „išradingiausi" bolševikai nesugalvojo... Kaip galima tokias beprasmybes skelbt, ne tik clevelandiečius, bet ir visą Ameriką kompromituot? Vyručiai, vyručiai, Clevelando „konservatoriai", daktarai ir advokatai, pagalvokite, ką darote. Kur jūsų logika ir kur teisingumas?".

Būdinga, kad katalikiški laikraščiai **(Draugas, Darbininkas),** kunigų leidžiami ir katalikų redaguojami, kunigo svečio nuo viešų insinuacijų negynė. Tokia jų politika, o gal ir amerikinės moralės įtaka. Mat, Amerikoj neretai mušamą, apiplėšiamą žmogų gatvėj niekas negina — nesikišama į „svetimą" biznį. Nesikišo ir mūsų katalikiški laikraščiai, liko neutralūs — neutralūs šmeižto, insinuacijų, fariziejizmo atžvilgiu. Šiandien tai vadinama kova už Dievą ir tėvynę.

A. Daugvydas

atvirai kalbant

APIE „RŪTELĘ" ŽALIĄ, ŽALIĄ...

Jeigu iš tikrųjų Lietuvą būtų okupavęs Kostas Kubilinskas, tai žurnalistas Jonas Vaičiūnas, pats vienas, be didesnio vargo galėtų ją išvaduot savo garbei ir mūsų visų džiaugsmui. O Kostą Kubilinską okupantu apskelbti Jonui Vaičiūnui šiandien jau padeda eilė „rašto žinovų" ir „žinovių" **Naujienų** ir kitų laikraščių puslapiuose.

Visų šitokių nušnekėjimų pagrindas — G. Česienės sudaryta ir JAV LB Kultūros fondo išleista skaitymų knyga „Rūtelė", skirta antrajam čionykščių lituanistinių mokyklų skyriui. Tame vadovėlyje mat išspausdinta pora Lietuvoje 1962 metais mirusio, gabaus vaikų poeto Kosto Kubilinsko eilėraščių, šmaikščių, skambių, nuotaikingų, jauną skaitytoją visokeriopai pagaunančių. Šalia kitų dalykų tiedu eilėraščiai labiausia ir papiktino Joną Vaičiūną ir jo bendraminčius.

„Rūtelė" kiek papiktino ir mane, bet kaip tik todėl, kad joje permažai Kosto Kubilinsko, Anzelmo Matučio (irgi Lietuvoje gyvenančio) ar Jono Minelgos lygio kūrybos. Ji perkrauta Alės Bajoraitės, Albinos Kašubienės, Stasės Slavinskienės, V. Smaižienės,Br. Sudavičiaus, Pr. Imsrio ir daugybės kitų „rašytojų iš reikalo" grafomanija, atrodo, specialiai surinkta jaunam skaitytojui nuo mūsiškės literatūros atbaidyti ar, geriausiu atveju, jo literatūriniam skoniui sužaloti. Kada šitokia „kūryba" dar barstoma „Eglutės" puslapiuose ar „Tėviškės žvaigždutės" skiltyse, ji dar kažkaip praslysta pro pirštus mažiau pastebėta, bet kada ji įkeliama į vadovėlius, tylėti darosi sunkiau.

O juk ir šioje balos pusėje tebeturime visą eilę gabių rašytojų, vaikų literatūroje padariusių neeilinius įnašus. Nesinorėtų tikėti, kad G. Česienė be „Eglutės" nieko vaikų literatūroje nebūtų skaičiusi, kad ji nežinotų, jog yra Vytė Nemunėlis, Leonardas Žitkevičius, Vytautas Tamulaitis, Jurgis Jankus, Danutė Brazytė, Nijolė Jankutė, o taipgi ir Kazys Binkis ir Kazys Jakubėnas ir Bronė Buivydaitė ir daugelis kitų, kuriems gal nė Jonas Vaičiūnas, nė Nijolė Mackevičienė okupanto titulų dar nedrįstų tokia lengva ranka segioti.

Taip. „Rūtelė" yra tikrai žalia. Tik, gaila, ne gyvybiškumą reiškiančios spalvos, bet nedakepto produkto prasme. LB Kultūros fondas vadovėlių leidimą, berods, visada laikė savo svarbiausiu uždaviniu. „Rūtelės" išleidimu Kultūros fondas parodė, kad ir šis uždavinys jam dar gerokai persunkus.

Alg. T. Antanaitis

atodairos

MAIRONIO PALIKIMAS

Prieš beveik penkias dešimtis metų, Maironiui dar gyvam tebesant, eilė mūsiškių — tada dar jaunų — poetų „sukilo" prieš Maironį: ėmė „kitas mąstyt dūmas", ar tas pačias kiek kitaip sakyt. Nebeeiliavo patriotinių programų, tokių, kaip „paimsim arklą, knygą, lyrą ir eisim Lietuvos keliu". Nebeeiliavo nei pasiraginimų, kaip „petys gi į petį, na vyrai, kas gali, už mylimą šalį", neigi pasidrąsinimų, kaip „drąsiai, augštai, pakils balsai, nušvis nauja gadynė!". Net Petras Vaičiūnas jau tada paskutinį kartą taip narsiai sušuko „Ei, pasauli, mes be Vilniaus nenurimsim!". Mat, Lietuvoj jau buvo užėjęs kasdienybiškų rūpestėlių metas. Tad patriotines prakalbas **eilėmis** berašė tik ano meto Lietuvos valstybės kontrolierius (Justinas Zubrickis - Turčiniškis). Rašė **Trimite,** šaulių sąjungos žurnale, talento ribotumą apsčiai kompensuodamas egzaltuota retorika.

Egzaltuota, tai yra, išaugštinto arba išpūsto stiliaus patriotinė retorika daug ilgiau išliko ryški ne poetų, o visuomenininkų, ypač politikos veikėjų didžios dalies lūpose. Lūpose, veikėjų tos kartos, kurios patriotinė sąmonė formavosi dar Maironio patriotinės poezijos įtakoje.

Tas ne lietuvis..., kurs bėga nuo žygių..., kursai didžiais darbais nešvies! **Tas ne lietuvis,** kus tėvynę bailiai, kaip kūdikis, apleis! **Tas ne lietuvis...**

Kas taip sijoja ir ekskomunikuoja lietuvius? Ogi Maironis. **1895-tais metais!** Nors atrodo, lyg tai būtų ištrauka iš kokios dabartinės rezoliucijos ar veiksnių veiksnio prakalbos....

Taip. Egzaltuotoj patriotinėj retorikoj skęsta mūsų net ir dabartiniai, net ir svetur vykstantieji suvažiavimai, seimai, kongresai, ir ypač daugumas jų rezoliucijų bei atsišaukimų. Tai ne nuodėmė, tai tik faktas. Tai giliai įaugęs Maironio palikimas. Ar gal stačiai 19-tojo šimtmečio palikimas, nesgi ir Maironis juk buvo tik į 20-tojo pradžią koją įkėlęs 19-tojo auklėtinis.

O kažin, ar ne laikas apsidairyt ir pastebėt, kad klimatas tai jau nebe tas, kaip anuomet, kai dažnas net ir perdrąsiai išpūstas patriotiškas šūkis turėdavo gana daug tikimybės „tapti kūnu". Taip gražu buvo mūs Lietuvoj tik pirmame, antrame, ypač trečiame, na, dar ir ketvirtame šio amžiaus dešimtmetyje. O dabar... Dabar egzaltuotoji patriotinė retorika mūsų reikaluose čiuožia taip toli nuo tikrovės tolstančia kreive, kad —Maironio stiliaus nepagautiems, o Turčiniškio nei negirdėjusiems — šio šimtmečio v i d u r i o kartos visuomenininkams ji, toji patriotinė retorika, dažnai skamba egzotiškai, o dar dažniau tiesiog grotestiškai. Ar tik ne ši bus beesanti, kai ir dar ne visuotinio, bet visgi platokai mūsuose jau pasklidusio „kartų nesusikalbėjimo" priežastis, — nesusikalbėjimo, kuris daugumą vadovybėse tebevyraujančių veteranų laiko atokiai nuo jų pačių būsimų įpėdinių, neišvengiamai

IŠEIVIJA IR TAUTA

ISTORIJOS KRYPTIS, LIETUVA IR IŠEIVIJA

Istorijos raidos kryptis

Pasaulio tautų tarpusavio santykių raida vyksta paskirų tautų laisvo apsisprendimo pagrindu. Tuo pagrindu po Antrojo pasaulinio karo vietoj buvusių kolonijų susikūrė daug nepriklausomų valstybių Azijoj, Afrikoj ir kitur. Išimtį sudaro Rusijos imperija, apimanti daug nerusiškų tautų. Rusija tėra vienintelė valstybė, kuri paskutinio pasaulinio karo ir pokario metais ne tik nesuteikė jos valdomoms tautoms teisės laisvai apsispręsti, bet dargi pasiglemžė eilę valstybių bei teritorijų, kurių prieš karą nevaldė. Mes tačiau tikime, kad tai anachronizmas, kad tai laikina padėtis, kaip laikinos yra, pavyzdžiui, ir Portugalijos kolonijos Afrikoj. Istorijos rato pasukti atgal neįmanoma. Dėl to turės keistis situacija ir paskutinėje pasaulio imperijoje. Galimas dalykas, kad ateityje tautų bei valstybių santykiai vystysis integracijos kryptimi, bet nėra abejonės, kad tokia raida irgi vyks laisvo apsisprendimo pagrindu.

Raidą skatinantys veiksniai

Tokią tarptautinių santykių raidą skatina, tarp kitko, ir tokie veiksniai:

☐ Spartus mokslo bei technologijos vystymasis, kuris savo ruožtu intensyvina visokeriopą žmonių bei tautų komunikaciją. Pasaulis tuo būdu „mažėja" ir žmonių bei tautų santykiai neišvengiamai darosi artimesni. Visokeriopas izoliacionizmas tampa praeities atgyvena.

☐ Artimesnis bendravimas įgalina pasisavinti vieniem iš kitų visą, ką kiti turi geriausio tiek materialinio, tiek ir dvasinio gyvenimo srityje. Dėl to kaip nyksta primityvus gyvenimo būdas materialinėje srityje, taip pamažu nyks ir ekskliuzyvistinės, pasenusios, vienoje pasaulio dalyje užsilikusios ideologijos, ir jų vietoj ims vyrauti bendrai žmogiška gyvenimožiūra, kurios principai išreikšti Jungtinių Tautų žmogaus teisių deklaracijoj. Tokie bendrai žmogiški principai, kaip teisingumas, visų žmonių brolybė, visų žmonių bei tautų laisvė žmonių sąmonėj stiprėja ir jėgos teisė, pavergimas, tironija turės trauktis atgal.

Pažangos veiksnių poveikis

Tą poveikį matome ne tik laisvajame, bet ir komunistiniame pasaulyje. Laisvajame pasaulyje jis reiškiasi beveik visišku kolonializmo išnykimu, turtingesnių valstybių ekonomine parama neturtingesnėms, rasinių santykių švelnėjimu, ekumenine dvasia religinėje srityje. Komunistiniame pasauly jis reiškiasi decentralizacija, tautinio komunizmo apraiškom, pastangom komunizmą modifikuoti, suhumaninti.

Nėra abejonės, kad rytų Europos šalių komunistiniai režimai yra žymiai švelnesni ir kultūringesni, negu Sovietų Sąjungoje. Nėra abejonės, kad ir pačioje Rusijoje siekiama žmoniškesnės padėties. Tai rodo balsai tokių žmonių, kaip mokslininkai Sacharovas, Kapica, Litvinovas, rašytojai Pasternakas, Danielis, Siniavskis, Solženicinas, Jevtušenka, Kuznecovas, generolas Grigorenka, kolchozo pirmininkas Jachimovičius ir kiti. Jie tėra viešai pasireiškę atstovai daug platesnių sluoksnų.

Pažangos veiksnių poveikis Lietuvai

Nėra abejonės, kad tie patys veiksniai, kurie keičia tarptautinę padėtį, daugiau ar mažiau veikia ir Lietuvą. Kalbant konkrečiau, galima suminėti šiuos pagrindinius Lietuvos būklę lemiančius veiksnius: a) pati tauta (pagrindinis veiksnys), b) tarptautinė politinė konjunktūra ir c) laisvojo pasaulio viešoji opinija, visi humaniškų principų skelbėjai bei rėmėjai, kurių tarpe yra ir išeiviai.

Kad pati tauta yra pagrindinis veiksnys kovoje dėl geresnės Lietuvos ateities, šiandien, rodos, abejonių nėra. Lietuva bus tokia, kokia bus pati tauta. Kai susidarys sąlygos, lemiamą žodį pasakys ji pati. Šiandien matome ją kūrybingą. Jaučiame jos pastangas kurti ne tik ūkinę bei socialinę gerovę, puoselėti lietuvių kultūrą, bet ir pastangas palaikyti lietuvių tautos gyvybingumą. Dėl to manome, kad ir jų pastangos palaikyti kultūrinius ryšius su išeiviais dedamos lietuvių tautos labui.

Savaime suprantama, kad tarptautinė politinė padėtis ir laisvojo pasaulio viešoji opinija taip pat yra reikšmingi veiksniai ir Lietuvai.

Išeivių vaidmuo

Visose pastangose dėl geresnės Lietuvos ateities išeiviams tenka antraeilis, pagelbinis vaidmuo. Bet ir toks vaidmuo gali būti suvaidintas gerai ir prastai. Tatai priklauso nuo režisierių bei artistų, nuo jų išminties, sugebėjimo ir pasiaukojimo. Ligšiol tas vaidmuo buvo vaidinamas gal tik patenkinamai, o kartais ir nepatenkinamai. Išeiviai gali materiališkai ir morališkai padėti pačiai tautai išsilaikyti ir, antra, padėti tarptautiniams laisvojo pasaulio veiksniams, remiantiems tautų laisvo apsisprendimo principą, ar net tuos veiksnius įtakoti, inspiruoti, aktyvinti, siekiant visoms pavergtoms tautoms laisvės.

Paramos tautai sąlyga

Kaip mes suprantame, ligšiolinė išeivių materialinė parama tautai galbūt ir; patenkinama, bet moralinė vargiai patenkinama, ir būtent todėl, kad išeivijos oficialus nusistatymas santykių su tauta atžvilgiu iki pastarojo meto nebuvo visai teisingas. Teoretiškai pasisakoma už santykių palaikymą, bet praktiškai jie suredukuojami iki nereikšmingo minimumo, tuo būdu užkertant kelią, ypač jaunimui, palaikyti platesnius ryšius su Lietuvos jaunimu. Išeivija įtaigojama nepasitikėti tautiečiais, užimančiais kokias reikšmingesnes, o ypač vadovaujančias vietas visuomeniniame ar valstybiniame gyvenime, ir iš antros pusės, gąsdinama, kad pats santykių palaikymas su tokiais asmenimis jau reiškiąs atsisakymą nuo Lietuvos okupacijos bei aneksijos nepripažinimo, arba kiti galį tai palaikyti atsisakymu.

Tačiau toks nepasitikėjimas dabartine Lietuvos šviesuomene, netikėjimas jos patriotizmu, jos pastangom siekti Lietuvai geresnės ateities neturi pagrindo ir dėl to visai nepateisinamas. Jis reiškia nenorą suprasti Lietuvos gyvenimo sąlygas ir parodo tik fariziejišką kitų žeminimą, save iškeliant herojais. Priekaištai tiems iš Lietuvos, kurie gauna progos aplankyti gimines ar pažįstamus Vakaruose, kad jie esą jau okupanto agentai, negynimas jų nuo tokių priekaištų spaudoj, yra lygu dezertyrų iš fronto priekaištams, kad likusieji fronte nepakankamai narsiai kovoja. Aplamai nepateisinamas nusistatymas vertinti Lietuvos žmones pagal jų užimamas vietas ar profesiją, pagal jų galėjimą ar negalėjimą išvykti su ekskursija ar kitokiu būdu į užsienį.

Taip pat nepateisinamas požiūris, kad koks nors santykių palaikymas ar formalių reikalų turėjimas su Lietuvos pareigūnais jau reiškiąs aneksijos nepripažinimo atsisakymą ir panašiai.

Savaime suprantama, kad šitokio nusistatymo paveikti žmonės beveik jokios moralinės paramos dabartinei Lietuvai suteikti negali. Laimė, kad daugelis ar gal net dauguma išeivijos suvokia tokios būklės nenormalumą ar net žalingumą ir, nepaisydama gąsdinimų, stengiasi palaikyti nuoširdžius santykius su tautiečiais Lietuvoje.

Paveikios įtakos laisvajam pasauliui sąlyga. Vargu galima laikyti patenkinamom ir dabartines išeivių pastangas įtakoti bei organizuoti laisvojo pasaulio žmones pavergtų tautų reikalui. Nepatenkinamom jas tenka laikyti dėl dviejų priežasčių. Viena, nė viena bendrinė organizacija ir nė viena partija ar vad. rezistencinė organizacija neturi jokios ateities vizijos, jokio aiškaus politinės veiklos plano, ilgalaikės programos ir, antra, jos tenkinasi „parapine" veikla, tai yra veikla daugiausia savoje tautinėje grupėje, nesijungdamos į visų pavergtų tautų bendrą veikimą, nesiimdamos iniciatyvos organizuoti tokį veikimą. (Ligšiolinė Pavergtų Tautų Seimo veikla yra naudinga, bet siauros apimties).

Kad visuomenė tokia veikla nėra patenkinta, rodo reiškimasis „partizaninės" veiklos — Kalifornijos rezoliucijų komitetas, Batunas, Mažeikos žygis lapkričio 13 (dabar Laisvės Žiburio radijo programa). Tos organizacijos rodo ir kelią, kuriuo turi būti einama — visos jos veikia visų pabaltiečių vardu. Nėra abejonės, kad svarbiau būtų, pavyzdžiui, gauti audienciją pas JAV prezidentą bendrai pabaltiečių delegacijai nei vien tik lietuvių Altui, o dar svarbiau pavergtų tautų delegacijai.

Todėl lietuviai turėtų ieškoti efektyvesnio kelio veikti bendroj pabaltiečių organizacijoj. Jei esamos nepatenkinamos, ieškotina naujų. Bet ir visi pabaltiečiai sudaro palyginti mažą grupę. Todėl jie turėtų jungtis į visų pavergtų tautų išeivių organizacijas ir per jas stengtis įtakoti plačią laisvojo pasaulio visuomenę. Čia ypač neužmirštini ukrainiečiai. Lietuva nėra kokia ypatinga šalis, kad ja kas rūpintųsi atskirai nuo kitų panašios padėties tautų. Lietuva tiek laimės, kiek laimės ir kitos pavergtos tautos. Jų likimas bendras, todėl ir kova turi būti bendra.

Jei vyriausybių pareigūnai tariasi negalį diplomatiniais sumetimais viešai kelti pavergtų tautų reikalą, belieka dėti pastangas, kad būtų sutelkta visame pasauly neoficialios visuomenės, ypač įtakingų jos žmonių, parama mūsų reikalui. Jų balsas bus reikšmingesnis, įtakingesnis, jis greičiau pasieks ir politikos vairuotojus. Kokiu būdu tai turi būti daroma, tai jau detalių tema. Žodžiu, kova turi būti globalinė, apimanti visas šalis, ir sutelktinė, apimanti visų pavergtų tautų išeiviją, kuri mokėtų suorganizuoti laisvojo pasaulio visuomenės talką. **Per 25 metus mums buvo nuolat kalama, kad dar ne laikas kelti pavergtų tautų bylą Jungtinėse Tautose. Praeis dar 25 ar 50 metų, ir tada bus aiškinama, kad jau per vėlu kelti.** Jungtinėse Tautose ar kitur, bet pavergtų tautų išeivija viešą forumą gali rasti ir turi rasti. Tatai priklauso nuo jos pačios. Bet ji to negali pasiekti ligšioliniais metodais. Laikas ieškoti kitokių.

A. Daugvydas

---

turėsiančių, ir tai nebelabai ilgai trukus, užimti jų vietas...

To akivaizdoj, galvosūkis iš trijų klausimų:

1) kam, — veteranams, ar įpėdiniams, — susikalbėti svarbiau, o kam nebūtina?

2) kas — veteranai, ar įpėdiniai — kiečiau laikosi prisirišę nenusikalbamojoj pozicijoj?

3) ar verta lieti ašaras dėl to nesusikalbėjimo?

Kadangi teisingai atsakyti į tuos klausimus labai nesunku, tai už šio galvosūkio išsprendimą taškų nebus. O — visdėlto, nepaisant lengvumo! —jo laiku ir reikiamose vietose neišsprendusiems gresia ančiukų prisiperėjusios vištos likimas.

V. Rastenis

Įdomumo prasme kaimo pelei daug kur gera. Ir lietuviškumo atžvilgiu kur kas įdomiau gyvent mažoj kolonijoj. Kai patenki į gausesnį lietuvių būrį, būna taip džiugu, jog grįžti į savo urvelį įsitikinęs, kad lietuviai tikrai Dievo dovana pasauliui. Ypač, jei tarp lietuvių tenka būti tik trumpai.

TABOR FARMOJE NUO MAŽENS

Santaros-Šviesos Federacijos suvažiavimas šių metų rugsėjo mėn. tęsėsi tik penkias dienas, nuo 3-čios iki 7-tos.

Tabor farma — santariečių tėviškė. Jie čia prieš 16 metų susibūrė ir kasmet grįžta metiniam suvažiavimui. Šįmet jie ypatingai galėjo jaustis namuos, nes farmos savininkas, Valdas Adamkus, buvo federacijos pirmininkas.

Jų savaitgalį buvo arti dviejų šimtų Jei brėžtum liniją, iš kur jie atvyko, tektų braukti skersai ir išilgai žemyno: iš San Francisco į Bostoną, iš Texas į Montrealį. Iš suvažiavusių būtų buvę galima, jei ne šalį, tai universitetą tikrai suorganizuot — pilna visokiausių profesionalų. Iš 22 dalyvavusių programoje 12 buvo, galima sakyti, su doktoratais (7 su užsidirbtais, 3 — gerokai įpusėjusiais, 2 — pirmuose tarpsniuose). Kiti — savo srityse pasižymėję žmonės.

„VIDURAMŽIAI"

Daugumą sudarė „viduramžiai". Tai tie, kurie gimė Lietuvoj, bet mokslus ėjo ir karjerą daro amerikietiškam gyvenime. Tie „viduramžiai" (ar jie santariečiai, ar sendraugiai, ar niekam nepriklausą) įdomūs žmonės. Jiems brėstant, vyresnieji vis lygino tai, ką mato JAV-bėse, su tuo, kas buvo prieškario Europoje ir nepriklausomoje Lietuvoje. Lietuva ir Europa atrodė daug kuo pranašesnės už JAV-bes. Tačiau lankydami amerikietiškas mokyklas, un-tus, įsigiję profesijas, viduriniosios kartos žmonės į amerikietišką gyvenimą žiūrėjo jau iš kitos perspektyvos. Bet nuolat girdėdami vyresnių komentarus, negalėjo nematyti amerikietiško gyvenimo įvairių trūkumų. Rezultate, ši karta — skeptikai. Ir į lietuvišką, ir į amerikietišką visuomenę žiūri kritiškai.

Čia buvo daug tokių, kuriems dalis mūsų visuomenės priekaištauja. Vieniems — už pasitraukimą iš lietuviškos veiklos, kitiems — už nepriimtiną lietuvišką veiklą Teisybė, šie žmonės nelinkę „stumt veži mo", jei jis pakrautas jų nuomone mažos vertės kroviniu, arba jei laikas iš viso keisti transportacijos priemonę.

Tačiau čia tie patys, kurie prieš tuziną metų ar anksčiau buvo veiklieji studentai, tie kurie „daug gėrė ir tiesiai ėjo" veikė visose organizacijose ir naujas kūrė. Jų pavardės visdėlto randasi aukotojų sąrašuose, knygų pirkėjų ir leidėjų eilėse. Jie lietuviams atstovauja svetimtaučių tarpe (Mara Almėnienė lietuviškas knygas su savim net Biafron vežėsi!), kur jie savo vertę, neretai ir pranašumą, yra įrodę „objektyviai", kitaip sakant, pirštu buvo galima parodyti į titulus, pozicijas, patentus, straipsnius, knygas.

Čia buvo nemažai ir tokių, kurie dalį išeivijos yra įaudrinę savo elgesiu nelaisvos Lietuvos atžvilgiu. Gal mūsų visuomenė mažiau jaudintųsi, jei ji suprastų šių žmonių kritiškumą ir — užsiangažavimą Lietuvai.

KAS SAVA — VAKARIETIŠKA

Kas liečia kūrybą, viskas buvo „sava," vakarietiška, su dvidešimties metų Amerikoj įtaka.

Liūnė Sutema skaitė savo pačios verstą latvio Gunars Salinš poeziją. Pats poetas skaitė ją latviškai. Gal tik išeiviams tai suprantama ir taip brangu stebėti, kaip latvių ilgesys pamažu iš New Yorko padaro miškų ir žemdirbių kraštą, antrąją Latviją. Marija Jurgita Saulaitytė ramiai, paprastai skaitė savo trumpas eiles, susilaukdama šilto aido. Reikės imt į rankas jos *Kai mes nutylam* (ar ne gražus pavadinimas?) ir vienumoj pajust, ką ji, rodos, taip suprantamai mums tą vakarą sakė.

Jurgis Blekaitis — nuotrupos modernaus gyvenimo kasdienybės ir liūdesio.

Kaip pasaulio keliautojui dera, visą suvažiavimą vaikščiojęs su per plačiom darbo kelnėm, „dungarees", („išplausiu — susitrauks" — ramino susirūpinusius žmona), tvirtai stojos priekin Kazys Almenas skaityti ištraukos iš naujo romano. Dėjo jis apie aštuoniolikto šimtmečio didikų problemas: kaip pasisavint ir kraitį ir poziciją, išvengiant kaip žmonos merginos, einančios priedu. Publika juokėsi pusiau iš to ką girdėjo, antra tiek iš džiaugsmo, kad Almeno romanas neužilgo eina į spaustuvę. Turėtų būti netik įdomi knyga, bet ir „neskausmingas" būdas susipažint su Liublino unijos laikotarpiu (Almenas praleido porą metų Lenkijoj, mėgindamas įsigyvėnti į vietoves, kurias aprašo. Ta pačia proga ten pasidarė ir doktoratą iš fizikos.)

SANTAROS-ŠVIESOS SUVAŽIAVIMAS

„VIDURAMŽIAI" IR LAIKAS

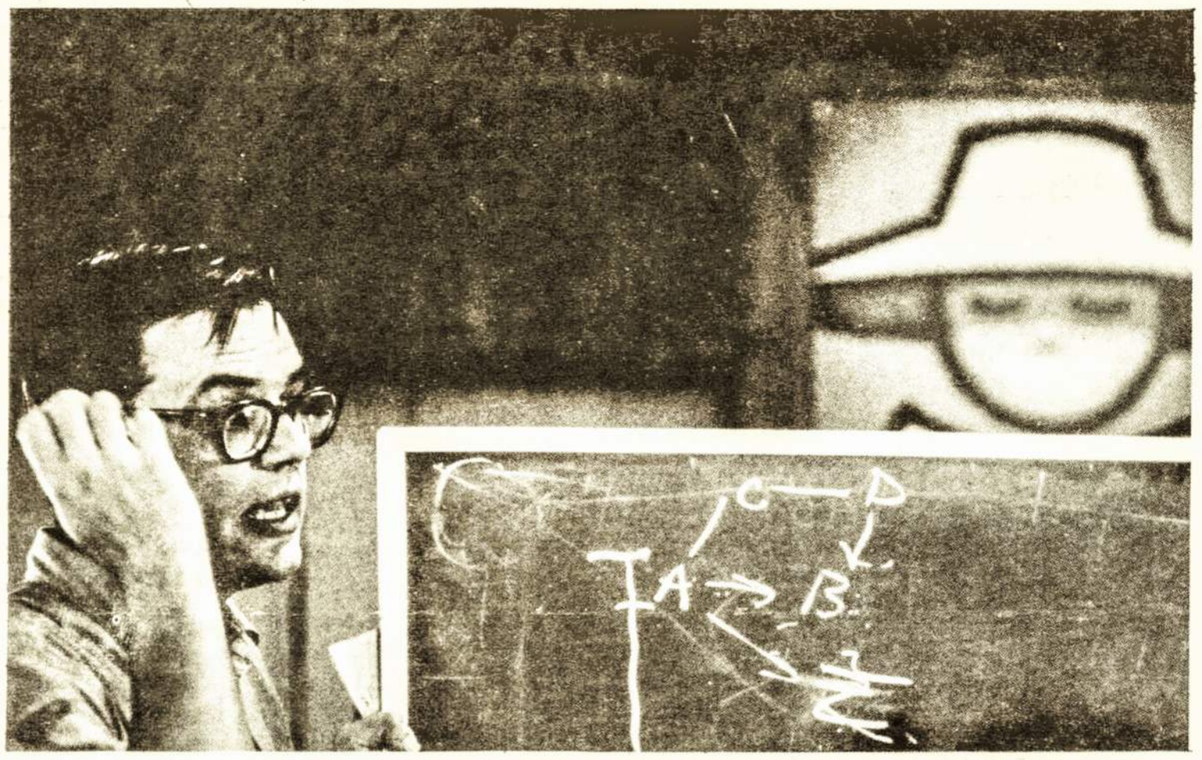

Profesorius Vaišnys aiškina gyvybės evoliuciją. Foto A. Grigaičio

Kostas Ostrauskas. Kur čia nesijuoksi, kai scenoj — pagyvenę vyras, žmona ir meilė. Humoro — visokio, vietomis ir „nešvankaus". Žodžiu, kaip tik tiko šeštadienio vėlyvam vakarui studentiškų plaučių publikai.

Algirdo Landsbergio humoras švelnesnis, fantastiškesnis. Šis dramaturgas, kuris, atrodo, visus vakarus praleidžia „atsusitikimuose (happenings) ir visokiausiuose sceniškuose pasireiškimuose, temą ėmė iš gerokai kitokio pasaulio. Jis pristatė šv. Kazimiero dilemas sprendžiant kam padėt mūšį laimėt, bei kas nutiko vienam, geresnių dienų mačiusiam angelui, kuris per neapdairumą nukrito į virtuvę ir susipažino su drąsiai žemiška tarnaite.

Vyko ir skulptūros bei tapybos paroda — Romo Astrausko iš Toronto. Dideli raudoni taškai ženklino suvažiavimo metu parduotus darbus. Darbų bendras įspūdis: susitelkimas, susimąstymas, o kai kur tame rimtume ir šiek tiek pasityčiojimo iš tos rimtos pozos. Iš skardos ar panašios medžiagos išgauti veidai, primeną ikonas, riterius. Mane labai traukė keturkampė vaza, nuo kurios žiūrėjo sunkiais vokais veidas, o iš pakaušio (vazos kaklelio) kyšojo išdžiūvusių lelijavų gėlyčių šluotelė.

IR GERAI, KAD NEBUVO

Ko nebuvo šiam suvažiavime, tai tuščiažodžiavimo. Nebuvo nei atlaidumo vidutiniškumui, kad ir su stilium. Užtat Darius Lapinskas gavo trauktis į apikaklę, kai tapo nušvilptas jo naujos plokštelės pristatymas. „Nepraėjo" eilinės, nemeniškos skaidrės ir per dažnai rodoma savo paties nuotrauka. Tačiau, nevykęs plokštelės pristatymas, be abejo, nė kiek nepakenks pačiai plokštelei, kuri, kiek teko jos išgirst, vėl bus tokia, kuria galės puoštis visa „viduramžių" karta.

Nebuvo nė asmeniško užgauliojimo. Bet prelegentai buvo kamantinėjami visaip: pašokdinami įžvalgių esminių klausimų, priekabių mažmožių, pateikimais skirtingų statistikų ar apskaičiavimų.

Prelegentai kalbėjo daugumoje „iš patyrimo". Romas Misiūnas, nesenai grįžęs iš Rusijos, rodė puikias skaidres iš savo kelionių ir dalinosi įspūdžiais (stipriausias įspūdis buvo, kai autobuse gavo su bulvių maišu per galvą). Mara Almenienė kalbėjo apie Biafrą, kurioj išmokytojavo pusantrų metų (mokė anglų kalbą Taikos korpuse būdama) ir iš kurios turėjo bėgt kulkoms zvimbiant, palikdama viską, įskaitant lietuviškas knygas, kurias buvo nusivežus. Valdas Adamkus mėgino išsiaiškint, kaip jam pavyko Čikagoje surinkt milioną balsų per pereitus rinkimus, bet nepasisekė išjudint pakankamai lietuvių už jį balsuot.

KEISTA, KAD NEBUVO

Vidurinioji karta ir už jaunesniuosius ir už vyresniuosius geriau pažista amerikietiškąjį gyvenimą. Kai Algirdas Landsbergis kalba apie naująjį teatrą, jis kalba ne iš knygų, bet kaip dažnas lankytojas visokiausių „anti-pastatymų". Rasa Gustaitytė narkotikų paveiktus žmones pristato „iš vidaus", nes yra kartu su jais gyvenusi ir pati narkotikus vartojusi, kad suprastų kaip jie veikia.

Tačiau, kiek iš tikrųjų amerikietiškojo gyvenimo apraiškos įdomios viduriniajai kartai? (Tiems atstovams, kurie susirenka į lietuviškus suvažiavimus). Mane stebino nesidomėjimas specifiniai amerikietiškom problemom. Pvz. neatrodė, kad daug kas skaitytų negrų kuriamą literatūrą. Iš viso, nesijautė platesnio domėjimosi mažumų kultūriniu įnašu į Amerikos gyvenimą, netgi pačių lietuvių įnašu į amerikietiškąjį pluralizmą.

Ant kiek vidurinioji karta užsiangažavus visuomenei? — amerikietiškai? lietuviškai? Gal daugeliui galioja maždaug sekantis principas: reikia ką nors duoti pasauliui (profesijoj prasimušti — asmeniškas dalykas). Kaip duoti? Ką duoti? Kam duoti? Amerika (kas iš viso yra „Amerika"?) per didelė, jai asmuo nesvarbus. Kaip žmogus, aš turiu daug daugiau vertės lietuviškame kontekste

Atrodo, kad natūraliai įdomios temos yra — viskas, kas kaip nors rišasi su Lietuva, ir — viskas, ką veikia lietuviai. Visi domėjosi Biafra ne todėl, kad jie tikrai sielotųsi tos nelaimingos šalies likimu, bet todėl, kad kalbėjo ten dirbusi Mara Almenienė. Klausėm apie Kolumbijos ekonominę ir politinę padėtį, — nes ten dirba Raimundas Mieželis.

Susirinkimų salėj buvo knygų stalas. Šalia A. Mackaus Fondo leidinių buvo ir knygų iš Lietuvos. Visokių. Nuo rimtų studijų iki exposė, kaip Morkaus „Vaduotojai iš arti", apie Altą. Tie „vaduotojai" primena man, gal daug sakantį mažmožį. Čikagos jaunimas prisiėmė anksčiau buvusį lietuvių pravardžiavimą „Lugans" ir nešioja ant trikotinių marškinių „Lugan power". Savo tarpe „viduramžiai" su tam tikru pasigardžiavimu kartais save vadina „vaduotojais", prisiimdami sau vardą, kuriuo juodinami vyresnieji. Tai panašu į užsiangažavimą būti pastarųjų darbo tęsėjais.

MOKYTOJAI, MOKSLININKAI, ATEITININKAI IR SANTARIEČIAI

..Šįmet man teko pabūti mokytojų studijų savaitėj, mokslininkų ateitininkų stovykloj (abi Dainavoj), ir SŠF suvažiavime Tabor farmoje. Kiekvienam susibūrime vyravo kita karta. Su vienais praleidau savaitę, su kitais pusantros dienos, o su trečiais — penkias. Rimtiems teigimams tokio trumpo pabuvimo per maža, bet paviršutiniškais įspūdžiais vistiek norėčiau pasidalinti.

Spėčiau, jog tie trys suvažiavimai atstovauja gal netiek specifines organizacijas, kiek bendrai mūsų visuomenę. Jei tiek pat laiko būčiau praleidus Lietuvių Katalikų Mokslo Akademijos studijų savaitėje, su skautais ir sendraugių suvažiavime, įspūdžiai tikriausiai būtų gana panašūs.

Mokytojai, kaip ir pernai, stebino savo pasišventimu. Per tas dvi mokytojų savaites įgavau didžiulę pagarbą Nepriklausomai Lietuvai, kuri taip uždegė savo žmones, jog net po trisdešimt metų jie liepsnoja.

Lietuviškumo atžvilgiu moksleiviai nuostabiai stipriai veikiami vyresniųjų (iš viso, didžiųjų kolonijų jaunimas ypatingai stiprioje vyresniųjų įtakoje). Amerikietiškumą jaunimas savyje jaučia kaip tam tikrą netobulumą ir mėgina persiimti lietuviškumu kaip galima pilniau, todėl su dideliu entuziazmu ir nekritiškai. Jie daugeliu atveju daug „lietuviškesni" (jei tuo suprasime panašumą į vyresniuosius), negu vidurinioji karta.

Jaunimas labai nori sužinot, kas vyksta dabar Lietuvoj. Jie graibstyte graibsto visokias žinutes. Susidomėjimą kursto ir tie jaunuoliai, kurie lankėsi Lietuvoj ir grįžo pamilę Lietuvą.

Vyresniųjų žvilgsnis į Lietuvą sudėtingesnis. Daug netikrumo — kur principai, kur jų sukompromitavimas, kur ėjimas su gyvenimu, kur atsilikimas nuo realybės?

Pas viduriniuosius nėra to tyro įsitikinimo, kad kas lietuviška, tas kilnu. Nėra nė to susipainiojimo principuose. Iš viso mažiau susijaudinimo ir daugiau žinių. Daug kas prenumeruoja spaudą iš Lietuvos. Vis didesnis skaičius yra Lietuvą lankę. Suvažiavime buvo daug laiko skiriama Lietuvai. Buvo pristatoma sociologinė padėtis Lietuvoje (gerbūvis, moralė), lietuvių modernioji muzika. Buvo diskutuojamas literatūros stovis, lyginant su rusų ir vakariečių kuriama literatūra. Vyko Lietuvoj išleistų plakatų paroda.

GRĮŽTANT PRIE PELIŲ

Tie, kurie į SŠF suvažiavimus važiuoja kasmet, mažiau į ekstazę puolė. Girdi — yra buvę įdomesnių, šįmet trūko pagrindinės minties, ypatingesnių žvaigždžių. Gal ir taip. Bet tai jau išlepintų miesto pelių nuomonė.

Gera priklausyt įdomių žmonių grupei, kurie vieni kitiems svarbūs, kurie jaučiasi turį vis aukštesnius už save tikslus gyvenime. Su tuo, turbūt, net visos miesto pelės sutiktų.

Elona Vaišnienė

ALT KONGRESAS

PERGALĖ DETROITE

(atkelta iš 1 p.)

anties tai „vienos maža, o dviejų per daug“...

Minėtajame ALT statuto 16-tame straipsnyje, šalia „pademonstruoti“, yra kongresams numatyta dar ir kitų uždavinių, būtent, — *„pasisakyti* dėl JAV vedamos politikos Lietuvos išlaisvinimo reikalu, *aptarti* pasiruošimą specialiai akcijai...“

Praktika rodo, kad kongresai, kaip tos antys: pademonstruoti jie permaži, o pasisakyti ar aptarti — perdideli.

Tiesa, kongresas priėmė keletą, kaip paprastai, pernelyg žodingų *rezoliucijų* (atseit, nutarimų), nepastebėjęs, kad be reikalo varginosi, kadangi ALT statutas nutarimų kompetenciją yra rezervavęs tik mažiesiems ALT suvažiavimams ar ALT valdybai, o kongresams pripažinta tik *sugestijų* (neprivalomų patarimų) kompetencija, ir tai tik „ALT ateities darbams“.

„PINIGĖLIŲ TEZĖ“

Kadangi statutinių uždavinių kongresas atlikti nepajėgus, tai jį šaukusieji, nors apie tuos uždavinius šiek tiek ir užsiminė, didelių pastangų ta kryptim nė nedėjo. Ryškiau buvo juntamas spaudimas į kitą šiemet išsipūtusį uždavinį, būtent — prigrasyt Bendruomenės vadovus, ypač jų pirmininką B. Nainį, kad, šiukštu, nebedrįstų kėsintis į „Tarybos pinigėlius“, tai yra, į Vasario 16-tosios minėjimų rinkliavas. Ir iš viso, — parodyti, kad MES („tarybininkai“) tai viskas, o JIE („naininkai“) — niekas. Viešai tik užuominomis, o kuluaruose tai ir pilna burna kalbėjo, kad, girdi, žiūrėkit — JIE sakė salė būsianti pustuštė, o matot, kiek suvažiavo! JIE skelbia, kad MES pasenę ir baigiam išmirt, o štai MŪSŲ net dviejų didžiausių skyrių pirmininkai vos per puskapį metų peržengę, ir net pats visos MŪSŲ Tarybos pirmininkas — negi sakysit, kad ne jaunas! MES turim ir jaunimo sekciją, kuri *jau* pritarė šio kongreso darbams. Pas MUS ir prityrę veteranai, ir jaunimas, o pas JUOS — nieko!

Šios abi tezės — apie Tarybos teises į vasario mėnesio rinkliavas ir apie Tarybos visokeriopą pranašumą — kongrese laimėjo totališkai, nesutikusios nė šešėlio pasipriešinimo... Tiesa, „pinigėlių“ tezės gynimas buvo truputį padrikas. Štai, Čaplikas iš Bostono tereikalavo Tarybai, tiesa, labai griežtai, bet tik vienos Vasario 16-tosios, ir neapdairiai „atidavė“ kitiems visas likusias 364-ias dienas!.. Jį tuojau pataisė Mikužiūtė, teigdama, kad Tarybai *legaliai* priklausąs visas vasario mėnuo. Kiti reikalavimus formulavo apdairiau, maždaug taip, kad į Tarybos „pjūties metą“ patektų visas Vasario 16-tos minėjimų ruošos ir baigimo metas, o tai yra visi trys pirmieji metų mėnesiai. Vistiek, iš pažiūros dar gana kuklu, nes juk tai tik ketvirtis metų. Paslaptis, tačiau, čia ta, kad manoma, jog pirmojo ketvirčio rinkliavų rezultatai — grūdai, o paskui lieka tik šiaudai...

Betgi net J. Daugėla, Tarybos „virtuvinių reikalų“ referentas kongrese, atvirai prisipažino neturįs jokių iliuzijų, kad, kaip kongresas nutars, taip ir bus... Aukos yra savanoriškos, tad, kaip iš viso nėra paveikių priemonių priversti aukoti, taip nėra kaip priversti, kad tada ir tada aukotų tik tam ir tam, o ne kam pats aukotojas nori. Todėl visas reikalas čia ir sukasi tik apie tai, kad metų pradžioj tautiečiai būtų bent gundomi aukoti vien tik Tarybai, ir kad niekas nei gundytų, nei sudarinėtų progų aukoti Bendruomenės ar kieno kito planams paremti.

Kadangi kongresas nekompetentingas tokiu reikalu ką nors nutarti, o gali tik sugestijų pasiūlyti, tai Tarybos vadovai tik paskatino Kongresą, kad kongresas paskatintų Tarybos vadovus — plėsti Tarybos skyrių tinklą. Kaip vadovai paprašė, taip kongresas juos ir paskatino. Atseit, Taryba stengsis sulyginti savo padalinių tinklą su Bendruomenės tinklu, kad niekur, o niekur, net pačiose mažiausiose lietuvių kolonijose, vasario šventės nebūtų rengiamos kitu kaip tik Tarybos vardu.

Ką apie tai galvoja mažosios, Tarybos padalinių dar neturinčios (bet Bendruomenės padalinių, greičiausia, jau turinčios) kolonijos, kongrese nebuvo progos išgirsti, kadangi tai buvo tik veikliųjų „tarybininkų“ kongresas. Pati Tarybos padalinių tinklo plėtimo idėja savo esme, ką žada, ko ne, o jau esamo organizacinių paralelizmų ir trinties lauko plotą praplėsti tai aiškiai žada.

VAIRUOTOJO LIUDIJIMAS

Kai taip akivaizdžiai tryško aikštėn žūtbūtinis ryžtas „nušluostyt nosį“ tam tikriems bendruomenininkams, tai ta prasme kongresas Tarybai nusisekė, nes juo tapo pusėtinai kilstelėtas Tarybos prestižas. Gerą įspūdį darė saikinga apeiginių kongreso dalių — pradinio ir baigiamojo posėdžio — režisūra ir, palyginti, sklandus visų sveikintojų ir prakalbininkų rolių atlikimas. Buvo išvengta perdidelio lėkštybių tvano, taip būdingo dažnam panašiam susirinkimui.

Kas be ko, — pliaukštelėjimų botagu į vandenį nestigo. Skambiausias iš jų bus buvęs Vliko pirmininko anonsas, kad dar šiemet ar ateinančių metų pradžioj turįs kilti karas tarp Kinijos ir Sovietijos, kuris būsiąs atominis, ir kad dėl to netrukus atsiversianti nauja perspektyva Lietuvai. Tuo pareiškimu Vliko pirmininkas, kaip sakoma, „pavogė spektaklį“ iš Tarybos, nes tai buvo vienintelis kongreso turinio dalykas, apie kurį dalyviai gyvai kalbėjosi ne tik tą patį vakarą, bet ir grįžę namo. Visi buvo suintriguoti: iš kur Vliko pirmininkas sužinojo taip apykonkrečiai nurodytą terminą karui kilti? Kiti gailėjosi, kad pirmininkas barzdos neaugina ir nepasiūlė nė vieno plauko iš jos išsipešti, jei pranašystė neišsipildytų... Arba apgailestavo, kad nepapranašavo, katrie tą karą laimės, ir nepaaiškino, katrų gi laimėjime kokias, būtent, jis mato perspektyvas Lietuvai...

Ši spalvinga raketėlė, tačiau, nepersmelkė viso apypilkio, ramaus, saikingo, veikslo, kurį uo Taryba, be abejo, nevengs pasididžiuoti, kaip atnaujintu vairuotojo liudijimu, ką tik gautu, išlaikius patikrinamąjį egzaminą. Nes Taryba šiuo kongresu bent tą tikslą pasiekė: įrodė, kad dar gali surengti pusėtino masto susiėjimą, ir jį ramiai, tvarkingai atlaikyti. Kitu metu tai būtų neypatingas pasižymėjimas, bet po eilės toli gražu ne tokių ramių ir ne tokių tvarkingų suvažiavimų bei seimų, šis — stačiai pergalė.

BRANGIOS PASKAITOS

Kongreso branduolys buvo paskaitos. Jose turėjo būti to kongreso esmė ir prasmė. Nes negi rengtų kas kongresą tik sveikinimams ir atsisveikinimams išklausyti ir paskui tik iškilmingai pavakarieniauti.

Paskaitų klausė, kaip minėta, vidutiniškai apie 180 žmonių, kurių tarpe gal apie trečdalis buvo detroitiškiai ar netolimi kaimynai, o kiti atvykę iš toliau. Kai rytojaus dieną atėjo laikas apie paskaitas visam kongresui pakalbėt, J. Jurkūnas lygiai per pusvalandį gane tiksliai priminė visų paskaitų turinį, o po to per 65 minutes šešiolika asmenų (kone 10% klausytojų) pareiškė savo pastabų. Tos diskusijos, tačiau, nieko apčiuopiama nepridėjo, kadangi apie pusė kalbėjusių apsiribojo tik vienu kitu komplimentu prelegentams ir siūlė paskaitas atspausdinti, o likusiųjų dalis pakalbėjo šį tą ir „nuo savęs“, beveik ar net visai be ryšio su paskaitomis. Iš to susidarė įspūdis, kad be ne tik vienas J. Jurkūnas ir bus pakankamai įdėmiai visas paskaitas išklausęs ir jas netgi gana gerai supratęs. Na, jis turėjo, kadangi buvo įpareigotas kitą dieną viešai įrodyti, ar klausė...

Tad ir kilo klausimas, jau nebe pirmą kartą toks: *ar reikia dėl paskaitų kongresus šaukti?* Atspausdinti paskaitas galima ir be kongreso, o atspausdintas skaitys, ar bent galės skaityt, jei norės, tūkstančiai, ne keliolika dešimčių, kurių daugumui čia tos paskaitos, matyt, pro vieną ausį įėjo, pro kitą išėjo, ar net išvis kaip reikiant neįėjo.

Imkim, pavyzdžiui, tokią V. Vaitiekūno paskaitą. Pagirtinai kruopščiai surankiotas pluoštas duomenų iš paties sovietinio režimo Lietuvoj leidžiamų laikraščių bei statistikos rinkinių, liudijančių apie Lietuvoj dabar taikomas rusifikacijos ir politinės-ideologinės indoktrinacijos priemones, jų apimtį, spėjamą poveikį. Beveik visi tie duomenys mums nebe nauji, nes ar Vliko *Eltos*, ar kitų vilniškės spaudos stebėtojų jau minėti čionykščiuose laikraščiuose, bet, kai per keletą metų tik po žiupsnelį pabarstyti, tai daugumo nelabai įsidėmėti, arba jau ir pamiršti. Čia jie vėl surinkti į krūvą, papildyti ir sugrupuoti, pavirto pusėtinai aiškiu paveikslu. Bet tokį paveikslą aprėpti neįmanoma, besiklausant skubiai skaitomo ir skaičiais išmarginto teksto. Tokį dalyką reikia pačiam skaityt, ir gal net ne vieną kartą. Todėl nenuostabu, kad klausytojai tapo „apglušinti“ ir, nors paskui ir kalbėjo, kad buvę labai įdomu, vistiek iš kiekvieno buvo aišku, kad iš visos tos paskaitos yra įsidėmėję tik pabaigoj papasakotą, „bendrautojų“ iš Lietuvos atvežtą ir paskaitininko patobulintą anekdotą apie veltėdžio lažybas su prokuroru...

Dar didesnis klaustukas pakibo ant kitų paskaitų, jų besiklausant. A. Devenienės paskaita — prakalba buvo, visų pirma, nepataikyta ar gal nė netaikyta į dienotvarkėj skelbtą temą, „Lietuvių padėtis išeivijoj“. Tai buvo tik sentimentaliai oratoriška A. L. Tarybos apologija. Betgi *šioj* auditorijoj toki įtikinėjimai buvo visiškai nereikalingi: tikinčiųjų įtikinėjimas, be to, motyvuotas padrikai ir, nors kadai ir buvusiais puošniais, bet dabar jau nudilusiais argumentėliais.

Ispūdingiausia klausytojams buvo A. Kasulaičio temperamentingai parašyta ir dar temperamentingiau paskaityta kalba apie „Lietuvos laisvinimo darbo sėkmes ir nesėkmes“. Gerą įspūdį ji sukėlė ypač todėl, kad, besiklausant vikraus ir gražia lietuviška tarsena skaitymo (ryškus kontrastas po A. Devenienės kalbos!), buvo beveik neįmanoma pastebėti teigimuose glūdinčių nenuoseklumų ir gausių tuščiavidurių frazių. Tokią prakalbą spausdinti, iš tikrųjų, rizikinga, nes tada atsiveria daug progų opinijai apie paskaitą pasikeisti toli gražu ne į gerąją pusę... Štai tik vienas kitas momentas, suspėjęs nelemtai užkliūti jau ir ten pat, salėje.

Kalbėdamas apie mūsų visuomenės sandaros „stulpus“ (Vliką, Tarybą, Bendruomenę), A. Kasulaitis sudramatintu balsu įspėjo tų stulpų griovėjus (?), kad, esą, neužmirškit, jog „power corrupts, and absolute power corrupts absolutely“... Kam taikytas tas įspėjimas? Tiems, kurie „griauna“ ką nors iš „valdžioj“ esančių? Atseit, nesikėsinkit į „valdžią“, nes tai pavojingas žaislas, jis jus ištvirkins? Betgi, manau sau besiklausydamas: Gerbiamasis, juk pats gi kaip tik jau kadai esi prie to „power“, — tai ar būsi sumanęs čia dabar viešai prisipažint, kad jau esi „corrupt“?..

Arba, sakė, didelė nesėkmė — mūsų analfabetizmas komunizmo supratime. Tarėmės esą dideli komunizmo žinovai, tiesiog specialistai, o išeina priešingai... Mes, sakė, visiškai nestudijuojam komunizmo.

Prisiminiau, kad ir pats jau prieš kokį dešimtmetį ginčijausi su besigiriančiais komunizmo pažinimo specialybe, įgyta iš 1940-41 metų patyrimų. Rašiau, kad besikėsinantiems kovoti prieš komunizmą Amerikos ar tarptautinėj plotmėj, reiktų pirma daugiau tą dalyką pastudijuoti, kad ir iš knygų, o nesitenkinti vien 1941 metų prisiminimais... Manau sau, štai ir Kasulaitis, bent šiuo punktu, beesąs man bendramintis... Bet kur tau! Po keleto tolesnių skambių sakinių paaiškėjo, kad jis tik kažkam kitam siūlo studijuoti, o pats ir be to ekspertas, ir jam absoliučiai aišku, kad komunizmas, tai niekas kita, kaip tik mašina žmogui paversti žvėrim, ir kad komunizmas Lietuvos vaikus krikštija žmogaus-žvėries ženklu...

O, boy! Tai Lietuvoj dabar jau apie pusė milijono lietuvių paverstų „žmonėmis-žvėrimis“! (Maždaug tiek yra partijoj, komsomole, pionieriuose spaliukuose). O V. Vaitiekūnas prieš porą valandų buvo sakęs, kad net pačioj komunistų par-

(pabaiga 14 p.)

Kai ALT Kongrese kalbėjo, BATUN demonstravo...

VITALIJA BOGUTAITĖ

PASKAMBINK TELEFONU TRUPUTĮ VĖLIAU...

Algimantas Mackus kartą rašė:

Surinkit žaisliukus, vaikai,
Žaidimas baigtas.

Bet Vitalija Bogutaitė, tartum iš Mackaus vizijos kilęs užsispyręs vaikas, nenori užuomaršos skrynion sudėti jo paliktų „dievukų" — poetinių vaizdų, tematikos, minčių — ir „žaidžia" jais toliau, galbūt, tikėdamasi iki galo išsakyti Mackaus kūrybos užslėptą tragišką esmę. Beveik visur knygoje *Lietus ir laikas* (Ateitis, 1969. 59 psl. $2.00) sutinkame per A. Mackaus poeziją plaukusias upes, jo angelų vitražus, mėnulio pilnatis, gentį, ieškančią sau kapui vietos, juodaodes seseris ir baltus mirusius dievus, ir žemės vaisius, mirtimi prinokusius. Mackaus stilius atsišaukia ir Bogutaitės pamėgime vystyti pagrindinę mintį per seriją dalinų pasikartojimų, kurių prasmė eilėraščio progresijoj palengva keičiasi. Galų gale, ne tik Mackų, bet ir kitus tikruosius mūsų išeivių literatūros tremtinius — Antaną Škėmą, Liūnę Sutemą — primena Bogutaitės esminis noras gyventi ne paliktos tėvynės nebesančiam name, o dabarties momento tuščioj ir konkrečioj tikrovėj. Be to, kaip Škėma, Sutema ir Mackus, jinai stengiasi susipažinti su mūsų broliais tremtinių ir pasmerktųjų, nužemintų ir apgautųjų pasauly. Jai rūpi Afrika, jai rūpi žydai ir visų istorijos aukų likimas, nes ji suvokia, kad tik tokiame „prakeiktųjų bendravime" gali būti surasta ir mūsų pačių tremties prasmė. Vytautas Kavolis sakytų, kad tai nužemintųjų generacija, Algirdas Landsbergis kadaise regėjo pasmerktųjų eiseną, kurios gale, kaip Škėmos Garšva, stovime prieš aklus teisėjus biurokratiškoj Juozapato pakalnėj. Šitos tematikos, ideologijos rėmuose Bogutaitė ir rašo:

Išvesk, mokytojau,
išvesk į pažadėtą žemę.
Apeliaciniame teisme
pralaimėtą bylą tęsia bežemė karta.

Iš kitos pusės, kaip tik tuo bylos tęsimu, apeliavimu prieš likimą Bogutaitė ideologiškai ir skiriasi nuo Mackaus, kuris negalvojo, kaip jinai, kad „naujosios sandaros krauju / paveldėjom teisę į žemę," bet reikalavo suprasti, kad bet kokia viltis yra tiktai „anuomet turėtų daiktų" nešiojimas su savimi stikliniame karste. Į sielvarto skundą (o kol skauda, tol dar turim viltį): „Kai žmogus nebeturi, ko laidoti, jis tampa vienas", Mackus aiškiai ir galutinai atsakė: „Būk." Bogutaitė to absoliutumo, galutinumo priimti nepasiruošusi. Jai: „Nebaigus dar yra vilties užbaigti./ Viltis — gyvenimas."

Pasukus savo poetinę mintį vilties kryptim, Bogutaitė iš esmės palieka nuošaly ir Mackaus nuosekliai, besąlyginiai išvystytą poetišką „antikalbą", kur gyvybės apraiškos išsako mirtį ir kur amžinybė išsipildo Dievo nebuvime. Mackaus „negatyvinė metaforika" buvo subtiliai, kantriai išdirbta į komplikuotą simbolių sistemą, kurios galutiniame rezultate tapo svarbi ne tiek pati „antitezės" tema, kiek jos rėmuose sukurta poetinė, meninė vertybė. Kada gi Bogutaitė imasi „negatyvinės" kalbos, pas ją viskas išeina daugiau tiesioginiai, metaforos pačios save išaiškina, ir užtat tema kaipo tokia pasidaro svarbiau už meninę visumą. Mes, pavyzdžiui, atsimename Mackaus subtilią mirties muziką:

Miegosiu per Viešpaties Angelą,
miegosiu per koplyčios vitražą,
per veidą Viešpaties Angelo,
per, angele, juodą ir žalią,
per, angele, amžiną atilsį.

Tuo tarpu Bogutaitė pasilieka kalbėti vien tik minties dimensijoj:

Nuo pat gimimo dienos mano sūnus
žaidžia su kaulais.

Pirmasis pažinimas buvo kaulas,
pirmasis džiaugsmas buvo kaulas ir

pirmasis žodis — kaulas
Ir šiandien sūnus jums gali pasakyti,

kad vienintelė realybė yra kaulas ir
vienintelis tikėjimas yra kaulas.

Tarp kitko, čia cituotame eilėrašty matomi pasikartojimai irgi tiek primena Mackaus metodą, kiek ir nuo jo skiriasi. Bogutaitė ugdo savo mintį per eilę palaipsniškų pagrindinės sąvokos praturtinimų metaforiniais vaizdais. Jinai, pavyzdžiui, pirmiausiai nustato temą:

Vakar atsisveikinom.

Tada atsisveikinimas įgyja metaforinį pavidalą — upę, kuri save išaiškina kaip laikas:

Atsiskyrėm, kaip atsiskiria dvi
sriaunios upės.
Jo laikas teka viena, o mano kita
kryptim.
Į rytus — į vakarus teka dvi upės.
Dvi prasilenkiančios, bet niekados
nesikertančios srovės.

Po to vėl kartojasi, dabar jau visus prieš tai buvusius vaizdus irgi reiškiantys žodžiai:

Vakar atsisveikinom.

Savo ruožtu, jie vėl pagimdo naują dalinai pasikartojančių vaizdų seriją, iš kurios galų gale išplaukia paskutinė atsisveikinimo prasmė: momentas erdvės ir laiko vienatvėj:

Užsidariau langus ir duris, kad
praeiviai netrukdytų,
ir mąstau, kaip buvo.
Atminty vaizdai ryškėja.
Ausyse skamba žodžiai.
Rodos viskas čia. Dabar.
Bet tikrai žinau, kad vienintelis dabar
yra mano galvojimas,
kuris, kaip žaibas, dingsta praeity.

Įdomu pastebėti Bogutaitės kūryboj jau grynai savitą, asmenišką bruožą, turintį ryšio su pačiu jos žodynu. Tai poetiniai vaizdai kilę ne iš Mackaus „anti-tikrovės", ir ne iš tradicinės mūsų lyrikos kalbos, bet iš mechaniškos, neorganinės miesto aplinkos. Pavyzdžiui, dar niekas mūsų poezijoj neieškojo pokalbio su mirtim per telefoną:

Dar negaliu sugrįžti, Viešpatie.
Noriu vandens,
Noriu dar būti.
Paskambink telefonu truputį vėliau.

Panašiai ir tremties gyvenimo tragika pasireiškia ne per gamtovaizdį ir ne per įprastas mums religiniai-filosofines sąvokas, bet per didmiesčio gatvės „natiurmortą":

Kartok ir kartok, kad nedingo paliktas
mūsų džiaugsmas.
Kartok ir kartok, kol aš daugiau
nebegirdėsiu,
ir tavo žodžiai atsimuš pasąmonėj.
Tada sukviesime vaikus ir jiems tą patį
pakartosim.

Mūsų vaikai žaidžia nuorūkom gatvėj. Vakaro tyla, kuri mūsų tradicijoj būna persunkta švelniais mėnulio spinduliais ar jazminų kvepėjimu, pas Bogutaitę prisipildo mechaniškais, plieniniais garsais:

nes plieniniam danguj įsakyta tarnams
sukti ir sukti šią baltą ir didelę žemę.
Sukti dieną ir naktį, kad nebūtų žemėje
tylos,
kad dantračių tarškėjimas griautų tylą,
kad neužmigtumėm, nebaigę darbo.

Gal vertėtų Bogutaitei į šitą savo kūrybos aspektą įsigyventi, gal iš jo būtų galima išvystyti mums naują poetinę tikrovę.

R. Šilbajoris

PERGALĖ DETROITE

tijoj lietuvių labai nedaug esą patikimų Kremliui... Tai katruo tikėt?

Kan. V. Zakarausko kalbos vedamoji gaida buvo žodis „reikia". Paminėjo porą tuzinų dalykų, kurių mums būtinai *reikia*. Teisybė, reikia, ir dažnas tą kartojam ne tik šiame kongrese, o kalbose ir raštuose nuo pat karo pabaigos, jau beveik 25 metai... Betgi dar seniau yra pasakyta, kad „pirktų šuo mėsą, — pinigų nėsą"..O mūsų tiems reikmenims ne vien pinigų, bet ir pajėgų nėsą... Todėl, vietoj tokios paskaitos, *reiktų* kitokios, — tokios, kurioj būtų iš visų reikiamų dalykų atsijoti tik tie, kuriuos *galim* padaryti. Deja, ir tokios reikalingos studijos dar niekas nesiryžo parengti...

J. Daugėla, pabėręs, kad ir daug sklandesnės, bet vistiek daugiau skambesiu, negu esencija turtingos retorikos apie A. L. Tarybos kilnumą bei vertingumą, siūlė įsakmiai nutarti du dalykus: plėsti ALT skyrių tinklą ir kategoriškai reikalauti, kad absoliučiai visos Vasario 16-tosios minėjimų progomis surinktos aukos būtų perduodamos tik į A. L. Tarybos iždą, niekur kitur. Sakėsi nesąs dar tiek susenęs, kad nematytų, jog ne visi tokio nutarimo paklausys, bet leido suprasti, kad, tokį nutarimą čia įsakmiai priėmus, būsią galima aiškiai matyt, kas klauso, kas neklauso. Atseit, bus maždaug kaip ir „juridinis pagrindas" suskirstyti lietuvius ir jų organizacijas į dvi „partijas": paklusnių avių ir atkaklių ožių...

J. Jasaitis tik visiškai trumpai pareiškė, kad *reikia* (ir vėl tas pats „reikia") sukurti bendrą (tarpveiksninį) informacijos centrą, bet tik „idealistiniu pagrindu", nes profesionalų, sakė, tokiam darbui neturime. Atseit, tą darbą turėtų atlikti ne profesionalai, ir dirbti „iš idėjos", suprask, be atlyginimo (pensininkai?). Žinoma, tokiais pagrindais veikiąs centras būtų daug pigesnis. Bet čia vėl prisimena senas „šuninis-mėsinis" priežodis, būtent, — „pigią mėsą šunes ėda"..

Pagaliau dr. K. Šidlauskas išdėstė ALT valdybos jau svarstomą ir principe priimtą „Naujo žygio Lietuvos laisvinimo byloj" planą, kuriuo ir buvo baigtas paskaitinis šio kongreso branduolys.

NAUJASIS ŽYGIS

Dr. Šidlausko anonsuotasis „Naujas žygis" liudija, kad A. L. Taryba ne juokais jieško idėjų ir dairosi, kas jai daryti. Tarybos pirmininko ir kitų prasitarimai leido suprasti, kad dr. Šidlauskas esąs ne tik šios naujos idėjos pranešėjas, bet ir jos atradėjas bei naujo žygio plano autorius.

Principe jo samprotavimas geras. Reikia, kad Taryba turėtų užsimojusi kokį nors patrauklų uždavinį, nebūtinai lengvą, nebūtinai greit atliekamą. Juo sunkesnis uždavinys, juo ilgiau su juo teks gaišti, juo ilgiau nereikės jieškoti, ką čia vėl prasimanius. Teisinga yra pažiūra ir į JAV vyriausybės politiką Lietuvos laisvės bylos atžvilgiu: pasyvaus Lietuvos inkorporacijos nepripažinimo ir tik pusbalsiu kada nekada pareiškiamos neigiamos nuomonės apie esamą padėtį tikrai mažoka. Jeigu JAV vyriausybė mano, kad Lietuvai yra padaryta skriauda, tai galgi ši vyriausybė galėtų ir pozityviau padėti tą skriaudą atitaisyti, jei dar ne kaip kitaip, tai nors pagalba lietuviams, kurie rūpinasi Lietuvos nepriklausomybės atgavimu?.. Bet kaip?

Dr. Šidlausko tikinimu, esą pagrindo, remiantis įvairiais ankstyvesniais JAV Kongreso aktais, siekti, kad būtų įsteigta tam tikra federalinė įstaiga Baltijos tautų bylai propaguoti („Baltic Countries Freedom Administration"). Kaip tik to siekti A. L. Taryba ir užsimojusi.

Detroito kongresas į šį planą nesigilino. Naujas žygis — puiku! Dr. Šidlauskas pasiūlė, kad šis kongresas jau dabar stačiai kreiptųsi į prezidentą, prašydamas jį pritarti atitinkamam Foreign Assistance Act papildymui. Kreipimosi į prezidentą teksto projektas buvo be kliūčių priimtas, nors Vašingtone jokios oficialios akcijos ta linkme dar nėra, ir prezidento kanceliarija, jei tokį kreipimąsi gavo dabar (?), tai tikriausia negalėjo susivaikyti, ko tie Detroite susirinkę lietuviai panoro...

O mums patiems tą planą pasvarstyti dar reikėtų, jeigu... jeigu būtų bent kiek pagrindo manyti, kad iš jo kas nors išeis. Bet gal dar ir nėra reikalo gaišti, nes „pavojaus", kad iš to kas išeitų, nė iš tolo nematyt.

Pats dr. Šidlauskas aiškino, jog reikia siekti, kad kalbamoji įstaiga būtinai būtų tiesioginėje prezidento, o ne Valstybės departamento kontrolėje, kadangi departamentas, esą, nepritartų prieš Sovietų Sąjungą nukreiptai propagandai. Betgi tas departamentas pats nėra savarankiškas, o yra kaip tik tiesioginėj prezidento kontrolėj, ir jei prezidentas jam leidžia ar liepia laikytis „rusų neerzinančios" politikos, tai kaip čia dabar tas pats prezidentas ims ir steigs kitą įstaigą, skirtą varyti „rusus erzinančiai" politikai?

Todėl tas planas, tegu būtų ir įdomus ar net patrauklus (o dėl to irgi gali būti stipriai pagrįstų skirtingų nuomonių), dabartinėse aplinkybėse yra visiška utopija, ir bus utopija bent ligi tol, kol Amerikos interesai — apsprendžiami padėties Vietname ar kitų priežasčių — vers ją palaikyti su Sovietija bent paviršutiniškai gerus santykius.

Sunku patikėti, kad to nematytų plano autorius ir visa ALT valdyba. Bet, kad ir pripažindami, jog tai sunkus uždavinys, kalba apie jį, kaip apie įmanomą įvykdyti gal net ateinančiais metais (30 metų nuo okupacijos pradžios ir 30 metų nuo Tarybos įsikūrimo)...

Tai ženklas, kad A. L. Taryba ir toliau mano „lošti išimtinai Amerikos korta". Tai yra, — laikytis ir toliau tos pačios tezės, anot kurios vienintelė pagalba Lietuvos nepriklausomybės atgavimo pastangoms gali būti tik Amerikos valdžios pagalba.

Ir teisybė, — ši pagalba galėtų būti efektyviausia, ...jeigu jos būtų. Bet jos nėra (neskaitant 30 metų patvariai kartojamų paguodos žodžių), ir nematyt jokių ženklų, ar jos iš viso kada nors daugiau atsiras.

Jokios alternatyvos nei Taryba, nei šis kongresas ne tai kad nerado (nelengva būtų ir rasti), bet, kas itin būdinga, — nepabandė net ir užsiminti apie kokios nors alternatyvos galimybę. Lengvai kilsterėtos rankoms pritarė papasakotam planui apie „naują žygį", ir niekas nei neklusterėjo, argi tai ne apsisprendimas ir toliau lošti vis tik ta pačia ir ta pačia korta, kurios nėra... Iš tikrųjų, anot *Naujienų* rugs. 2 d. pareiškimo, tai buvo „Didelė lietuviškos vienybės demonstracija"...

Iš toliau atvykti į kongresą ir jame dvi dienas dalyvauti vienam asmeniui turėjo susidaryti išlaidų vidutiniškai bent 80 dolerių, skaičiuojant labai kukliai. Jei tokių buvo, sakysim, koks 120 asmenų, tai jie turėjo išleisti apie 10 tūkstančių dolerių. Tiek, vadinasi, atsiėjo tų šešių-septynių paskaitų pateikimas kelioms dešimtims asmenų...

V. Rastenis

laiškai

KAS ATSTOVAUJA KAIREI

(199/7 nr., Senoji kairė ieško New Left)

A. Kučys, matyti, įsikalęs, buk V. Trumpos vaizduojamoji mūsų visuomenės kairė „kalba *Vienybės* lūpomis, tai yra, nedviprasmiškai pasisako prieš mūsų organizuotas pastangas ir darbą Lietuvos laisvės atstatymui.“ Kučys yra girdėjęs, bet nežinąs. Jei *Vienybę* ištikrųjų paskaitytų, rastų ne nedviprasmį prieš, bet dažną nurodymą, kad vaikiškai dirbama vyro darbai. Arba, pagal H. Žemelio išvadą: „Jei veiksniai nori susilaukti iš visuomenės realios paramos, turi netik persiformuoti, atsijauninti, bet ir pradėti dirbti konkretų darbą.“

Panašių išvadų anąsyk priėjo ir būrelis veikėjų Los Angelese. *Vienybės* kaltė čia ta, kad, būdama „senukė“ Amerikos lietuvių laikraštijoj (Basanavičiaus-Kuprkos-Šliupo amžininkė), ji pirmoji ėmė reikšti jaunatviškas nuotaikas, tolygias tomis, kuriomis prof. K. Pakštas anuosyk norėjo „ateitininkus“ uždegti: „pasukime laikrodžius šimtu metų pirmyn!“

Skelbė ir kito „senuko“ (prof. M. Biržiškos 1955 m.) įsitikinimą, kuris buvo ir įsitikinimu visų senųjų Amerikos lietuvių: „Ne išeiviai Lietuvą išlaisvins, bet lietuviai Lietuvoje. „Prisiminkime, kad Amerikos lietuvių veikiama Amerikos vyriausybė buvo paskutinė pripažinti de jure nepriklausomą Lietuvos respubliką. Bir žiškai vėliau pritarė ir jaunesnis P. Zundė: „Tautos ateitis sprendžiama tėvynėje. Lietuvos kitataučiai neišvaduos, nei mes, išeiviai. Vienintelė prasminga išeivijos veikla būtų ta, kuri užsieniuose remtų tautos pastangas.“ (*Metmenys*, nr. 10).

Po „didelio debesio, mažo lietus“, 110-ties mūsų spaudos ir radijo atstovų 1964 m. konferencijos pas vaišingą J. Bačiūną, kuri buvo sušaukta svarstyti *Vienybės* keliamų minčių „pavojų, kurio jau nebegalima ignoruoti“ (tai buvo dr. V. Ramanausko baimė), V. Rastenis, savytarpio kovų Don Kichotui, P. Grigaičiui priminė, kad mūsų spaudoje įvyksta „susimaišymų, nes, vieton kovos prieš okupantą, imame savo tarpe kovoti“.

Sakykime (su Kuču), buk, Tumo-Vaižganto posakiu, konservatyvus iki kaulo smegenų mūsų „establišmentas“ ir yra „bolševikų imperializmas ir jo prievarta Lietuvoje įvesti padariniai: okupacija ir dogmatinis marksizmas - leninizmas - stalinizmas“. Pirmojo padarinio nušalinimas priklauso nuo tarptautinės politikos. Šiokį tokį poveikį Lietuvos lietuviai tegali atlikti, tik, greta ukrainų ir kitų tautybių, reikalaudami tikro taikimo Sovietijos konstitucijos teisių. Antrasis Kučo trijų vardų krikštavaikis šiuo metu ir Sovietijoj ir rytų Europoj ima vis labiau atrodyti avižiniu šiaudu.

Tačiau, ir prie šių sąlygų, vistiek pasilieka Biržiškos-Zundės-*Vienybės* įsitikinimas, kad tautą išlaisvins tauta Lietuvoje, ne išeivijoj (kur tautos nėra, bet yra tautiečių). Po senovei, tenka brautis pro Fausto Kiršos „vyrų nuo žagrės“ konservatyves iki kaulo smegenų nuotaikas ir tikinti, kad tinkamų santykių (prie esamų sąlygų) tarp išeivio ir lietuvio Lietuvoj (kovotojo) užmezgimas yra Nr. 1 išeivijos uždavinys.

Vyt. Širvydas

AR NE PERDAUG REIKALAUJA

(1969/8 nr., recenzija ir 1969/10 nr, Laiškai)

Lietuvių žurnalistų sąjungos pirmininkas Vytautas Alantas skundžiasi (plg. AKIRAČIŲ 6 nr.), kad jam „iki gyvo kaulo“ įgrįso priekaištai ir kad jam nesiseką su „p. Maziliausku“. Lygia dalia turiu prisipažinti, kad ir man su p. Alantu „nesiseka“: du kartus viešai rašiau apie V. Alanto *Šventaragį* ir du kartus susilaukiau jo viešai išreikšto nepasitenkinimo.

Nors nedviprasmiškai ir įspėtas, kad p. Alantui įgrįsau, drįstu čia užtikrinti rašytoją V. Alantą, kad vis dėlto pastebėjau *Šventaragio* ištraukoje užmintas „Mindaugo giminaičio kunigo Lengvenio piautynes su trimis broliais“. Pastebėjau, bet trumpoje ištraukai skirtoje pastraipoje to nepaminėjau, kas p. Alantui, matyt, ir nepatiko. Anoje pastraipoje teužminiau pagrindinį ištraukoje vaizduojamą vyksmą, būtent, lietuvių pasiuntinių ruotykius Rygoje, o tos „piautynės“ į pagrindinį vyksmą nė neįeina, jos tėra akstinas, paaiškinantis, k o d ė l tie pasiuntiniai Rygon aplamai vyko.

Ar p. Alantas šiuo atveju ne perdaug reikalauja? Joks apžvalgininkas neįpareigotas smulkmeniškai atpasakoti aptariamojo veikalo turinio. Smalsesnieji skaitytojai juk gali *Penktąją Pradalgę* įsigyti, na, o taupesnieji — *Dirvos* atkarpoje pasiskaityti...

Anoje *Šventaragio* ištraukai skirtoje pastraipoje nerašiau, kad „Alantas negali išsikrapštyti iš tendencingo charakterių vaizdavimo“, tai p. Alanto žodžiai. Tačiau turiu sutikti, kad p. Alantas teisingai suvokė tai, ko nerašiau, bet galvojau ir tebemanau, būtent, kad *Šventaragio* ištraukoje veikėjai vaizduojami pernelyg tendencingai, kad lietuviai vaizduojami geri, o vokiečiai, kaip taisyklė, blogi. V. Alanto nurodytieji pavyzdžiai — „tamsiomis spalvomis“ atvaizduotasis lietuvis Lengvenis ir „gan humaniškomis spalvomis“ atvaizduotasis vokietis Livonijos vyskupas — bendro įspūdžio iš tiesų nepakeičia. Lengvenis nėra pagrindinis tos ištraukos veikėjas, jis neišryškintas, jis paliktas antrame plane ir tetarnauja kaip pagrindinių įvykių fonas. O Livonijos vyskupas, ir paties rašytojo žodžiais, pavaizduotas tik *gan* humaniškai...

Klysta p. Alantas, manydamas Maziliauską nepastebėjusį, kad jis į XIII a. Lietuvą *Šventaragyje* stengiasi pažvelgti taip, kaip (jo paties žodžiais) „dar nė vienas lietuvis rašytojas nebuvo pažvelgęs“. Jeigu tą naują žvilgsnį būčiau pražiopsojęs *Šventaragyje*, tai tikrai nebūčiau galėjęs nepastebėti p. Alanto nuorodų laikraščių „laiškų“ skyriuose. Manyčiau, kad tą *naują* žvilgsnį panagrinėti jau būtų etnologų ir istorikų sritis. Kodėl gi su tokiais pageidavimais nesikreipti, sakykime, į daktarus Gimbutienę ir Jakštą?

Nepasakysiu, kad p. Alantas man įgrįso. Tikrai ne! Ir prisipažinsiu, kad *Šventaragio* ištraukas visuomet su malonumu perskaitau. Jau vien dėl to, kad V. Alantas rašo iš tiesų gražia, dailia ir taisyklinga lietuvių kalba. Alanto kalba yra akivaizdus pavyzdys, kaip galima ir reikia lietuviškai rašyti. Antra vertus, turiu prisipažinti, kad visuomet mėgau skaityti nuotykių aprašymus...

Pagaliau būtina paminėti ir dar vieną didelį *Šventaragio*, sakyčiau, pragmatišką privalumą. *Pradalgių* redaktoriui leidus, papasakosiu, kaip pastaroji *Šventaragio* ištrauka buvo renkama londoniškėje Nidos spaustuvėje. O rinko ištrauką jaunas, labai dar jaunas lietuvis, Anglijoje gimęs, augęs ir skustis pradėjęs. Jis, matyti, tipiškas mūsų laikų jaunuolis: mėgsta „pop“ plokšteles, amerikietiškas televizijos programas, ir lietuviškai neblogai kalba, tik su lietuvišku raštu jam nelabai sekasi, nes lituanistinės mokyklos niekados neteko ragauti. Taigi šis jaunas linotipininkas rinko paskutiniąją *Šventaragio* ištrauką ir... susižavėjo ja. Išvirto nuoširdžiu rašytojo Alanto sirgaliumi. Niekados prieš tai neperskaitęs lietuviškos knygos, jis susirado senesniąsias *Pradalges* ir visą iki šiol spausdintą *Šventaragį* uoliai perskaitė...

Šitą faktą čia pasakoju be jokio noro rašytoją Alantą sumenkinti ar pašiepti. Anaiptol! Juk daugeliui tikrai jau galėjo įgrįsti tos nuolatinės aimanos, kaip sunku išeiviškąjį jaunimą pripratinti prie lietuviškos knygos. O toks tipiškas mūsų laikų jaunuolis, skonį pajutęs, *Šventaragio*, pasirodo, pats pradeda ieškoti. Jau vien dėl to *Šventaragis* spausdintinas ir, gal būt, net atskira knyga išleisdintinas. Dėl to lietuvybės išlaikymo, kaip kad sakoma. Kiekvienas literatūros žanras yra reikalingas, turi savo paskirtį ir prasmę.

O p. Alanto ir mano nuomonės dėl *Šventaragio*, tur būt, iš esmės tesiskiria vienu atžvilgiu: aš jo veikalą esu linkęs priskirti vienam, o jis — kitam žanrui. Gal vienas mūsų, gal abu klystame, o galutiną sprendimą šiaip ar taip juk padarys ateities literatūros istorikai, *Šventaragiui* uždėdami s a v o antspaudą.

R. E. Maziliauskas

Londonas

ANKETA AKIRAČIUOSE

(AKIRAČIAI aplamai)

Atviro žodžio mes tikrai pasigendame, svarbiausia, objektyvios nuomonės įvairiose lietuvių visuomeninėse problemose. Ar tą objektyvumą Jums pasiseks išlaikyti, parodys ateitis.

Mėnraščio techniškas apipavidalinimas malonus. Turite rimtų bendradarbių, intelektualų. Įdomūs straipsniai ypač liečiantys Lietuvą — jos dabartį ir praeitį. Pageidautina daugiau žinių apie okupuotos Lietuvos socialinį ir kultūrinį gyvenimą, naujus atsiekimus ir nuotaikas. Taipogi stokojame informacijų apie pozityvią veiklą išeivijoje. Pvz. kuo atsižymi S. Amerikoje lietuvių jaunoji karta; kiek yra studijuojančių, baigusių augštuosius mokslus, atsižymėjusius savo specialybėse (inžinieriai, medikai, hum. mokslų mokslininkai, menininkai, literatai ir t. t.) Kokios yra jaunimo pažiūros į santykiavimą su pavergtos Lietuvos jaunimu? — Tai galėtumėte pravesti anketos pagelba tuose pat „Akiračiuose“.

Ginčai išeivijoje — Vliko, Alto, PLB nusibosta skaityti — jais perpildyta visa mūsų išeivijos spauda. Kritika yra naudinga ir būtina, bet ne kasdieninis „patiekalas“. Ji turėtų būti patiekimama, kaip ypatingai paruoštas skanėstas „užsigardžiuoti“. Ji turi išlaikyti rimtį, objektyvumą ir svarumą argumentuose.

Nemaloniai nuteikia įskaudintų ambicijų „dvikovos“ plunksna. Tai tik nuvertina mėnraščio ir tų pačių asmenybių prestižą.

Halina Mošinskienė

Sao Paulo, Brazilija

KULTŪRINIAI MAINAI

(Akiračiai aplamai)

Labai vertindama AKIRAČIUS, tikrai nuoširdžiai siekiu praplėsti Jūsų akiratį kad ir tokiu fakteliu. Būtent, viena prancūzė, filosofijos studentė, vardu Marie-Josė Igolen panoro studijuoti lietuvių kalbą. Ryšium su kultūriniais mainais tarp Prancūzijos ir Rusijos ji gavo net stipendiją. Bet Maskva, nors jai ir prašant leidimo studijuoti Vilniuje, paskyrė ją mokytis lietuvių kalbos į... Minską. Qu'est ce que c'est?

R.S.

Paryžius

atgarsiai

AKADEMIŠKU STILIUMI

(Akiračiai aplamai)

Jis (A. R.) pamini vieną kitą pavardę ir kviečia jaunimą vykdyti šūkį „veidu į Lietuvą“. Tas šūkis geras, bet jame nėra vietos A. R. siūlomoms bendravimo dorybėms. Nei St. Kairys, nei L. Šmulkštys ar kiti nėra bendravimo autoritetai, ypač su tokiomis „dorybėmis“, kurias pasiūlė A. R. Gaila, kad A. R. nepasiūlė dr. Greimaus ir kitų neoliberalų su žurnalu „Akiračiai“ ir „Vienybės“ štabu.

K. Kardas *Tėviškės žiburiuose* 1969. V. 29. Komentuodamas TŽ bendradarbio A. R. straipsnį.

Akiratininkai atviru žodžiu sugeba juodinti kiekvieną mūsų išeivijos organizaciją bei jų vadovus, juodinti lietuvių tautos naudai dirbančiuosius ir dirbusius, visą savo gyvenimą pašventusius tėvynės laisvės ir nepriklausomybės idealui siekti. Nors patys yra tarp 50-65 ir daugiau metų, bet vis dar save laiko jaunuoliais, todėl nenuostabu, kad panašiai ir elgiasi, kaip JAV universitetų neramieji riaušininkai studentai, viskuo nepatenkinti, visus niekina, kritikuoja, išjuokia, bet pačių leidžiamas tas žurnalas nepasižymi nei tolerancija kitaip galvojančiam nei akademišku stilium.

ALT pirmininkas inž. Eugenijus Bartkus, o ir Vliko pirmininkas dr. J. K. Valiūnas taip pat priklauso dar jaunesnei kartai už daugumą akiratininkų.

Emilija Čekienė 1969 rugpiūčio 15 d. *Dirvoje* straipsnyje „Veiksniautojai ir politikautojai“.

AKIRAČIUS galima įsigyti šiose vietose:

PARAMA, 2534 W. 69 St., CHICAGO, Ill., 60629
J. VAZNELIO prekyba, 2624 W. 69 St., CHICAGO, Ill., 60629
J. KARVELIO prek. namai — Gifts International, 2501 W. 71 St., CHICAGO, Ill., 60629
V. PRIŽGINTAS, 1418 Coronado Terr., LOS ANGELES, Calif., 90026
ROMUVA, 84-20 Jamaica Ave., WOODHAVEN, N.Y., 11421
SPAUDA, 10 John St., WATERBURY, Conn., 06702
P. MISEVIČIUS, 32 Hendrick Ave., TORONTO 4, Ont., Canada
P. ALEKNA, 9 Hill St., CABRAMATTA, N.S.W., 2166, Australia

Prašau man siuntinėti AKIRAČIUS / pratęsti prenumeratą.

Vardas ir pavardė: .....

Gatvė: .....

Miestas: ..... Valstybė:..... Zip: .....

Prenumerata kitur: $6.00
Prenumerata JAV: $5.00

AKIRAČIAI
6821 So. Maplewood Ave.
Chicago, Illinois 60629

Auka: $ .....

Pridedu čekį: $ .....

ALp 1752

S. BARZDUKAS IR B. NAINYS

DVI VISUOMENĖS SĄVOKOS

Š. m. rugsėjo viduryje Tabor farmoje PLB Valdyba buvo sukvietusi spaudos atstovus ir Amerikos bei Kanados Bendruomenių vadovus pasidalinti mintimis apie aktualius veiklos reikalus. Šiame numeryje skaitytojams pateikiame PLB Valdybos pirm. St. Barzduko ir LAV LB Centro Valdybos pirm. Br. Nainio pranešimus, padarytus minėto suėjimo metu. Šie du pranešimai, ir vėliau iškilusios diskusijos, ryškiai atstovauja dvi skirtingas pažiūras kaip išeivijos visuomenė turėtų būti organizuojama. Tos dvi organizacijos sąvokos gali būti apibrėžtos kaip organinė (atstovaujama St. Barzduko) ir pluralistinė (atstovaujama Br. Nainio).

Organinės visuomenės struktūros sąvoka siekia visuomenę organizuoti hierarchiniu pagrindu. Įvairios organizacijos turi savo aiškiai apibrėžtą jurisdikciją ir vietą hierarchinėje piramidėje. Ši pažiūra siekia totalinės visuomenės integracijos per hierarchiją bei specializaciją (kaip Platono respublikoje ar Smetonos korporatyvinėje visuomenėje) ir pasmerkia autonomiškus bei savarankiškus visuomenės gyvenimo reiškinius.

Pluralistinė pažiūra, iš kitos pusės, leidžia visuomenės dalims savarankiškai veikti, atsisako hierarchinių struktūrų ir siekia visuomenės integracijos per savanorišką kooperaciją ir koordinaciją, bet ne per hierarchiją ir specializaciją. Ši pažiūra prileidžia varžybas tarp įvairių organizacijų, atliekant įvairias funkcijas, ir nereikalauja, kad kiekviena organizacija rūpintųsi ar dirbtų tik tai, kas specifikuota.

Organinės visuomenės organizacijos sąvokos šaknų reikia ieškoti dar nepriklausomos Lietuvos paskutinių metų politinėje filosofijoje („Organinės valstybės" idėjoje), kai tuo tarpu pluralizmo sąvoka yra daugiau kilusi iš anglosaksiškos aplinkos.

Abi šios sąvokos turi savo pliusų ir minusų. Organinė visuomenė gali būti racionalesnė („efficient") savo tikslų įgyvendinime, bet daugiau uždara inovacijai, individualizmui, kūrybai. Ji yra mažiau pakantri nesankcionuotiems reiškiniams. Be to, išeivijos sąlygose organinė visuomenės organizacija sunkiai funkcijonuotų, kadangi, nesant politinių sankcijų, jos principų įgyvendinti neįmanoma. Organiniai integruota visuomenė yra nepaprastai jautri bet kokiom kontroversijom, nes tokioje santvarkoje, kas paliečia vieną dalį, paliečia visas. Pluralistinė visuomenė, iš kitos pusės, nėra tokia racionali savo tikslų siekime, nes jos dalys nėra priverstos koordinuotis ir specializuotis, gali atsidurti net funkcinėse varžybose. Pluralistinė visuomenė, tačiau, yra realesnė, nes siekia integracijos vieninteliai įmanomu būdu — per laisvanorišką bendradarbiavimą ir derinimąsi.

Kviečiame Akiračių *skaitytojus pareikšti savo mintis dėl šių dviejų esminių pozicijų išeivijos organizavimosi atžvilgiu.*

BARZDUKAS: ORGANINĖS VISUOMENĖS SĄVOKA

Prieš dvidešimt metų, 1949 birželio 14, buvo paskelbta Lietuvių Charta. Paskelbė Vlikas, kompetentingas ir visų pripažįstamas organas. Tačiau Lietuvių Chartos sėkla krito į nevienodą žemę. Vieniems ji tapo „lietuviška evangelija" — įpareigojimai lietuvio sąžinei. Charta jie grindžia tautinius savo siekimus ir veiklą. Kiti pro Lietuvių Chartą praeina negirdomis. Lyg jos visai nebūtų ir jos mums nereikėtų.

Tačiau Lietuvių Charta mūsų gyvenime turėtų susilaukti nepalyginti daugiau dėmesio jau vien dėl to, kad ji suvaidino reikšmingą vaidmenį: ant jos padėtų idėjinių pamatų buvo pastatyta Bendruomenė, šiandien veikianti daugely laisvojo pasaulio kraštų ir realiai jungianti laisvojo pasaulio lietuvius į vieną lietuvišką šeimą. Bet ir Bendruomenė, nors atlieka jau daug ir didelių lietuviškų darbų, dar visų laisvojo pasaulio lietuvių nepasiekia. Užtvaras stato visokie skirtingumai ir įsitikinimų įvairumai. Vieniems pakanka savo parapijos, kitiems savo draugijos, tretiems savo srovės, o didelei daliai apskritai „nieko" nereikia. Dar labai toli esam iki visumos ir dalies įsisąmoninimo. Štai kodėl ir po dvidešimt metų nuo organizuotos mūsų Bendruomenės darbo pradžios tebėra didžiai aktuali tautinės mūsų jungties mintis.

Šią mintį iš naujo kelia PLB Valdyba „PLB visuomeninės veiklos gairėse", kurios buvo paskelbtos, bet dar niekieno nekomentuotos. PLB Valdyba rado reikalą pabrėžti, jog „atėjo metas skirti Lietuvių Bendruomenei laisvojo pasaulio lietuvių gyvenime tą vietą, kuri jai iš esmės ir paskirties priklauso". Bendruomenės gi esmei būdingas jos visuotinumas bei demokratiškumas, o jos paskirtis telkti laisvojo pasaulio lietuvius dviem didiesiem tautiniam uždaviniam — *lietuvybei ir Lietuvos laisvinimui.* Bendruomenės pradininkų mintys čia siekė labai toli, ir Mykolas Krupavičius, Vliko buv. pirmininkas, anuo metu pvz. rašė: „Mums karas dar nesibaigė. Sunkios grumtynės dar mūs laukia. Kovai laimėti reikalinga visas gyvąsias lietuviškąsias jėgas suburti krūvon ir joms duoti *vieną vadą.* Be to, nulietuvėjimo pavojai visur tyko lietuvišką sielą ir lietuvių kalbą. Čia frontas lygiai sunkus. Tik gerai išrikiuotos, sutvarkytos ir sudrausmintos lietuviškos jėgos su vienu vadu — PLB — priešakyje tą kovą laimės" (PLB keliu, 1950).

Jūs gerai žinote, kaip lietuviai priima „vadų" mintį. Tad Bendruomenė, atsiremdama į lietuvių išeiviją ir norėdama būti reali bei apdairi, turėjo ir turi skaitytis su jos linkimais bei nuotaikomis. Šia linkme taip pat suformuluotas ir dabartinės PLB Valdybos nusistatymas: „Iš kitos pusės turim atvirai žvelgti į gyvenimą ir skaitytis su faktu, kad taip pat egzistuoja ir specialios paskirties mūsų politiniai bei visuomeniniai veiksniai ir kiti junginai... Tam yra taip pat būtinas politinių, visuomeninių bei kultūrinių mūsų siekimų ir darbų derinimas" (Gairės).

Dėl derinimo jau reikia tartis ir susitarti. Negalim eiti kiekvienas atskirai ir kartoti ilgos mūsų tautos istorijos klaidas. Todėl PLB Valdyba pripažįsta, kad „Vlikas, sudarytas politinių lietuvių srovių ir laisvės kovos sąjūdžių pagrindu, vadovauja politinei lietuvių laisvės kovai". Bet PLB Valdyba taip pat mano, jog Vlikas, išlaikydamas savo charakterį, negali būti nuo lietuvių atitrūkęs, kažkur už Bendruomenės ribų. Jei Bendruomenę sudaro pasauly pasklidę lietuviai (Lietuvių Charta), tai Vlikas svetur veikia jos „teritorijoj" ir būtinas jos atramos. Išsiskyrimas ir ėjimas nesusisiekiančiais keliais nebūtų naudingas nei Vlikui, nei Bendruomenei, ir jei šitaip kartais atsitinka — nukenčia abi pusės. Kas čia sakoma apie Bendruomenę ir Vliką, lygiai tinka sakyti apie kraštų bendruomenes ir kraštų politinius veiksnius.

Bendruomenė yra įpareigota rūpintis lietuvių kultūra, ir ji šitai daro. JAV ir Kanados lietuvių bendruomenės aktyviai dėjosi prie steigimo fondų, kurių lėšos skiriamos lietuvių kultūrai ir švietimui remti. Veiksminga kultūros talkininke ji laiko ir lietuvių kultūrines draugijas. Štai dėl ko Bendruomenė neturi stengtis viso kultūrinio darbo bei gyvenimą aprėpti. Jos sritis — didieji kultūriniai įvykiai, kurie reikalingi gausesnės darbo jėgos ir didesnių išteklių. Tai lietuvių dienos, dainų ir tautinių šokių šventės, kultūros kongresai, menininkų išvykos ir kt. Eilinius gi koncertus, vaidinimus, dailės parodas ir kt. reikia palikti kultūrinėms mūsų draugijoms, nes, negaudamos darbų, jos menkėja ir sunyksta. Atitinkamiems Bendruomenės organams turėtų rūpėti kultūrinio darbo plano sudarymas ir jo įvykdymas.

Tautinis švietimas yra pagrindinis Bendruomenės rūpestis, kaip visur švietimu visų pirma rūpinasi valstybė. Tad Bendruomenės uždavinys duoti mokykloms programas, išleisdinti vadovėlius, parūpinti mokymo priemonių ir kt. Iš kitos pusės Bendruomenei reikia organizuotos tėvų ir lietuvių draugijų talkos. Tik bendros pastangos gali duoti našiausių vaisių.

Skęstam įvairiausių fondų infliacijoj. Kai nesitariam dėl darbų, tai ir fondų gausa neišvengiama. Vieningos Bendruomenės tikslas turėtų būti taip pat vienas visuomeninis fondas. Deja, šios dienos aplinkybėmis toks fondas — tai tik svajojamasis idealas. Bet reikiamo dėmesio turi susilaukti tautinio solidarumo įnašas: jo reikšmė ne tik materialinė, nepalyginti didesnė moralinė — juo daugiau lietuvių tautinio solidarumo įnašą mokės, juo daugiau turėsim apsisprendusių už Bendruomenę ir jos vienijančią idėją.

Pagaliau lietuvių kartoteka. Šiuo atžvilgiu tūnom nežinioj: neturim jokių duomenų, kiek kasmet mūsų gimsta ir išmiršta, kiek ir kokius mokslus baigia, kur baigusieji įsikuria ir t. t. Pajudėti turėtume visos PLB mastu.

NAINYS: PLURALISTINĖS VISUOMENĖS SĄVOKA

Lietuvių Charta remiantis paruošti JAV Lietuvių Bendruomenės Įstatai Amerikos Lietuvių Bendruomenę įpareigoja rūpintis Lietuvos laisvinimu.

PLB valdybos pirmininko pranešime Lietuvos laisvinimo reikalai buvo kaip ir nepaliesti, nors užuomina ir buvo padaryta. Norėčiau šiek tiek čia apsistoti ir prie šio uždavinio. Tenka pabrėžti, kad Lietuvių bendruomenė šį uždavinį vykdė ir ta pačia linkme ketins eiti ateity. Tik vėl reikia pažymėti, kad laisvinimo darbą LB yra kitaip supratusi, negu specialiai tik šiuo uždaviniu besirūpinančios politinės institucijos, ir kitaip jį atlieka. Taip, kad Bendruomenės dirbamas Lietuvos laisvinimo darbas nei kryžiuojasi, nei kertasi, nei konkuruoja su veiksnių darbais, bet tik juos kai kur papildo, kai kur užkamšioja spragas, o daugeliu atvejų lieka visai savitas, bandąs surasti naujus kelius bei būdus. Visokie, ypač šiuo metu madingi, priekaištai dėlto neturi jokio pagrindo. Laisvinimo darbų rėmuose Bendruomenė rūpinasi svetimosios aplinkos informavimu, Lietuvos reikalų išryškinimu įtakingosios visuomenės tarpe, mokslinių veikalų leidimu svetimomis kalbomis, ieškojimu draugų Lietuvos laisvės bylai ginti, reagavimu į tendencingas informacijas ir kitais panašaus pobūdžio reikalais.

PLB valdybos pirmininkas taip pat iškėlė ir antrą labai rimtą ir jautrią problemą, tardamas, kad pagaliau Bendruomenei turi būti skirta reikiama vieta, „kuri jai iš esmės ir paskirties priklauso".

Nežinau, ką iš tikrųjų ponas Barzdukas turėjo galvoje tai sakydamas, nes šios minties jis giliau neryškino, bet, mano įsitikinimu, toks teigimas yra ne be reikalo. Norėčiau prie jo dar šį tą pridėti. Bendruomenė, jau aiškiai užsirekomendavusi kaip pati tvirčiausia pajėga ir ryškiausiai lietuvių išeiviją atstovaujanti organizacija, kai kieno vis stumiama į antrą eilę, dar vis jai norima nurodyti, ką ji turi veikti, kas jai nevalia daryti, jos veikimo lauką stengiamasi aptverti tvoromis ir daboti, kad pro virbus ji neprasiveržtų. Nenorima pripažinti jai nei savarankiškumo. Būdingu pavyzdžiu čia tektų laikyti vieno atstovo viešą pareiškimą PLB seimo metu New Yorke. Svarstant kažkokį klausimą, tas atstovas viešai suabejojo, ar PLB seimas iš viso tokį klausimą gali svarstyti ir siūlė atsiklausti veiksnių. Tai jau liūdnokas reiškinys, jei Pasaulio Lietuvių Bendruomenės seimas turi prašyti kieno nors leidimo svarstyti vieną ar kitą klausimą. Taip pat PLB seimas nesijautė laisvas ir į Vašingtoną vykstančios delegacijos sudaryme. Pavyzdžių rastume ir žemesnių LB institucijų santykiuose su kitomis organizacijomis.

Tokių reiškinių daugiau pasikartoti neturėtų. Bendruomenė yra ir turi pasilikti laisva nusistatyti savo veiklos gaires ir kryptis. Veiklos kelius ji apsprendžia savo seimuose, tarybų sesijose, apygardų ir apylinkių susirinkimuose bei valdybų posėdžiuose. Jokio diktato iš šalies jai būti negali. Jos pareigūnai yra atsakingi ne kam kitam, kaip tik juos išrinkusiems Bendruomenės nariams. Bendruomenė visuomet yra atvira pasitarimams dėl darbų derinimo, tačiau ji turi tartis tik kaip lygus partneris. Tik tokia ji turi būti pripažinta, nes tokia vieta jai priklauso.

Baigdamas, keletu sakinių noriu priminti ir šiuo metu vykdomus stambesnius Lietuvių Bendruomenės darbus. Štai jie:

1. Ruošiama 1971 metais Čikagoje įvyksianti Ketvirtoji Dainų Šventė.
2. Ruošiama 1972 m. Čikagoje įvyksianti IV-ji Tautinių Šokių Šventė.
3. Baigiamas ruošti dar šiais metais Padėkos Dienos savaitgalio metu Čikagoje įvyksiantis Mokslo ir Kūrybos simpoziumas.
4. Šiuo — Bendruomenės mėnesio — metu yra vykdomas lituanistinių mokyklų moksleivių vajus.
5. Rūpinamasi specialistų sutelkimu specialiems informacijos uždaviniams vykdyti.
6. Rūpinamasi mokslo veikalų, liečiančių Lietuvos reikalus, svetimomis kalbomis leidimu.

Čia neįeina Švietimo Tarybos, Kultūros Fondo darbai ir kiti mažesnės apimties užsimojimai, nes šio koreferato tikslas nėra išsamiai pristatyti Bendruomenės darbus.

88.314.152